

DE VRIJWILLIGE LANDSTORM

DOOR

W. J. M. LINDEN

KAPITEIN DER INFANTERIE.

INLEIDING.

Er is wellicht geen militair onderwerp, waaromtrent zoo veel misverstand heerscht als de Vrijwillige Landstorm, terwijl vermoedelijk slechts weinigen met mij de meening zullen deelen, dat deze poging van niet-dienstplichtigen om den lande te dienen, van het hoogste belang is.

Wanneer ik dan ook aan het einde van mijn betoog enkelen van de belangrijkheid heb kunnen overtuigen, acht ik mijn poging om over deze aangelegenheid licht te verspreiden, ruimschoots beloond.

Al dadelijk wil ik beginnen met de aandacht er op te vestigen, dat vele militairen de meening zijn toegedaan, dat vrijwillige weerbaarmaking overbodig is, omdat de regeering het in de hand heeft zooveel tot den krijgsdienst te verplichten, als zij meent, dat tot een goede landsverdediging noodig zijn.

Zij, die zoo redeneeren, verliezen een zeer gewichtigen factor uit het oog.

Het vrijwillig bijdragen tot een landsbelang mag in ons vrije Nederland niet als een te verwaarloozen factor worden beschouwd.

Het standpunt, dat tegenover deze pogingen dient te worden ingenomen, moet op zijn minst het karakter dragen van welwillende medewerking en van goede leiding.

Uitgaande van deze, naar mijne meening juiste stelling, moet worden nagegaan, op welke wijze van deze beweging

het meeste nut te trekken is ten bate van de landsverdediging.

Ik hoop, dat ik erin zal slagen een denkbeeld te geven van de wijze, waarop dit is geschied vóór en tijdens de mobilisatie, terwijl ik mij voorstel, in aansluiting aan dit overzicht, eenige wenschen voor de toekomst te ontwikkelen.

Dat de Vrijwillige Landstorm in de toekomst een gewichtige taak zal hebben te vervullen, staat bij mij vast, waarbij ik er de aandacht op vestig, dat het groote belang van den Vrijwilligen Landstorm meer gelegen is in het doel, hetwelk wordt nagestreefd, dan in de reeds bereikte of binnen afzienbaren tijd te bereiken resultaten.

Goed georganiseerd en goed geleid kan de Vrijwillige Landstorm de brug vormen, waarover de voorstanders van andere denkbeelden over organisatie en opleiding dan de bestaande, deze kunnen naderen.

Tot een goed overzicht acht ik het gewenscht mijn betoog in drie deelen te splitsen, n.l.:

- A. De geschiedenis der vrijwillige weerbaarmaking van 12 Mei 1867 tot 4 Augustus 1914.
- B. De Vrijwillige Landstorm;
 - a. Vanaf 1 Augustus 1914 tot de oprichting der Inspectie;
 - b. Vanaf de oprichting der Inspectie tot 1 Januari 1917.
- C. Wenschen voor de toekomst.

A. DE GESCHIEDENIS DER VRIJWILLIGE WEERBAAR- MAKING VAN 12 MEI 1867 TOT 4 AUGUSTUS 1914.

De grenzen van het tijdperk, hetwelk ik thans tot de geschiedenis reken te behooren, worden gevormd door twee Koninklijke Besluiten, welke met elkaar in het nauwste verband staan.

Beide Koninklijke Besluiten regelen de vrijwillige weerbaarmaking onder den indruk van bijzondere omstandigheden. Aan beide besluiten ligt de wensch ten grondslag, die burgers in de gelegenheid te stellen mede te werken tot de landsverdediging, op wien geen wettelijke verplichtingen daartoe

rusten en die niettemin hun krachten wenschen te geven in het belang van den lande.

Het zou mij te ver voeren in de geschiedenis terug te gaan tot het optreden van vrijwillige korpsen in den Franschen tijd en in 1830—31.

Dit optreden heeft voor het juist begrip der zaak weinig belang en is trouwens uitvoerig genoeg beschouwd in de Ite aflevering van dit werkjaar. ¹⁾

Daarentegen bevat het Koninklijk Besluit van 12 Mei 1867 de grondslagen, waarop, tot de afkondiging der mobilisatie, de vereenigingen tot verhooging van 's Lands weerbaarheid waren gebouwd. (Zie bijlage I.)

Dit besluit is niet ingetrokken en het lijdt dus geen twijfel, dat alle vereenigingen, naar de regelen van dit besluit opgericht, nog recht van bestaan hebben.

Het Koninklijk Besluit van 4 Augustus 1914 moet dus worden beschouwd als een regeling van tijdelijken aard in verband met de bijzondere omstandigheden, waarin de weermacht op 1 Augustus 1914 kwam te verkeerren.

Hoe dit besluit tot stand is gekomen zal ik op een andere plaats uitvoerig bespreken.

De reeds bestaande vrijwilligerskorpsen en schietvereenigingen vermeerderden sedert 1866 in aantal door de groote belangstelling, welke Z. M. Koning Willem III ²⁾ daadwerkelijk

¹⁾ Mr. Dr. EIJSTEN bespreekt deze korpsen in zijn lezing over partij-gangers. Ik meen zijne opvatting als onjuist te mogen kenschetsen. De in ons land vroeger en later gevormde korpsen hebben zich steeds beschouwd en gedragen als onderdeelen van het leger.

Sedert het Koninklijk besluit van 12 Mei 1867 (hetwelk de Heer EIJSTEN nergens noemt) bestaat daaromtrent geen twijfel meer, terwijl het verband tussehen partij-gangers en de afdeelingen van den Vrijwilligen Landstorm mij ten eenenmale ontgaat. (Zie verder blz. 508.)

²⁾ In de Troonrede van 17 Sept. 1866 bezigde Z. M. Koning Willem III, naar aanleiding van de opgerichte vereenigingen tot verhooging van 's Lands weerbaarheid de woorden: „De oprichting dier vereenigingen heb ik als blijk van nationalen geest met vreugde begroet.”

In Juli 1866 had de Minister van Oorlog VAN DEN BOSCH aan de Bevelhebbers in de Militaire afdeelingen last gegeven, steun aan die vereenigingen te verleenen.

toonde, o.m. door het uitloven van Remingtonkarabijnen als prijzen.

Deze belangstelling was ook de aanleiding tot het uitvaardigen van het meergenoemde Koninklijk Besluit van 12 Mei 1867, waarbij de wijze van het verleen van steun en medewerking door de Regeering werd geregeld.

De Nederlandsche Weerbaarheidsbond, opgericht in October 1866, omvatte toen 20 vereenigingen met 1985 leden. In 1871 waren er 81 vereenigingen met 5662 leden.

Men was evenwel niet onverdeeld gelukkig met de nieuwe regeling.

In het jaarboekje van den Bond van 1870 vinden we ongeveer dezelfde bezwaren ontwikkeld tegen de werking van het Besluit van 1867, welke op den huidigen dag nog worden gevoeld.

De uitvoeringsvoorschriften (Weerbaarheidsvoorschriften genaamd) van dit Koninklijk Besluit, waarin de gang van zaken nader was geregeld, konden, niettegenstaande zij een zevental malen werden gewijzigd, nu eens getuigende van meer, dan weer van minder sympathie van de zijde der militaire autoriteiten, geen betere toestanden in het leven roepen.

Toch is de belangstelling steeds toegenomen, zooals zal blijken, al valt na 1873 een teruggang te constateeren.

Het is niet te ontkennen, dat de politieke toestand in Europa grooten invloed heeft geoeffend op de belangstelling voor de schiet- en weerbaarheidsvereenigingen. Er is een nauw verband aan te wijzen met de gebeurtenissen buiten onze grenzen.

De oorlog van 1870—'71 en de Boerenoorlog zijn hiervan sterk sprekende voorbeelden.

Toch mag sedert de oprichting van Volksweerbaarheid, waarover straks meer, geconstateerd worden, dat de lust zich weerbaar te maken stijgt, onafhankelijk van de buitenlandse politieke gebeurtenissen. Hieruit is het dan ook te verklaren, dat sedert dien de belangstelling blijvend en zelfs langzaam toenemend is te noemen.

Ik zal de gelegenheid hebben hierop de aandacht te vestigen.

In den loop der jaren is het aantal schiet- en weerbaarheidsverenigingen in den lande gestegen tot ruim 400 met een gezamenlijk aantal leden van ongeveer 18000.

Niet al die vereenigingen hebben een rol gespeeld, welke eene uitvoerige bespreking zou loonen. Toch was het aanzien dier vereenigingen, die zich provinciesgewijze tot bonden hadden vereenigd, in enkele streken des lands niet van beteekenis ontbloot. Ik beperk mij evenwel tot de bespreking van een drietal vereenigingen, welker bestaan en strekking aan de geschiedenis der vrijwillige weerbaarmaking een wending hebben gegeven, welke ik niet onopgemerkt mag laten.

Kort na elkaar (15 Juni 1890 en 7 Nov. 1891) werden opgericht de *Vereeniging van Nederlandsche Scherpschutters* en de *Nederlandsche Weerbaarheidsvereeniging*.

Alvorens over deze vereenigingen, die een belangrijke rol hebben gespeeld, welke rol van overwegenden invloed is geweest op de tolstandkoming van den Vrijwilligen Landstorm, meer in den breede te spreken, dient nog een derde zeer belangrijke organisatie te worden genoemd, n.l. de vereeniging *Volksweerbaarheid*, welke hoewel later opgericht (30 Januari 1900) eveneens tot de bovenbedoelde invloedrijke vereenigingen behoort.

De *Vereeniging van Nederlandsche Scherpschutters*, welke thans het praedicaat *Koninklijke* mag voeren, werd opgericht om meer in algemeenen zin de belangen der Nederlandsche schutters te behartigen, en, zooals de statuten o. a. zeggen: „het schieten tot een volkszaak te maken, in het belang van 's lands weerbaarheid”.

Een tijdperk van 25 jaar, waarin zeer hard is gewerkt en zeer veel gedaan is om de schietvaardigheid tot een hoog peil van volkomenheid op te voeren, behoort thans tot de geschiedenis. Het verslag ter herdenking van dit 25-jarig bestaan bevat enkele gegevens, welke ter schetsing van den toestand hier worden weergegeven en waaruit af te leiden valt, met hoeveel ijver en voortvarendheid het beoefenen van het schieten werd aangemoedigd en welke wenschen en plannen zijn uitgewerkt en al of niet tot uitvoering zijn gekomen.

Allereerst dient wel op den voorgrond te worden gesteld, dat deze vereeniging beoogt, ingevolge hare statuten: „het schieten tot een volkszaak te maken”.

Zij is dus bij uitstek opgetreden als propagandiste. Dit verdient te meer vermelding, opdat men haar optreden niet verwarre met dat van eene gewone schietvereeniging, zooals ons land er zoo vele telt.

Voorts dient met nadruk op dit streven de aandacht te worden gevestigd, omdat van verschillende zijden meermalen de meening is geuit, dat de vereeniging slechts beoogde jaarlijks een grooten nationalen (en bij tijden internationalen) schietwedstrijd te organiseren, al dient erkend, dat deze jaarlijksche schietwedstrijd op Ockenburgh (Loosduinen), die allengs in den lande vermaardheid verwierf, de grootste bekendheid onder de daden der vereeniging heeft verkregen.

De *Koninklijke Vereeniging van Nederlandsche Scherp-schutters* heeft knap werk gedaan.

In het jaar van oprichting reeds trof mij een uitspraak van den toenmaligen commandant der Stelling van Amsterdam, den Generaal DEN BEER POORTUGAEL, die aan de Vereeniging als zijn meening te kennen gaf, dat „wielrijders in zijn Stelling niet alleen als ordonnansen kunnen dienst doen, doch ook *scherp-schutters* moeten zijn, die met het geweer op den rug, spoedig op een bedreigd punt kunnen worden gebracht.” Onze Landstorm-wielrijdersafdeelingen dus. L'histoire se répète, niet waar?

„Vrijwillige oefening in den Wapenhandel” is een opschrift van een artikel in het October-nummer van het orgaan van 1891, dat mijn aandacht trok. Reeds toen werd er de aandacht door het Bestuur op gevestigd, dat militaire oefeningen noodig waren, doch dat deze zonder de noodige vaardigheid in het schieten geen groote waarde hadden. Een standpunt, dat herhaaldelijk opnieuw is geuit en verdedigd en dat ten onrechte door vele weerbaarheidsmannen is verwaarloosd.

De strijdvraag of men aan zijn wapen iets mag veranderen, wat de meeste schutters graag willen, dan wel of dit verboden moet worden, omdat de militair geen gelegenheid zal hebben in den oorlog een dusdanige verbetering aan

zijn wapen aan te brengen en men hem dus moet gewennen aan het gebruik van het wapen zooals het is, werd reeds in 1891 geopperd.

Hiertegen is door de militaire autoriteiten altijd bezwaar gemaakt. Het is zeker wel teeknend, dat uit „Le Tir National” (het orgaan van den Franschen Schietbond) blijkt, dat het Fransche legerbestuur in 1915, op aanwijzing van dien bond, verstelbare vizierkleppen en andere wijzigingen aan de wapenen niet alleen toestond, doch zelfs voorschreef.

De vereeniging heeft pogingen in het werk gesteld om te komen tot oprichting van een Nationale Schietbaan, zooals wij die kennen in Brussel, doch tenslotte is het particulier initiatief noodig geweest om op het landgoed „Ockenburgh” van den Heer S. J. VAN DEN BERGH door den eigenaar zulk een groote schietbaan te doen stichten. Mede op aandringen van deze vereeniging zijn belangrijke besluiten tot stand gekomen. Ik noem hiervan de Koninklijke Besluiten in het jaar 1902, het eene waarbij een Koninklijke Eereprijs voor betoonde schietvaardigheid werd ingesteld, het andere waarbij subsidie werd toegekend voor de oprichting en het onderhoud van schietbanen. Groote uitwerking hebben helaas beide besluiten niet gehad. De Koninklijke Eereprijs is slechts een hoogst enkele maal verleend. Niet omdat de eischen te moeilijk waren, doch omdat de regeling practisch slecht uitvoerbaar was.

Veel schietbanen zijn er niet opgericht met Rijkssubsidie. Wel voornamelijk omdat bezwaren rezen, als gevolg van de overdreven, angstige zorgen, welke men had voor de veiligheid. Als men daarmee eens vergelijkt de schietbanen, welke ik zag in Denemarken, Frankrijk en België en als men hoort hoe in Zwitserland vooral deze eischen van veiligheid niet noodeloos worden opgedreven, dan rijst het vermoeden, dat in ons goede Nederland de angstige zorg voor de medeburgers wel eens aan een landsbelang tekort heeft gedaan.

Had men nu in de vele kantonnementen, waar anders geen garnizoen gelegerd is, talrijke burgerschietbanen, dan zou dit aan de schietvaardigheid van den troep en van den

vrijwilligen landstorm ongetwijfeld ten goede zijn gekomen.

Nog is het niet te laat om in deze richting een goeden stap te doen.

Stemmen, welke opgingen om een Bond van Schiet-vereeningen op te richten, hebben geen gehoor gevonden. Zoowel van hoogerhand als van de zijde der vereeniging zijn pogingen in het werk gesteld, doch het is niet tot een resultaat gekomen. Rouwig behoeven we daar niet om te zijn, omdat de schiet- of weerbaarheidsvereeniging te zeer een militaire, of met de militaire wereld in verband staande, organisatie is om genoeg te beleven van een samengaan van burgerbesturen, daar een dergelijke bond veroordeeld is tot uiteengaan, wanneer van dit samengaan kracht zou uitgaan en drang zou geoeffend worden op de daden der militaire overheid.

Het zij hier reeds nu uitdrukkelijk vastgelegd, dat een vereeniging, die beoogt 's Lands weerbaarheid te verhoogen, nooit anders dan een *middel* kan zijn om het doel te bereiken. Nooit mag die vereeniging *doel* zijn en zeker mag zij nooit drang of invloed trachten te oefenen op de militaire autoriteit.

Leidende personen uit de K. V. v. N. S. zijn de oprichters geweest van de „Union Internationale des Federations et Associations Nationales de Tir”. De zetel van het thans helaas ontbonden instituut was gevestigd te Parijs. De Union organiseerde groote internationale schietwedstrijden en regelde de bepalingen daarvoor over vrijwel geheel Europa en Amerika. Op die internationale wedstrijden hebben Nederlanders individueel een schitterend figuur gemaakt en behaalden mannen als VUURMAN en de gebroeders BOUWENS eerste prijzen, feiten welke in Nederland vrij wel onbekend zijn gebleven, door de weinige medewerking van de pers, die aan voetbalwedstrijden lange verslagen wijdt, van onze prijswinnaars op het gebied van schermen en paardrijden (springen) ternauwernood melding maakt, doch de eerste prijswinnaars in internationale schietwedstrijden geheel onvermeld laat.

Toch heeft deze oorlog bewezen, dat het juistheidsschot zijn groote waarde heeft behouden en dat de scheldnaam

van „roosjesmelker” of „roosjeszuiger” een eere naam wordt voor den loopgraafscherpschutter, die heel alleen daden verricht, welke op een gevecht van invloed zijn.

Heeft niet de wereldkampioen van den internationalen schietwedstrijd in 1914 te Viborg in Denemarken, een Franschman René George, in dezen oorlog geheel alleen een batterij veld-artillerie van haar personeel beroofd, door uit een gedeekte opstelling met drie geweren, welke anderen beurtelings voor hem laadden en schoonmaakten, man voor man weg te schieten. ¹⁾

De Vereeniging heeft krachtig geijverd voor groote deelneming aan den Vrijwilligen Landstorm.

Kosten noch moeite zijn gespaard om voorlichting te verstrekken en te organiseeren met de gebrekkige middelen, waarover toen beschikt werd.

Dat slechts zeer weinigen aan den oproep hebben voldaan is bekend. De vermoedelijke redenen hoop ik elders uitvoerig te bespreken, omdat zij niet in het bijzonder verband houden met deze vereeniging.

De K. V. v. N. S. en haar voorzitter, de Heer S. J. v. d. BERGH ²⁾ hebben in dit verband gedaan wat zij vermochten, betrokken als de Heer v. d. BERGH in zekeren zin is geweest bij het uitvaardigen van het K. B. van 4 Augustus 1914.

Weliswaar zou in chronologische volgorde thans de K. N. W. V. aan de beurt van bespreking zijn, doch ik geef er de voorkeur aan, deze vereeniging het laatst aan eene beschouwing te onderwerpen.

De oprichting van de Vereeniging *Volksweerbaurheid* houdt nauw verband met de gebeurtenissen in Zuid-Afrika en de door die gebeurtenissen gewekte overtuiging, dat een klein volk voor de handhaving van zijn onafhankelijk volksbestaan alle krachten behoort in te spannen. De vereeniging

¹⁾ Men zie voorts de artikelen in „De Scherpschutter”, Nos. 5, 8 en 9 van 1915 en 214 van 1914 en in „Allen Weerbaar”, No. 53 van 1916.

²⁾ Tot mijn diep leedwezen is de Heer S. J. v. d. BERGH den 24sten December 1916 overleden. De Weerbaarheidsbeweging, de Vrijwillige Landstorm en het Vrijwillig Schietwezen verliezen in hem een zeer krachtig voorstander.

Volksweerbaarheid heeft terecht streng vastgehouden aan haar beginsel, voornamelijk eene moreele overwinning op het volk te behalen door haar devies „Allen weerbaar” zoo eenigszins mogelijk tot een feit te maken.

Het valt niet te ontkennen, dat deze vereeniging daarmee hare taak verre van gemakkelijk maakte.

De koopmansgeest in ons volk vraagt meestal „wat krijg ik voor mijn lidmaatschap?” De vereeniging *Volksweerbaarheid* kon daarop niet anders antwoorden dan: „een ideaal”. Zij wees er haar leden bij voortdoring op en telkenmale herhaald in velerlei vormen, dat de weerbaarheid van geheel het volk een niet te ontkomen eisch was.

Tastbare voordeelen kon zij hare leden niet bieden en dit maakte hare propaganda niet gemakkelijker.

Het jongere geslacht, dat niet altijd de juistheid van het standpunt van de ouderen deelde, bezorgde het bestuur vaak moeilijke oogenblikken door aan te dringen op het houden van oefeningen, het vormen van korpsen en dergelijke eigenlijk buiten zijn werkkring liggende zaken.

Het bestuur voelde wel degelijk, dat zijn propaganda veel meer succes zou hebben, indien het aan dien drang toegaf, doch de eer komt het bestuur toe, dien drang in ongevaarlijke banen te hebben geleid en zijn zuiver standpunt niet te hebben prijsgegeven.

De vereeniging *Volksweerbaarheid* heeft zeer veel bereikt. Helaas kan dit niet door cijferreeksen worden bewezen, waardoor het zeer moeilijk is deze bewering te staven.

Het is mijn onwrikbare overtuiging, dat de meerdere belangstelling in de laatste 10 jaren door het volk betoond in legerzaken, naast den persoonlijke dienstplicht te danken is aan de vereeniging *Volksweerbaarheid*.

Volksweerbaarheid heeft het hare bijgedragen tot de militaire weerbaarheid.

Reeds werd opgemerkt, dat zij heeft gezorgd, dat de bijzaak geen hoofdzaak werd en dat zij voorts de uitingen van den lust tot militaire oefeningen in goede banen heeft geleid. Het hoofdbestuur benoemde in Augustus 1910 een commissie om de militaire oefeningen in de verschillende

afdeelingen te doen plaats hebben op ongeveer dezelfde wijze en om een soort oefeningsrooster samen te stellen, waardoor de leiders dier oefeningen, waaronder er velen waren, die slechts over zeer geringe kennis van die oefeningen beschikten, aan de hand van de reglementen en voorschriften van het leger, zouden kunnen beschikken over een leidraad.

Tevens zou een examencommissie zorgen voor een-vormigheid in de exameneischen en een waarborgschenken voor de waarde van het afgelegde examen.

Een- of tweemaal per jaar werd onder leiding van een hoofdofficier of kapitein een velddienstoefening gehouden in het Gooi of op de Veluwe en aan deze oefeningen namen zeer veel leden met geestdrift deel. Van de 130 vereenigingen met 11295 leden, aangesloten bij *Volksweerbaarheid*, hielden 21 vereenigingen of korpsen met 896 leden militaire oefeningen (1910). *Volksweerbaarheid* kan niet genoemd worden zonder te denken aan namen als SEYFFARDT, KALFF, DUDOK VAN HEEL, FABIUS, VAN GOGH, VON BOSE e.a.

De naam heeft aan de vereeniging vaak schade bezorgd. Ten onrechte vertolkte men *Volksweerbaarheid* in denzelfden zin, als werd gesproken van Volksschool, waarmee men dan aangeeft de kostelooze school voor onvermogenen. Slechts weinigen begrepen of wilden begrijpen, dat het hier ging om de weerbaarheid van *allen*, van gansch het volk.

Het „Allen Weerbaar” geeft dan ook duidelijker het streven weer, dat bedoelt het geheele volk in staat te brengen de wapenen te hanteeren, ter verdediging van het Vaderland. Het edel streven der vereeniging in den meestjuisten vorm is nog niet zoo lang geleden gebleken uit haar actie voor „*Algemeene Oefenplicht*” (niet te verwarren met algemeenen dienstplicht). De gelegenheid zal zich in mijn betoog nog voordoen om uitvoeriger dan hier thans geschiedt, er op te wijzen, dat *Algemeene Oefenplicht* en *Algemeene Dienstplicht* niets met elkaar te maken hebben.

De *Nederlandsche Weerbaarheidvereeniging*, opgericht in 1891, was oorspronkelijk een clubje gegoede Amsterdamsche jongelui, dat deelnam aan de vrijwillige oefeningen in den

wapenhandel als voorbereiding voor de verbintenis bij het reservekader. Ik zal deze vereeniging niet geheel volgen op haar levenspad van ruim 25 jaar, in welk tijdsverloop zij het Praedicaat *Koninklijke* verkreeg, doch mij beperken tot eenige. voorname punten, die grooten invloed hebben uitgeoefend op den gang van zaken in het militaire gedeelte der weerbaarheidsbeweging.

De K. N. W. V. was als het ware gescheiden in twee deelen, n.l. de Vereeniging en het Korps, zooals bepaald in art. 3 van het K. B. van 12 Mei 1867 (zie bijlage I). Aan het hoofd der Vereeniging heeft jaren lang gestaan Dr. M. MEYERS, thans kapitein bij den Vrijwilligen Landstorm. In samenwerking met andere officieren heeft de toenmalige Korpscommandant de reserve-1e Luitenant J. W. KLEIN aan het Korps een bepaald doel gegeven. Hij heeft de K. N. W. V. gestuurd in de richting van een Kaderkorps, een Cadetten-school voor de Weerbaarheid, zooals ik het wel eens heb genoemd.

Door zijn optreden (1903—1913) gelukte het verschillende voordeelen voor dat korps te verkrijgen, waaronder uniformen en uitrustingsstukken uit de militaire magazijnen, geweren M. '95 voor de oefeningen, overgang van het kader van het Korps in den verkregen rang bij de militie of bij het reservekader, het jaarlijksche Kamp te Laren in eigen beheer, de gelegenheid voor leden van het Korps om vrijwillig onder de wapenen te komen, teneinde hun militaire kennis te vergrooten en te vervolmaken, enz.

Ook andere weerbaarheidsvereenigingen werden enkele dezer voordeelen toegekend, waaruit blijkt, dat het pleiten voor het verkrijgen van al deze gunstige bepalingen niet alleen ten bate kwam van de K. N. W. V. doch ook van andere weerbaarheidsvereenigingen.

De groote belangstelling, die de achtereenvolgende Ministers van Oorlog (1908—1913) koesterden voor de K. N. W. V. en de steun, dien de Hoofden van de Ite afdeeling van het Departement van Oorlog verleenden, zijn dan ook beantwoord met een grooten ijver en intensieve werkkraft van de zijde van den Korpscommandant en zijne officieren.

Om een denkbeeld te geven op welke wijze de K. N. W. V. haar doel trachtte te bereiken, haal ik eenige zinsneden aan uit een rapport aan Z. Exc. den Minister van Oorlog (1910).

„Van de weerbaarheidsbeweging is voor 's lands defensie nog veel goeds te verwachten.

„Het materiaal (leerlingen van inrichtingen van Hooger en „Middelbaar onderwijs) dat in onze handen komt, is niet alleen „intellectueel en fysiek zeer goed, doch het is tevens bezield „met grooten ijver en veel lust in militaire oefeningen. Het is aan „ons hen dezen ijver en lust te doen behouden en ervan te „profiteeren in 's lands belang. De ijver en de lust gaan er in de „kazerne zoo licht uit, omdat de enkele verspreide miliciens of „adspirant-vaandrigs, die tot officier moeten worden opgeleid en „met enthousiasme hun dienst beginnen te vervullen, niet gewaar- „deerd worden en het ook vaak onmogelijk is voor de Chefs, zich „met die enkele aanstaande officieren naar behooren te hemoeien.

„Daarom moet de K. N. W. V. de trechter zijn, waardoor de „intellectuele jongelingschap *vrijwillig* de plaats komt innemen, „die hen door afkomst, ontwikkeling en opvoeding toekomt.

„Wij kunnen hen bereiken, de legerautoriteiten slechts door „dwang.”

Uit een en ander blijkt, waarom groote waarde door ons (want ik behoorde tot de trouwe volgelingen van den Korpscommandant) gehecht werd aan de vrijwillige verbintenis bij het reservekader, die door ons hooger werd gesteld dan de verbintenis als militie-officier, nadat door loting de betrokkene tot den dienst was verplicht. Wij koesterden de naar onze meening gerechtvaardigde hoop, op die wijze voldoende aanvulling van reserve-officieren te verkrijgen uit de kringen, waaruit de verlofsofficier moet voortkomen, wil hij, wat maatschappelijke positie en opvoeding betreft, aan de hooge eischen voldoen, die men aan deze categorie van officieren moet kunnen stellen.

De Minister van Oorlog liet zich in de Memorie van Toelichting op het wetsontwerp tot verhooging en aanvulling van het VIIIe hoofdstuk der Staatsbegroting 1910, als volgt uit:

„De pogingen van laatstgenoemde Vereeniging (K. N. W. V.) „om hare leden, die tot het intellectuele gedeelte der bevolking „behooren, niet alleen tot weerbaar man te vormen, maar ook en „vooral hen doelmatig op te leiden tot aanvoerder, waaraan in „tijden van gevaar eene groote behoefte zal bestaan, zijn met groote „belangstelling gevolgd.”

In antwoord op een vraag van den Korpscommandant, den toenmaligen reserve-1e Luitenant J. W. KLEIN, deed Z.Exc. de Minister van Oorlog nog op ondervolgende wijze van zijn meening betreffende de kadervorming blijken:

„Met den vorigen Minister van Oorlog ben ik het geheel eens, „dat van het gehalte van de leden van Uwe vereeniging meer „partij te trekken is ten behoeve van 's Lands Weerbaarheid, dan „die leden simpel te bestemmen om in oorlogstijd dienst te doen „als gewoon soldaat in een vrijwilligerskorps.

„De aard van het onderwijs, door hen in de burgermaatschappij „genoten en veelal ook hun afkomst en maatschappelijke positie, „wijzen er als van zelf op, dat zij in de eerste plaats de aangewezen „personen zijn, om, mocht het vaderland hun diensten noodig „hebben, als aanvoerder op te treden, hetzij als verlofsofficier, hetzij „als korporaal en sergeant bij de militia (landweer) en het reserve- „kader. Daarom wordt door mij zoo hoogelijk gewaardeerd het „streven van de vereeniging in het algemeen en van U en de „verdere officieren van het korps in het bijzonder om:

„1e. de vereischte examens tot het bekleeden van een rang op „een zoo hoog mogelijk peil te brengen;

„2e. zooveel als in het vermogen ligt op te wekken tot het „bekleeden van een rang en kan het zijn in het leger.”

De ernstige studie, de ijver en de werkkraft, welke bleken uit de voorstellen en plannen, de opofferingen in geld en tijd, welke commandanten en officieren zich getroostten, mochten zoodanig de aandacht trekken, dat als vanzelf het geheele weerbaarheidsvraagstuk zich in meerdere en blijvende belangstelling mocht verheugen.

In 1913 kwam helaas een scheuring in de K. N. W. V. als gevolg van principieele meningsverschillen tusschen Commandant en Bestuur.

Op initiatief van den Commandant werd met een tiental officieren uit de vereeniging, die het burgerlijk bestuur en de inmenging in militaire aangelegenheden moede waren, een nieuwe kadervereeniging opgericht, genaamd „*Militair Opleidingskorps*”.

Alvorens de statuten waren goedgekeurd en de toestemming tot oprichting was verkregen, kwam de mobilisatie het werk van de jeugdige vereeniging stilleggen.

Reeds sedert 1867 was in toenemende mate steun verleend aan de schiet- en weerbaarheidsverenigingen, opgericht op de grondslagen van het K. B. van 12 Mei 1867. Meermalen echter was de vraag gesteld, zoowel door de militaire autoriteiten als door de Volksvertegenwoordiging, welk nut men kon trekken van de gelden aan de weerbaarheidsbeweging besteed, waarvan het bedrag in den loop der tijden aanzienlijk was vermeerderd.

Van de zijde der vereenigingen wenschte men meer leiding en uitgebreider steun van hoogerhand. Men hoopte op bepalingen, die aan de beweging een scherp omljnd doel zouden geven en men verzocht waarborgen, dat de gepresteerde diensten zouden worden benut en waar mogelijk in den een of anderen vorm beloond. Aan weerszijden zocht men naar verbetering. Rapporten en conferenties van de zijde der autoriteiten, vergaderingen van belanghebbenden uit de vereenigingen deden niet het gewenschte doel bereiken.

Toen dan ook in eind 1911 in de vereeniging *Volkswaarbaarheid* op een bijeenkomst te Tiel meerdere weerbaarheidskorpsen een verzoek richtten tot den Minister COLIJN om meer steun en om leiding bij de militaire oefeningen der weerbaarheidskorpsen, benoemde de Minister van Oorlog 9 Februari 1912 eene commissie inzake de Weerbaarheidsbeweging, welke een nieuw tijdperk in de vrijwillige weerbaarheid zou gaan openen.

Als voorzitter van deze commissie trad op het toenmalig Lid der Tweede Kamer Mr. A. P. R. C. BARON VAN DER BORCH VAN VERWOLDE, terwijl de 1e Luitenant LINDEN de commissie als secretaris ter zijde zou staan.

Zonder dat er naar gestreefd was verschillende vereenigingen te doen vertegenwoordigen, waren toch de bekende voormannen van de meest beteekenende organisaties als lid in deze commissie benoemd, te weten de Heeren S. J. v. D. BERGH, W. v. WANING, A. E. DUDOK VAN HEEL, J. M. VAN GOGH, J. P. RUNSINK, P. C. LABRIJN, Jhr. W. BAS BAKKER, de reserve 1e Luitenant J. W. KLEIN, Jhr. H. v. RIJCKEVORSEL, de gepens. Kapitein J. P. SCHOEMAKER, Dr. M. MEIJERS en de reserve 1e Luitenant J. P. BOOTS.

De commissie had in opdracht een Koninklijk Besluit te ontwerpen, omfattende de bepalingen om de oefeningen in het schieten en de verdere militaire oefeningen buiten het leger zoodanig te regelen, dat daaruit voor de landsverdediging zooveel mogelijk nut zou worden getrokken. Uit de gegevens, waarover de commissie beschikte viel af te leiden, dat reeds werk verricht was, dat tot groote verbetering van den bestaanden toestand had kunnen leiden.

Hoezeer de commissie daarop haar conclusie had kunnen bouwen, toch heeft zij, na het vraagstuk van alle kanten te hebben bekeken, gemeend een geheel nieuw Koninklijk Besluit en een daarbij aansluitend Weerbaarheidsvoorschrift te moeten ontwerpen. Dit Ontwerp Koninklijk Besluit met de toelichting volgt hierachter als Bijlage II. ¹⁾

Het Weerbaarheidsvoorschrift is te omvangrijk om in zijn geheel op te nemen en bevat trouwens slechts details, die voor het overzicht der zaak wel van veel belang zijn, doch te veel afhankelijk van de termen, waarin het Koninklijk Besluit zal zijn vervat.

De commissie, in welker midden bij elke beraadslaging aanwezig was de toenmalige Inspecteur der Infanterie, wijlen Generaal-Majoor BISCHOFF VAN HEEMSKERCK, kon daarom de zaak zoo van alle kanten bekijken, omdat de meest uiteenloopende richtingen door leden dier commissie werden vertegenwoordigd.

Tot de moeilijkste der op te lossen vraagstukken behoorde de *verbintenis*. Terecht was als grondslag van alle steun van Regeeringswege de waarborg geëischt, dat de persoon, te wiens behoefte geld, patronen, enz. werden beschikbaar gesteld om hem tot een nuttig lid der weermacht op te leiden, later op eenigerlei wijze zijn bekwaamheden in dienst van het leger zou stellen.

Dezen waarborg achtte men aanwezig, wanneer het lid eener vereeniging, dat hetzij zelf, hetzij door middel van zijne vereeniging steun en medewerking erlangde, eene ver-

¹⁾ De publicatie geschiedde in Februari 1914 met toestemming van Z. Exc. den Minister van Oorlog.

bintenis sloot, waarbij hij de verplichting aanvaardde, den lande in tijden van oorlog of oorlogsgevaar als militair te dienen.

Tijdens het bestaan der commissie was nog niet aangenomen de Landstormwet, die in art. 8 den grondslag bevat waarop een verbintenis op wettelijke bepalingen kan worden gegrondvest. Ik kom hierop later nog terug.

Er werd toen aangenomen, dat een soortgelijk artikel zou komen in een gewijzigde Wet op het Reserve personeel der Landmacht, doch deze wijzigingen zijn, voor zoover mij bekend, nog niet tot stand gekomen.

Doch niet alleen de grondslag was moeilijk te vinden, ook de bezwaren, aan een vrijwillige verbintenis verbonden, waren niet licht te tellen.

Bij oorlog of oorlogsgevaar zouden de verbondenen komen te staan onder de militaire strafwetten. Men achtte zulks van verschillende zijden bezwarend. Thans vindt daarin niemand meer iets vreemds

De meergenoemde verbintenis moest in gewone tijden dienen als een waarborg, dat de gelden door de regering aan de weerbaarheid ten koste gelegd, ook werkelijk tot resultaten zouden leiden, d.w.z. dat men kon nagaan waarop in tijden van nood te rekenen viel.

Nu is zij tevens een waarborg voor geregelde oefening geworden.

Er is in de vrijwillige weerbaarmaking in Nederland wel geen belangrijker punt aan te wijzen dan de vraag, of de regering de gelden moet besteden in de hoop er profijt van te trekken, zonder eenige zekerheid of de resultaten geëvenredigd zullen zijn aan de bestede gelden, dan wel of de regering zich op het standpunt behoort te stellen „voor wat, hoort wat”.

De eerste zienswijze getuigt van breeder inzicht dan de laatste. Zij is feitelijk tot 1 Augustus 1914 toegepast en aan deze wijze van doen is het te danken, dat ongeveer 18000 Nederlanders zich oefenden, hetzij alleen in schieten, hetzij

ook in andere militaire oefeningen. *Militaire waarde kon, behoudens aan de kadervorming, aan deze oefeningen niet worden toegekend.*

Ik wijs er op, dat gedurende langen tijd bij velen in het leger misverstand geheerscht heeft, als zou de beweging militaire waarde hebben en uit dien hoofde kunnen dienen als vervanging van militaire diensten in het leger.

Hoezeer dit misverstand door sommigen uit de beweging wel is bevorderd, moet ik er de aandacht op vestigen, dat de voormannen daartoe nooit hebben meegewerkt. Hoogstens werden de in de vereeniging gepresterde diensten beschouwd als *voóroefening* of *aanvulling*. De waarde van hetgeen ver-richt is, is gelegen in het propagandistische karakter, hetwelk den weg bereid heeft tot den overgang naar andere stelsels van opleiding en legervorming, welke na de mobilisatie aan de orde zullen komen en waarin niet de nadruk zal gelegd worden op verkorting van den oefentijd, doch op eene verschuiving en andere verdeling.

De zeer groote propagandistische waarde, welke ik hierboven en in verband met het werk der Vereeniging Volksweerbaarheid reeds te berde bracht, valt dan ook niet te loochenen.

Uit dien hoofde heb ik steeds zeer veel voor het bestaande stelsel gevoeld.

Terugkeerende tot het werk der weerbaarheidscommissie dient vermeld, dat de bezwaren, welke verbonden werden geacht aan het gebrek aan tuchtmiddelen, aan de onzekerheid der bestemming, aan het problematieke van de waarde, evenwel zoo groot waren — ik heb deze bezwaren in hun volle gewicht gedurende mijn geheele werkzaamheid in de weerbaarheid gevoeld — dat men daarom liever aan populariteit zag ingeboet, mits aan militaire waarde werd gewonnen, ook al zou door het winnen der qualiteit van de deelnemers, de quantiteit sterk dalen.

Onder de andere voorname punten, welke geheel op andere wijze dan voorheen zouden worden geregeld, noem ik: het onttrekken van de geheele weerbaarheidsbeweging aan het

Departement van Binnenlandsche Zaken ¹⁾ en het overbrengen naar het Departement van Oorlog, het op deugdelijke wijze regelen van de benoeming van weerbaarheidsofficieren, alsmede van de eischen, waaraan door officieren en kader moest worden voldaan.

Voorts het in verband brengen van de vrijwillige schiet-oefeningen onder leiding der schietverenigingen met het onderhouden der schietvaardigheid van de verlofgangers van land- en zeemacht; een betere regeling der patronenver-strekking in verband met een voor de leden der verenigingen en korpsen verplichten schietcursus en een betere contrôle over die verstrekking en over het verbruik.

Het vraagstuk der vrijwillige weerbaarheid omvat eigenlijk meer dan de commissie met haar beperkte taak kon ver-werken. Immers de zoo belangrijke padvindingsorganisatiën en de lichamelijke opvoeding zouden evenzeer en liefst in onderling verband met de weerbaarheid dienen te worden geregeld.

Buitenstaanders hebben dit tijdens de werkzaamheden van de Commissie beproefd, eerst door een poging tot oprichting van een „Weerplichtbond”, later door een gelijke poging ten aanzien van een „Unie voor Volkskracht”.

De bedoeling was uitstekend, doch beide pogingen hebben gefaald en de mobilisatie heeft de verwezenlijking van een dergelijke samenwerking, nu de weerbaarheid geheel op militaire leest is geschoeid, verder dan ooit doen ver-schuiven.

Toch blijve de aandacht gevestigd op deze noodzakelijke samenwerking, waarbij het voor het welslagen voornamelijk aankomt op den vorm, waarin deze wordt gegoten.

Ik hoop daarop later nog terug te komen.

De militaire oefeningen vormen op een zekeren leeftijd nu eenmaal eene attractie voor den jeugdigen Nederlander,

¹⁾ Ter toelichting diene, dat bijv. de officiersbenoeming alsmede het verleenen van de toestemming tot oprichting, om bij de voornaamste punten te blijven, geschiedden op voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarbij diens ambtgenoot van Oorlog slechts van advies diende.

wat men ook moge zeggen over den weinig militairen aard van het Nederlandsche volk.

Het zou zeer zeker te bejammeren zijn, wanneer die neiging, die zich vooral onder de ontwikkelden voordoet, niet werd benut in 's lands belang. Ik meen zelfs te mogen zeggen, dat alle pogingen van pacifisten, waaronder er helaas zijn, die meenen de jeugd ten aanzien van een na dezen oorlog dreigend oorlogsgevaar te moeten misleiden, ¹⁾ op die neiging zullen schipbreuk lijden.

Het staat wel vast, dat aan het werk der Weerbaarheidscommissie onvolkomenheden kleefden, onbekend als de meeste leden waren met wetgevendend, en in het algemeen met departementalen arbeid.

Het feit evenwel, dat zonder ingrijpende wijzigingen het Koninklijk Besluit nog vóór de mobilisatie had kunnen worden uitgevaardigd, waardoor de toestand in den beginne niet veel anders ware geweest, dan thans na ruim 2 jaar door de groote werkkraft der Inspectie is geschapen, pleit voor het werk der Commissie.

Het groote voordeel ware dan evenwel geweest, dat bij den aanvang der mobilisatie eene organisatie had bestaan, welke slechts uitgebreid had behoeven te worden, om een machtige hulp voor de defensie te vormen. Nu heeft eerst het instellen der Inspectie orde in den chaos vermogen te scheppen, ontstaan door de uitstekend bedoelde, doch onvoldoend uitgewerkte daad van de zijde van het Departement van Oorlog, n.l. het Koninklijk Besluit van 4 Augustus 1914 en de daaraan verbonden Regelen. (Ministerieele Beschikking).

Het ligt begrijpelijkerwijze niet op mijn weg om vooruit te loopen op de geschiedenis, die zal uitmaken, hoezeer het betreurd moet worden, dat de gereedliggende organisatie niet vóór de mobilisatie is uitgevaardigd.

¹⁾ Zie hierover het artikel in „Allen Weerbaar” van 22 September 1916, No. 38.

Met het Koninklijk Besluit van 4 Augustus 1914, dat in zijn korthed en eenvoud een schitterend stuk improviseerend, departementaal werk vormt, geschikt om alles te omvatten, wat de toestand noodig zou maken alsnog te bepalen, ben ik van het gebied der geschiedenis getreden op dat van den bestaanden toestand.

Ik zou evenwel onvolledig zijn, indien ik niet in korte trekken een overzicht gaf van hetgeen in het buitenland op het gebied der vrijwillige weerbaarmaking werd en wordt verricht.

Als regel ligt aan de oefeningen ten grondslag de wensch de jongelingen van een zekeren leeftijd af (meestal 17 jaar) tot den dienstplichtigen leeftijd voor te bereiden op den militairen dienst (préparation militaire).

In *Duitschland* was daarvan voor het uitbreken van den oorlog weinig merkbaar. Vrijwillige schietoefeningen met het legergeweer mochten niet plaats hebben, waardoor het nut niet groot geacht kon worden. Toch ontwikkelde zich eene uitgebreide organisatie: „der Deutsche Schützenbund”, waarvan de leden ijverig oefenden met een verouderd model geweer en naar de internationale wedstrijden vertegenwoordigers zonden, welke aldaar toch een goed figuur wisten te maken. Noemenswaardige steun van regeeringswege werd niet verleend. In de jaren kort voor den oorlog werd de padvinderebeweging sterk aangemoedigd, terwijl het turn-onderricht op de scholen zoodanig was geregeld, dat daarbuiten weinig aanvulling noodig was.

De z.g.n. „Kriegervereine” hadden een geheel andere beteekenis dan onze weerbaarheidsverenigingen.

Tijdens het begin van den oorlog is een militaire voorbereiding der jeugd georganiseerd onder den naam van „*Jugendwehr*” (niet te verwarren met den „*Jungdeutschlandbund*” welke een padvindereorganisatie is) op de aan de Duitschers eigen grondige manier.

De „*Jugendwehr*” is een *militair* instituut, staande onder leiding van den Generaal Vox Wachs van het Departement van Oorlog. Een „amtlicher Leitfaden” is uitgegeven, waarin

aanwijzingen worden gegeven omtrent het doel en verder ter sprake worden gebracht: hygiënische maatregelen, kennis van militaire vormen, infanterie exercitie, velddienstoefeningen, turnen, voorbereidende schietoefeningen, enz. (Het schieten zelf wordt slechts bij uitzondering beoefend; hoewel daarvoor allerlei redenen worden opgegeven, geldt hier, naar mij bleek, hetzelfde motief, dat ook vóór den oorlog van kracht was ten aanzien van de vrijwillige schietoefeningen buiten het leger).

Voorts werd kennis van de krijgskunsten vereischt, benevens eenige elementaire begrippen van aanvoering.

De deelneming werd, hoewel niet verplichtend gesteld, (wat een der hoofdleiders, de Majoor KARWIESE, een ernstige fout noemde) toch gaarne gezien en aangemoedigd.

Weliswaar is hier sprake van een oorlogvoerende mogelijkheid, doch het mag voor onze toestanden als een behartigenswaardige wenk worden aangemerkt.

In *België* werd het schieten op allerlei manieren aangemoedigd en gesteund (Regeering en Koninklijk Huis). Tijdens de werkzaamheden van de Weerbaarheidscommissie was in *België* een Staatscommissie werkzaam om naar Fransch model de „*préparation militaire*” te organiseeren.

In het geïllustreerd maandschrift „*La Vie Militaire*”¹⁾ is door een der redacteuren, den Kapitein van den Generalen Staf CH. DE BROUWER, een volledig overzicht gegeven in 1913 van de werkzaamheden dier commissie en mocht ik daaruit en uit de gegevens, mij verstrekt bij een bezoek aan den Directeur van de Garde Civique aan het Departement van Binnenlandsche Zaken te Brussel, een volledig overzicht krijgen van de regeling, welke in *België* was ingevoerd. Helaas te laat om voor den oorlog nog tastbare resultaten te bereiken. Waar de regeling zeer veel gelijkt op de in *Frankrijk* geldende, mag ik mij van eene uitvoerige beschouwing ontslagen rekenen.

¹⁾ Het geïllustreerd maandblad „*Onze Neutraliteit*” is naar dit model ontstaan.

België heeft de schietvaardigheid hoog weten op te voeren. De beste revolver-schutters en niet te versmaden geweer-schutters werden naar de internationale matches afgevaardigd.

In *Engeland* berustte een groot deel van het leger op het beginsel van vrijwillige weerbaarmaking. De uitstekende organisatie is uitvoerig en grondig weergegeven door den reserve-1e Luitenant der L. W. Jagers Jhr. E. O. BERG VAN MIDDELBURGH en door den Kapitein van den Vrijwilligen Landstorm Dr. M. MEIJERS in hunne desbetreffende studies. Ik zal hier niet de geheele organisatie bespreken, doch wil slechts enkele punten aanroeren.

De vrijwillig gevormde Territorial Army was sterk op 1 Januari 1911 257.337 man, terwijl de in Engeland aanwezige Regular Army slechts 120.837 man sterk was. Het rijk droeg aan deze weerbaarheidsbeweging bij een bedrag van £ 1.125.000.—. Vooral de burgerij nam door middel van provinciale comités een zeer werkzaam aandeel in de organisatie. De opleiding droeg een geheel militair karakter. De eenige fout, welke aan het stelsel bleek te kleven, was niet het stelsel van opleiding en oefening in de haardsteden, doch de geringe deelneming in verband met de enorme behoefte aan menschenmateriaal in dezen oorlog op het vasteland. De opzet was trouwens berekend op territoriale verdediging, waartoe nog onlangs de Koning van Engeland een oproep richtte tot de ouderen, waarbij hij de aandacht vestigde op de uitstekende diensten, welke de Territorial Army in dezen oorlog bewees.

Nu de dienstplicht is ingevoerd, zal de vrijwillige weerbaarmaking wel een ander karakter aannemen en zich gaan bewegen in de richting van *kadervorming*.

Hoezeer de tegenstanders van vrijwillige weerbaarmaking bij de invoering van den dienstplicht in Engeland een juichkreet hebben aangeheven, zoo meen ik toch, dat die juichkreet wel eens te vroeg kon zijn gehoord.

Te veel zijn de wijze van opleiding en de verkregen uitkomsten uit hun verband gerukt en zijn ongelijksoortige eenheden met elkaar vergeleken, om nu reeds te kunnen

uitmaken, dat voor de vrijwillige weerbaarmaking, gecombineerd met den onmisbaren dienst (of oefen-)plicht, niet nog een toekomst is weggelegd.

In *Denemarken*, waar ik in 1914 officieel een onderzoek mocht instellen, was de vrijwillige weerbaarmaking door de regeering in bepaalde banen geleid en is voor de landsverdediging voor de gevormde „Frivillige Korpse” een vrij belangrijke taak weggelegd. De eigenaardige gesteldheid des lands, en de moeilijke en gevaarlijke gemeenschap tusschen de verschillende eilanden, doet deze vrijwilligerskorpsen belang krijgen. Men heeft aan deze korpsen in grooten getale de z.g.n. Rekylgeweren (systeem MADSEN) toebedeeld en door uitrusting met rijwielen van die goed geoefende korpsen snel verplaatsbare vuurkrachten gemaakt. De opleiding heeft plaats door legerofficieren, terwijl de regeering en rijke particulieren (Korps WESTENHOLZ) op allerlei wijzen steun en medewerking verleen. Nog onlangs ontving ik de bevestiging, dat de mobilisatie van het Deensche leger in dezen toestand geen verandering had gebracht.

Voor wat betreft *Zwitserland* geven de nieuwste bepalingen omtrent het schieten buiten dienst mij aanleiding hieromtrent het volgende op te merken.

Art. 1 van de desbetreffende verordening (1913) luidt: „Het schieten buiten dienst heeft ten *doel* de schietvaardigheid van den dienstplichtige te onderhouden en te verhoogen. De deelneming aan de voorgeschreven oefeningen in eene schietvereniging is een *verplichte militaire dienstverrichting*”.

Jaarlijks worden de eischen vastgesteld. Wie de voorgeschreven oefeningen niet doorloopt of aan de gestelde eischen niet voldoet, moet een bijzonderen schietcursus zonder soldij doorloopen. De Schietbond (Schweizerische Schützen Verein — Fédération des Carabiniers suisses) zorgt voor de regeling van verschillende zaken, vergoedt aan de vereenigingen de deelneming van de gratis meeschietende schutters van 17 tot 19 jaar (welke nog geen militair zijn) leidt op tot scherpschutter en verzekert de schutters tegen

ongelukken, ¹⁾ evenals in Frankrijk en Duitschland voorgeschreven is.

De noodige schietbanen worden door de gemeente kosteloos beschikbaar gesteld en onderhouden. De maatregelen voor de veiligheid tijdens het schieten komen voor rekening der schietverenigingen. In elken schietkring wordt een officier-instructeur benoemd, terwijl even zoovele schietcommissies zijn ingesteld als er bataljonsdistricten bestaan. Leaders en deelnemers krijgen een kleine vergoeding. Men kent in Zwitserland tevens vrijwillige cursussen zonder wapenen (gymnastisch vooronderricht), vrijwillige cursussen met wapenen (préparation militaire) en de reeds genoemde cursussen voor jongelieden van 17 tot 19 jaar.

Voor mij ligt eene verordening van 1915 (dus uitgevaardigd tijdens den oorlog) welke vrijwel ongewijzigd uitvoering geeft aan het bovenstaande voorschrift.

Het zou van belang zijn, hetgeen ik aan gegevens bezit over de Zwitsersche regeling in zijn geheel mede te deelen en eene vergelijking te maken tusschen hetgeen in Zwitserland en ons land geschiedt voor hetzelfde bedrag per hoofd, hetwelk aan dit vooronderricht besteed wordt (ten onzent vóór de mobilisatie!), doch ik laat zulks achterwege, opdat men niet de gevolgtrekking zou kunnen maken, dat ik voorstander zou zijn van het „Zwitsersche stelsel” met zijn korten eersten oefentijd en zijn *vele* herhalingsoefeningen.

Zulk een gevolgtrekking, als waarvoor ik vrees, ligt weliswaar niet voor de hand, doch ik wil zelfs den schijn vermijden tegenover enkele brochureschrijvers, die dit stelsel propageeren. Voorts wil ik geen voedsel geven aan de meening, die velen koesteren, dat de weerbaarheidsman te identificeren zou zijn met den voorstander van verkorting van den eersten oefentijd.

Deze vrij algemeen verbreide *dwaling* heeft ons reeds zoo-

* ¹⁾ Een soortgelijke ongelukkenverzekering voor schutters werd door mij naar Fransch model ontworpen, en in Viborg (1914) aan de vertegenwoordigers van België en Denemarken voorgelegd, ten einde voor die landen en voor Nederland gezamenlijk een dergelijke verzekering te grondvesten. De oorlog heeft evenwel elk verder overleg doen staken.

veel miskennis en tegenwerking bezorgd, dat ik het van belang acht hierop de aandacht te vestigen.

De belangrijke taak, die in *Frankrijk* de Union des Sociétés de Tir de France, de machtige Fransche Schietbond tijdens den oorlog heeft vervuld, zij hier in het kort vermeld, opdat een en ander moge bijdragen tot een betere waardeering van het nut en de noodzakelijkheid der Nederlandsche Schietverenigingen.

De Union ressorteert, evenals de geheele *Préparation Militaire*, onder den Directeur der Infanterie aan het Departement van Oorlog. Dank zij de welwillendheid van dien hoofdofficier werd mij bij mijn bezoek in 1912 een volledig dossier ter hand gesteld, bevattende alle gewenschte gegevens, terwijl ik van belangrijke statistische gegevens kennis mocht nemen.

Het kort bestek van deze verhandeling laat niet toe omtrent dezen voor den oorlog ontstanen toestand, in bijzonderheden te treden.

Bij besluit van den Minister van Oorlog van 1 Augustus 1911 betreffende de „Sociétés de préparation et de perfectionnement militaires” was een regeling getroffen, waardoor steun verleend werd aan alle verenigingen, die zich toelieden op het schieten en op de militaire voorbereiding van de jeugd.

Een examen werd afgelegd, waaruit de verkregen vaardigheid in het schieten, exerceeren, paardrijden, kaartlezen, gymnastiek, enz. moest blijken, terwijl het daarvan blijk gevend diploma recht gaf op de keuze van het korps en garnizoen en tot een vervroegde opleiding tot kader.

Tijdens den oorlog is deze voor-opleiding ijverig voortgezet en zijn allerwegen cursussen geopend. De Fransche schietbond heeft de schietopleiding in handen en verschillende circulaires van den Directeur der Infanterie over de techniek van het schieten, de wapenen en over de schietopleiding, bevatten aanwijzingen, ontleend aan gegevens, verstrekt door de Union. Deze invloed is mede te danken aan het feit, dat men noodgedwongen heeft ingezien te moeten gebruik maken van de groote ervaring en kennis der Fransche scherpschut-

tersverenigingen. De president van dien bond is niemand minder dan M. DAVID MÉRILLON, Advocaat-Generaal van het Hof van Cassatie te Parijs, die tevens voorzitter was van de Union Internationale des Fédérations et Associations des Sociétés de Tir, waartoe ook Nederland behoorde, vertegenwoordigd door de Koninklijke Vereeniging van Nederlandsche Scherpschutters.

Meermalen heb ik in het orgaan dier vereeniging („De Scherpschutter”) en in „Allen Weerbaar” artikelen over deze belangwekkende maatregelen in Frankrijk doen opnemen en voor een soortgelijk optreden en raadplegen van de Schutterswereld hier te lande gepleit.

Voor wat de andere landen in Europa betreft, staan mij zoo goed als geen gegevens ten dienste.

Uit het bovenstaande moge evenwel blijken (wij Hollanders kijken immers zoo gaarne naar het buitenland), dat ten onzent nog zeer veel goeds op dit gebied tot stand te brengen is.

B. DE VRIJWILLIGE LANDSTORM.

a. Van Augustus 1914 tot de oprichting van de Inspectie.

De grondslag van den tegenwoordigen toestand vormt het reeds meermalen genoemde Koninklijk Besluit van 4 Augustus 1914, met de daaraan gehechte Ministerieele Beschikking. (Zie bijlage III.)

Ik zeide het reeds, het Besluit en de Beschikking munten uit door korthed en eenvoud en zijn daarom dan ook tot op heden doeltreffend gebleken.

Met bewondering zelfs dient het werk te worden beschouwd, wanneer men bedenkt, onder welke zeer moeilijke omstandigheden het is geboren.

Onmiddellijk na het afkondigen der mobilisatie meldden vrijwilligers en zelfs vereenigingen zich aan om het land als militair (korps) te dienen.

Deze aanmelding maakte een regeling noodig.

Het K.B. van 12 Mei 1867 was daartoe ongeschikt, want het ging erom aan die mannen een militaire positie te verschaffen, wilde men geen gevaar loopen hen als franc-tireur te zien beschouwd en voorts ter vereenvoudiging van hunne administratieve behandeling.

Had de Weerbaarheidscommissie de door haar voorgestelde verbintenis gegrond op een te wijzigen Wet op het Reservepersoneel der Landmacht, nu deze wet nog ongewijzigd was, moest de te sluiten verbintenis een anderen wettelijken grondslag hebben en men vond dien in de Landstormwet 1913.

Een woord van hulde is hier op zijn plaats aan den vervaardiger der wet, voor zijn vooruitzienden blik.

Gelukkig bood deze wet de gelegenheid personen tot een vrijwillige verbintenis toe te laten, hetgeen vooral waarde kreeg toen bij de Wet van 11 Juni 1915 (S. 242) ook gewapende dienst van den verbondene kon worden gevegd, die reeds tot den landstorm behoorde, doch van wien, voor zooverre hij uit hoofde van zijne wettelijke verplichting tot den dienst zou worden geroepen, geen gewapende dienst zou kunnen worden gevorderd.

Artikel 3, sub 3 van de landstormwet luidt:

„Personen, die niet behooren tot de militia, de landweer „of den landstorm, noch wegens uit anderen hoofde op hen „rustende verplichting reeds tot den dienst bij de zee- of „de landmacht kunnen worden geroepen, kunnen naar Ons „te stellen regelen in geval van oorlog, oorlogsgevaar of „andere buitengewone omstandigheden worden toegelaten „tot eene vrijwillige verbintenis bij den landstorm”.

Wel is waar was dit artikel voornamelijk met het oog op andere personen in het leven geroepen en had men bij de vervaardiging van dit artikel het Roode Kruis personeel op het oog, doch niettemin kon het artikel uitstekend dienstbaar gemaakt worden. Evenwel legde art. 53 van het Landstormbesluit van 12 Juni 1913 eenige belemmering in den weg. Deze belemmering was gelegen in de zinsnede: „*Nadat* „door Ons machtiging is verleend om tot den landstorm „behoorende dienstplichtigen tot werkelijken dienst te doen „oproepen, kunnen personen..... ongeacht hun leeftijd

„worden toegelaten tot eene vrijwilligē verbintenis bij den „landstorm . . .”

Artikel 1 van het K.B. van 4 Augustus 1914 hief dit bezwaar op, door te bepalen: „Met afwijking van art. 53 „van het Landstormbesluit kunnen personen *reeds nu* op „grond van art. 8 3e lid der Landstormwet tot eene vrij- „willige verbintenis bij den landstorm worden toegelaten.”

Het aan het Landstormbesluit gehechte formulier der verbintenis kon hierbij worden overgenomen en daar volgens art. 2 uit die vrijwilligers bij den landstorm, naarmate van de behoefte, landstormafdeelingen konden worden gevormd, was *de militaire organisatie* der weerbaarheid een feit geworden.

Het verdient de aandacht, dat de landstormwet, welke is gedacht als sluitsteen van ons defensie gebouw, — thans de rol vervult van gewichtig fundament. Een groot aantal jaarklassen van landstormplichtigen zijn tot het leger gaan behooren en ten slotte vormt de „vrijwillige landstorm” een belangrijk legeronderdeel, al is deze naam een oneigenlijke.

Eene vergelijking met de omslachtige wijze, waarop vroeger een schiet- of weerbaarheidsvereeniging tot stand kwam, toont aan, van hoeveel belang het geacht moet worden, dat na de mobilisatie deze grondslag en deze wijze van totstandkoming, behouden blijven.

De Ministerieele Beschikking regelde eenige belangrijke aangelegenheden, welke ik hier wil bespreken, omdat deze bepalingen den grondslag vormen van hetgeen tot nu toe is tot stand gekomen.

Gemakshalve neem ik niet telkens den tekst der paragrafen over doch volsta met te verwijzen naar bijlage III.

De daar opgenomen tekst is de oorspronkelijke. Sedert is zij herhaaldelijk gewijzigd en laatstelijk vastgesteld bij L. O. 1916 A No. 68.

De moeilijkheden, welke zich voordeden bij de oprichting van Landstormafdeelingen, sproten voort uit de in die Ministerieele Beschikking vervatte bepalingen.

Men trekke hieruit niet de gevolgtrekking, dat deze bepa-

lingen niet goed waren, doch zij eischten aanvulling en nadere omschrijving.

En daar geen centraal punt aanwezig was, waar inlichtingen konden worden verkregen, stuitte de uitvoering op bezwaren.

Ten onrechte heeft men die bezwaren aangezien als onwil, of als voorwendsel zich aan de zedelijke verplichting tot eene verbintenis te onttrekken.

Om dit te staven zal ik enkele van die bezwaren bespreken aan de hand van de aantekeningen, welke ik maakte bij een 30-tal lezingen, welke ik in mijn vrije avonden in Nederland hield tot oprichting van Landstormafdeelingen.

§ 1 sprak van: „Overal waar een voldoende aantal vrijwilligers zich aanmeldt, kunnen deze worden samengesteld „tot gewapende landstormafdeelingen”. Wel gaf § 3 een voorbeeld van die samenstelling, doch dit gold alleen voor wielrijdersafdeelingen. Onmiddellijk rees dus de vraag, hoeveel moeten er zijn om te kunnen beginnen.

Het maken van een begin was daarom van zoo overwegende waarde, omdat het goede voorbeeld zoo aanstekelijk werkte, hetgeen meermalen bleek. Toch zijn vele afdeelingen niet opgericht, omdat men het niet dadelijk tot het in § 3 genoemde aantal kon brengen. Later is daarin meer vastheid van inzicht gekomen door verschillende aanschrijvingen van het Departement van Oorlog, welke o.m. bepaalden, dat aan de sterkte niet angstvallig behoefde te worden vastgehouden en dat de voetvolkafdeeling ongeveer de samenstelling van een sectie infanterie zou hebben.

De afdeelingen werden gesteld onder de bevelen van de Territoriale Bevelhebbers.

Deze autoriteiten, die onvoorbereid, behoudens een enkele, voor een zeer moeilijke taak stonden, hebben met lofwaardigen ijver den voortgang van het nieuwe instituut gesteund. Doch voorlichting en terechtwijzing konden zij uiteraard bij gebrek aan gegevens ook al niet verstrekken. Trouwens zij hadden meer te doen in hun belangrijken werkkring.

De IIe Afdeeling van het Departement van Oorlog, heeft in die dagen met bewonderenswaardigen ijver de bergen werk

verzet en met lankmoedigheid de aan het ergerlijke grenzende vragen en pogingen tot inmenging in zaken, behandeld.

§ 2 verspreidde in den lande groote angst en schrik. Voor zoover dit betrof de burgerlijke besturen, die het heft niet uit handen verkozen te geven, was dit niet erg. Uit een ander oogpunt beschouwd, komt het mij evenwel voor, dat een andere redactie beter ware geweest.

Uit deze paragraaf en trouwens uit de geheele beschikking werd de gevolgtrekking gemaakt, dat alle weerbaarheids- en schietvereeningen hadden opgehouden te bestaan, indien hun leden geen verbintenis sloten.

Dit nu heb ik steeds bestreden.

Niet alleen dat zulk een gevolgtrekking uit de redactie van de paragraaf niet te trekken is, doch het staat wel vast, dat onmogelijk een Ministerieele Beschikking een Koninklijk Besluit schorst en het leven zou benemen aan met Koninklijke toestemming opgerichte vereeningen, waarvan het meerendeel bovendien Koninklijk goedgekeurde statuten bezit.

Wel had bij deze Beschikking bijv. het Weerbaarheidsvoorschrift kunnen worden ingetrokken, doch was daarmede evenveel of even weinig bereikt.

Het doet mij daarom genoegen, dat mijn zienswijze vermoedelijk de juiste is, omdat nu de vereeningen zijn blijven bestaan.

Hieruit toch zal voortvloeien, dat, wil men niet na de mobilisatie den ouden toestand herstellen, wat ik vurig hoop, dat niet zal geschieden, men genoodzaakt zal zijn, tijdig een nieuwe betere regeling te ontwerpen, die *en voor de schietvereeningen en voor de afdeelingen van den vrijwilligen landstorm* een blijvend en nuttig bestaan zal scheppen.

Aan die noodzaak ontleen ik dan ook de vrijmoedigheid straks wenschen voor de toekomst te ontwikkelen.

De uniform en de landstormband zijn langen tijd struikelblokken geweest, die geleidelijk zijn uit den weg geruimd. Voor mijn persoon acht ik de uniformen en de late verstrekking van wapenen (waarover nog een en ander te zeggen valt) niet zulke punten van beteekenis, als de betrokkenen zelf.

Wanneer men werkelijk goed wil en aan de ijdelheid het zwijgen oplegt, is ook zonder uniform en zonder wapenen grondige oefening gedurende geruimen tijd mogelijk. Men heeft hier evenwel rekening te houden met de vrijwel algemeen heerschende opvatting, dat met oefenen niet kon worden begonnen, alvorens de troep uniform draagt en wapenen bezit. Het is mij bij de vele afdeelingen, welke ik oprichtte en wier raadsman ik nog geruimen tijd bleef, niet mogen gelukken dit verkeerde begrip uit te roeien en slechts bij hooge uitzondering werd begonnen met oefenen, ook al waren de papieren niet in orde en beschikte men dus ook niet over uniformen en wapenen.

De uniform moest in den aanvang door de vrijwilligers zelf worden bekostigd.

Waar dus geen personen of corporaties en vereenigingen de gelden verschafte voor die uitrusting, was het voor velen een zeer ernstige hinderpaal de verbintenis te sluiten, gegeven het feit, dat men niet in burger kleeren wilde blijven rondloopen en de gebeurtenissen in Leuven de vrees deden boven komen, dat de landstormband wel eens niet voldoende waarborg kon opleveren, om niet als franc-tireur te worden beschouwd.

Ontegenzeggelijk moet dit als een hoofdoorzaak worden beschouwd van den geringen toeloop der minder gegoeden, te meer daar 2 September 1914 nog eens door het Departement van Oorlog werd te kennen gegeven (Ile Afd. No. 249) dat geen uniformen van Rijkswege konden worden beschikbaar gesteld, dan tenzij van de afdeelingen een militair gebruik zou worden gemaakt. Hoewel dit laatste het bezwaar ophief, hetwelk ik zoo straks aanhaalde ten aanzien van het beschouwen als franc-tireur, zoo was deze mededeeling toch niet geschikt den toeloop te vergrooten.

Men bedenke wel, dat deze bepaling vermoedelijk toen niet anders kon luiden en dat ik deze aanhaling dan ook alleen doe in het licht, waarin de aanstaande vrijwilliger de zaak bekeek.

§ 11. (§ 10 in de gewijzigde beschikking) leverde nog al eens bezwaar op, omdat de daarin bedoelde commandanten

vaak hun medewerking slechts noode verleenden. Het is mij nooit recht duidelijk geworden, waarom deze van hoogerhand bevolen medewerking, alsmede die van de zijde van den Geneeskundigen dienst, niet vlotter werden verleend.

Al geef ik gaarne toe, dat niet ieder officier beziel was met het vuur, dat mij drong mij met alle krachten in te spannen de werving te doen slagen, toch had ook dien officieren duidelijk kunnen zijn, dat die vrijwilligers een daad verrichtten, waarvoor elk beroeps-militair ontzag moest hebben, ongeacht de wellicht minder edelaardige motieven, die hier en daar een rol speelden. Een opwekking in dien zin van hoogerhand had wellicht *toen* het gewenschte gevolg gehad.

Nu werd de indruk gewekt of de vrijwillige landstormden militairen autoriteiten maar matig belang inboezemde. hetgeen niet naliet een domper te zetten op den lust tot aanmelding. Hier deed zich nu een eigenaardig geval van wisselwerking voor. Van hooger hand was men ontevreden, en terecht, over den geringen toeloop, waardoor de belangstelling in het jonge instituut aanzienlijk daalde.

Van de zijde van de landstormers werd die geringe belangstelling ondervonden als een wenk om de verdere oprichting van afdelingen maar te staken. Een feit is, dat de geringe medewerking van enkele lagere militaire autoriteiten tot resultaat had, dat reeds opgerichte afdelingen weer verlieden, omdat zoo langen tijd verstreek tusschen de oprichtingsbijeenkomst en de eerste officieele stappen tot het vormen van de afdeling.

De verbintenis van minderjarigen leverde nog wel eens bezwaren op, doordat de ouders omtrent die vrijwillige verbintenis andere denkbeelden hadden dan de jonge vrijwilligers en achter dat papier meer zochten, dan er *toen* achter stak.

Niet onvermeld wil ik laten de pogingen, welke werden aangewend om de propaganda-lezingen door anti-militairistische betoogingen te verstoren of den te verwachten goeden uitslag te verkleinen.

De ervaring leerde, dat deze pogingen geregeld een aan het doel tegenovergesteld gunstig gevolg hadden.

Het vraagstuk, wie commandant zou worden was meestentijds zeer moeilijk op te lossen.

Aan de eene zijde volslagen gebrek aan goede instructeurs en geschikte commandanten, aan de andere zijde, een overvloed van aanbiedingen van personen, die als onderofficier gediend hebbend, de kans schoon zagen een paar sterren te bemachtigen, of van mannen, die in de grijze oudheid wel eens bij de rustende schutterij een officiersrang hadden bekleed en het weinige, dat zij toen wisten, nu zeker glansrijk waren vergeten.

De bepaling, dat de commandant het kader aanstelde is een bron van ellende gebleken, waaruit de meest ongewenschte toestanden zijn voortgevloeid.

Nu nog worden de slechte gevolgen daarvan ondervonden.

Over het kadervraagstuk alleen ware een verhandeling te schrijven. De toestand werd nog vertroebeld, doordat de benoeming der weerbaarheidsofficieren vóór de mobilisatie door tusschenkomst van het Departement van Binnenlandse Zaken geschiedde door Hare Majesteit de Koningin, waarbij geen enkele waarborg voor militaire kennis werd vereischt.

Het bestuur droeg een persoon voor. Was er op zijn maatschappelijke positie, op zijn antecedenten en op zijn gedrag niets aan te merken, dan werd hij benoemd tot officier.

Het behoeft wel geen betoog, hoe weinig waarde aan zulke officieren kon worden toegekend, wat niet weg neemt, dat in enkele vereenigingen zelf eischen werden gesteld en dat de officieren, voorgedragen na een vrij zwaar examen te hebben afgelegd, van groot nut zijn geweest en tijdens de mobilisatie belangrijk werk hebben verricht. Op deze officieren rusten geene verplichtingen, zoodat het geval zich thans voordoet, dat er nog een weerbaarheidsofficier rondloopt, die nog geen hand heeft uitgestoken om werkzaam te zijn in het belang van de landsverdediging. Op ongeveer gelijke, weinig waarborg voor degelijkheid biedende, gronden werden commandanten en andere officieren benoemd bij de inmiddels opgerichte afdeelingen van den vrijwilligen landstorm.

Op welke wijze men getracht heeft de nadeelen te beteren

door deze benoemingen ontstaan, hoop ik straks te bespreken.

Inmiddels is lang gesukkeld met de onbruikbare krachten, die waren aangesteld.

Die aanstelling had het voordeel niet te zijn geschied door H.M. de Koningin, doch bij Ministerieele Beschikking, terwijl eigenlijk ook geen officiersbenoeming plaats had, doch slechts een gelijkstelling in rang met officieren, met het daaraan verbonden recht de onderscheidingsteekenen te mogen dragen.

Bij eenvoudige Ministerieele Beschikking is het dus mogelijk, ongewenschte elementen wederom van hun rang te ontheffen. Voor vele goede krachten heeft deze wijze van aanstelling, bevordering en ontslag evenwel een zeer onaangename zijde.

Doch ook andere factoren dan de reeds genoemde werkten nadeelig op den toeloop tot en de ontwikkeling van den vrijwilligen landstorm. Een goede en vlotte naleving van het bepaalde in de „Regelen” vond niet plaats. Talrijke reeds nagenoeg geheel tot stand gekomen landstormafdeelingen verliepen ten slotte, omdat geen gevolg werd gegeven aan het laatste gedeelte van § 17 (thans § 16) dier Ministerieele Beschikking, waaruit toch gelezen werd, dat bij gemis van een oud-officier als commandant eener landstormafdeeling, door den Minister een officier van het leger zal worden aangewezen. Wel moet de reden van het niet opvolgen van dat duidelijke voorschrift gezocht worden in het vooral aanvankelijk zoo groote incompleet, zoowel aan beroeps- als aan verlofsofficieren in het leger. Maar daarmee kon niet worden of werd althans niet rekening gehouden door de vrijwilligers, die zich in die tijden van politieke spanning geestdriftig hadden aangeboden, om zich voor te bereiden tot de landsverdediging met de wapenen in de hand.

En nog steeds, zooveel maanden later, nu het aantal verlofsofficieren aanzienlijk is toegenomen en nog steeds stijgende is, terwijl meermalen gewag gemaakt wordt van een niet onbelangrijk overcompleet en in vele andere opzichten de toestanden bij den vrijwilligen landstorm aanmerkelijk verbeterd zijn, is het niet tijdelijk kunnen beschikbaar

stellen van een geschikten verlofsofficier (aan een beroeps-officier kan zelfs niet gedacht worden) het zwakke punt bij den landstorm.

Ook § 24 der „Regelen” heeft menigmaal aanleiding gegeven tot ontmoediging, wanneer volgens voorschrift de wapenen, enz. ten spoedigste, zelfs telegrafisch, waren aangevraagd aan het Departement van Oorlog, doch somtijds maanden lang op zich lieten wachten.

Wel is waar moet de oorzaak dezer vertraging meermalen gezocht worden in fouten bij de landstormafdeelingen begaan, doch indien zulks niet werd kenbaar gemaakt aan de betrokkenen, die in den regel met dit soort werk niet vertrouwd waren, dan konden de wapenoefeningen geen aanvang nemen. Dientengevolge zijn er afdeelingen geweest, die maandenlang eentonig zich oefenden zonder geweer, maar dan ten slotte den moed verloren.

Voor al in den aanvang der oprichting, zouden de afdeelingen en vooral hare commandanten steun van hogere militaire zijde zeer noodig gehad en gewaardeerd hebben. Die steun ontbrak echter nagenoeg geheel. Het eenige voorschrift dienaangaande is opgenomen in § 7 der „Regelen”, volgens hetwelk de afdeelingen, zoolang zij oefenen in de plaats harer oprichting, onder de bevelen staan van de Territoriale Bevelhebbers te Assen, Zwolle, Nijmegen, Middelburg en 's-Gravenhage. Hoewel de aanduiding der standplaatsen hier feitelijk uitsluit de stelling- en liniecommandanten, ook al treden deze op als territoriale bevelhebbers in hunne gebieden, zijn die autoriteiten toch steeds beschouwd geworden als met overeenkomstige verplichtingen belast in hunne stellingen en liniën, als de territoriale bevelhebbers in hunne gebieden tegenover de landstormafdeelingen. In de gewijzigde beschikking is met een en ander rekening gehouden.

Vermoedelijk hebben echter de hier bedoelde autoriteiten het inderdaad te volhandig gehad met hunne andere ambtsbezigheden, om zich — toen zij op 5 Augustus 1914 plotseeling de landstormorganisatie in hunne gebieden onder hunne bevelen kregen, zonder dat gelijktijdig het hun toegevoegde

personeel, daartoe met een officier vermeerderd werd — eenigszins van beteekenis te kunnen bemoeien met de landstormafdeelingen.

Het is zeker een opmerkelijk verschijnsel, dat zoo weinig leden van bestaande weerbaarheids- en schietverenigingen, waaraan het instituut van den vrijwilligen landstorm zijn ontstaan te danken heeft, een verbintenis hebben gesloten.

Al kan ik hiervan wel een verklaring geven, zooals straks zal blijken, toch meen ik, dat hier velen, niettegenstaande de moeilijkheden en de onzekerheid, welke zich voordeden, in het nakomen van hun duren plicht tegenover het vaderland zijn tekort geschoten.

De Regeering heeft vertrouwen gesteld in de weerbaarheidsbeweging, zij het ook, dat men tot de overtuiging gekomen was, dat een betere regeling noodzakelijk was. Tegenover dit vertrouwen en de kosten aan de verenigingen besteed, had een grootere toeloop van verbondenen moeten staan en ik kan mij dan ook voorstellen, dat eene regeling na de mobilisatie gegrond wordt op soliede waarborgen, voor wat betreft de te verrichten diensten in tijd van nood, in ruil voor den steun en de medewerking in verschillende vormen.

De aandacht moet er dan ook op gevestigd worden, dat men bij het beoordeelen van den vrijwilligen landstorm en van de te nemen maatregelen na de mobilisatie scherp dient te onderscheiden:

- 1e. het nut van de vrijwillige weerbaarmaking;
- 2e. den toeloop van leden van de bestaande verenigingen tot den vrijwilligen landstorm.

Omtrent het nut bestaat wel geen twijfel meer, sedert de Minister van Oorlog in de Memorie van Toelichting op de Oorlogsbegrooting voor 1915 de volgende regelen deed opnemen:

Weerbaarheid.

De lijnen, waarlangs de weerbaarheidsbeweging naar de meening van den ondergeteekende behoort te worden geleid, zijn aangegeven. Het weerbaarheidsbesluit is in ontwerp gereed en zal, naar met vertrouwen mag worden verwacht, eerlang definitief vastgesteld kunnen worden.

Aan het Ontwerp-besluit ligt het streven ten grondslag om de individueele weerbaarmaking buiten het leger krachtig te bevorderen, terwijl voorts de aandacht zal worden geschonken aan de vorming van weerbaarheidskorpsen, welke de kern kunnen vormen van gewapende landstormafdeelingen.

Het is de overtuiging van ondergeteekende, dat de individueele weerbaarmaking van het volk op de allerbeste wijze door een krachtig geleide lichamelijke ontwikkeling wordt bevorderd.

Naast deze weerbaarmaking in algemeenen zin, met als rechtstreeksch gevolg een belangrijke schrede voorwaarts in de richting der voorgeoefendheid, bedoeld in art. 70 der Militiewet, worden de voordeelen erkend, welke de weerbaarheidsbeweging kan opleveren bij het voorbereiden en het onderhouden der militaire geoefendheid. In hoofdzaak heeft ondergeteekende hierbij het oog op de voorbereekte kaderstof welke de weerbaarheidsbeweging zal kunnen leveren en op het krachtige aandeel, dat zij zal kunnen nemen in het verhoogen van de schietvaardigheid.

Dat ondergeteekende van de schietoefeningen buiten het leger voordeelen verwacht, wordt reeds duidelijk in het licht gesteld door de wijze, waarop deze oefeningen in het loopende jaar werden bevorderd. Een nauwkeurig onderzoek naar haren omvang had ondergeteekende doen zien, dat zij zich slechts tot enkele gedeelten van het land bepaalden. Hoewel ondergeteekende zich volkomen bewust was, dat deze oefeningen eerst na het tot stand komen van de weerbaarheidsregelingen in juiste banen kunnen worden geleid, zoo heeft hij niettemin de propaganda krachtig ter hand genomen, ten einde aldus den bodem voor te bereiden, waarop later onder de kracht dezer regelingen zal moeten worden gearbeid.

Aan alle burgemeesters en aan de commissarissen der Koningin werden afdrucken toegezonden van de voor de in 1914 te houden oefeningen getroffen regelingen, terwijl uit de daarbij overgelegde kaart kon blijken, of en in hoeverre het betrokken landsgedeelte in het deelnemen aan de schietoefeningen al dan niet achter was gebleven.

Het resultaat dezer propaganda is verrassend geweest. Terwijl in 1913 de schietoefeningen in 233 gemeenten gehouden werden door 7957 deelnemers, kan voor 1914 worden gewezen op een aantal van 28000 deelnemers, verdeeld over 699 gemeenten. Deze onverwachte toeneming heeft zelfs tot beperking van de oefeningen moeten leiden, omdat de kans niet denkbeeldig was, dat de beschikbaar gestelde middelen op verre na niet toereikend zouden blijken. Reeds nu is echter aangetoond, wat goede propaganda, waaraan de landweerdistrictscommandanten een zeer werkzaam aandeel namen, vermag. Komt hier nog bij de steun, die in de nieuwe weerbaarheidsregeling gelegen zal zijn, dan mag met vertrouwen worden verwacht dat het tot een krachtigen opbloei allerwege van het vereeuwigingsleven op het gebied van het schieten zal komen.

In de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer der Staten Generaal vulde de Minister deze meening nog aan, door te verklaren, dat *de werkkring der vrijwillige landstormafdeelingen reeds in tijd van vrede behoort aan te vangen en zich uit te strekken zoowel over de vrijwillige schietoefeningen en de voorbereiding van de kadervorming ten dienste van het leger als de overige militaire oefeningen.*

De geringe toeloop van leden der bestaande vereenigingen tot den vrijwilligen landstorm, welke bepaald onvoldoende moet worden genoemd, mag geen maatstaf vormen voor de beoordeeling in de toekomst, omdat alle argumenten daaraan ontleend, door de bereikte resultaten, waarop de Inspectie van den Landstorm met trots kan wijzen en waardoor de levensvatbaarheid bij *goede leiding en organisatie*, doch vooral het nut van doeltreffende propaganda, is aangetoond, worden te niet gedaan.

Zooals reeds betoogd werd, dienen bepaalde voorwaarden, te voren vastgesteld bij de verleening van steun en medewerking van de zijde der regeering, den voldoende toeloop te waarborgen en ongetwijfeld zal, bij een goede propaganda door desbetreffende speciale vereenigingen, die toeloop niet te wenschen overlaten.

Immers steeds heeft men uit de vereenigingen geroepen om eene betere regeling, waarbij men niet alleen rechten, doch ook plichten op het oog had.

Zal aanvankelijk de deelneming iets achteruit gaan, spoedig zal men de billijkheid van de geëischte waarborgen inzien, en zal een jonger geslacht, met ijver en goeden wil bezielde, de opengevallen plaatsen gaan innemen.

Laat ik thans na deze uitweiding weer voortgaan met het bespreken der redenen, die naar mijne meening den toeloop gering hebben doen zijn.

Er dient niet uit het oog verloren te worden, dat velen in twijfel stonden hun burgerlijk bestaan in den steek te laten.

Kon die twijfel worden opgeheven door hen te kunnen verzekeren, dat alleen in den uitersten nood van hun diensten zou worden gebruik gemaakt, welaan, zij zouden zich verbinden. Ik kon hen op de gehouden propaganda-lezingen

die absolute verzekering niet geven en de beschikking sprak alleen van:

„het tijdstip, waarop van de afdeelingen een militair gebruik zal worden gemaakt, *wordt nader bepaald*”.

Zouden de afdeelingen in de plaats hunner inwoning worden geoefend en daar blijven? Het antwoord hierop was almede moeilijk te geven.

De beschikking zegt in § 7: „Zoolang de afdeelingen oefenen in de plaats hunner oprichting, enz. . . .” Het absolute vertrouwen, dat een goed militair stelt in de beslissingen van zijn superieuren kon niet altijd worden gegoten in het brein van hen, die vóór deze samenkomst nooit met militairen in aanraking waren gekomen, nog minder bezielde waren met militaire begrippen en wier enthousiasme en opofferingsgezindheid afkoelden tegenover de imperatieve voorschriften, waaraan zij zich moesten onderwerpen.

Zouden hun betrekkingen worden^s verzorgd, indien zij hun leven in den strijd lieten of verminkt uit den oorlog terug kwamen? Kregen zij zelve pensioen?

§ 21 (thans § 20) gaf hierop slechts door afleiding en redeneering eenige uitkomst.

Zou men zich bij de keuring geheel houden aan de voorgeschreven eischen? Het was lastig daarop te antwoorden. Hoe was de opvatting omtrent de toepassing der militaire strafwetten, zoolang van de afdeelingen nog geen militair gebruik werd gemaakt? Het was zeer gewaagd, zich daarover toen positief uit te laten. Evenmin kon ik mijn hoorders wijzen op de verplichte oefeningen, welke later werden ingevoerd, waardoor men mij achteraf beschuldigde mijn hoorders te hebben misleid.

In het Weerbaarheidsvoorschrift 1911 (Uitvoeringsbepalingen van Koninklijk besluit van 12 Mei 1867) komt de bepaling voor (§ 31) dat jaarlijks in de maand Januari een verslag moet worden ingediend bij den burgemeester van de gemeente, waarin de vereeniging gevestigd is.

Dit verslag moet zijn ingericht volgens een bepaald model waarvan de laatste vraag luidt: „Verklaart de vereeniging zich bereid of *zijn de leden individueel* genegen om in tijden

van oorlog of oorlogsgevaar het land te dienen?" Door zeer velen is deze vraag telken jare opnieuw bevestigend beantwoord en toen de mobilisatie kwam, meenden die leden een oproep te krijgen om zich op een bepaalde plaats te melden in verband met hun uit het jaarverslag gebleken bereidvaardigheid. Was het wonder, dat deze velen vreemd te moede waren toen zij bemerkten, dat, de moreele verplichting, welke zij hadden aangegaan, het legerbestuur van geenerlei waarde bleek. Het nieuwe Koninklijk Besluit was nog vrijwel onbekend. Groote twijfel heerschte in vele vereenigingen en de verwarring werd nog vergroot door de geruchten, die omtrent de verplichtingen, voortvloeiende uit de voorgestelde verbintenis, waren verspreid.

Men moge twijfelmoedigheid in deze aangelegenheid als een slechte eigenschap aanmerken, toch moet niet vergeten worden, dat zoo goed als nergens voorlichting te krijgen was ¹⁾, dat de hierboven geschetste geringe medewerking zijn invloed deed gelden en dat ten slotte nog een andere factor invloed oefende, die niet gering geschat mag worden.

De meesten der weerbaarheidsmannen en leden van schietvereenigingen hadden in vredestijd over de verplichting, welke zij aangingen door hun belofte in het jaarverslag, rijpelijk gedacht.

Niet zelden vormde die toezegging een onderwerp van gewichtige beraadslaging, omdat men zich bewust was, wat men deed, dat wil zeggen: onverplicht zich geven voor de landsverdediging.

In burgerkringen vormde dit besluit een belangrijke stap, zoo gewichtig zelfs, dat vele ouders het hun jongens verboden.

In dat licht gezien, moet die zelf opgelegde verplichting een belangrijke vaderlandslievende daad geacht worden en is een zekere bitterheid en onwil verklaarbaar, toen bleek,

¹⁾ Billijkheidshalve dient te worden vermeld, dat aan de commandanten der afdeelingen vanwege het Departement van Oorlog een boekje werd gezonden, getiteld „Landstormafdeelingen” hetwelk den commandant eenige korte practische aanwijzingen omtrent aanvoering en verpleging verstrekte.

dat deze opofferingsgezindheid zonder de minste waarde werd geacht.

Allerminst ligt hier de schuld aan de toenmalige militaire autoriteiten, doch moet hier de fout gezocht worden in het verzuim, te voren deze gegevens te ordenen en een organisatie te scheppen, waarin een centraalbureau onmiddellijk leiding en inlichtingen had kunnen geven.

Op dezelfde verontwaardiging en ongeloofigheid in den ernst van de zaak werd gestuit bij de oprichting van het Landstormkorps Motor-, Vaar- en Voerwezen, toen bleek, dat vele booteigenaren, die hun boot met of zonder bestuurder of bemanning in den aanvang der mobilisatie aan de autoriteiten hadden aangeboden, moesten ervaren, dat hunne aanbiedingen waren genegeerd of afgewezen.

Met opzet spreek ik van autoriteiten, omdat het verschijnsel zich heeft voorgedaan onder verschillende omstandigheden bij hogere en lagere militaire bureaux, zoodat niet de schuld kleeft aan bepaalde personen, doch aan de onvolkomenheid der organisatie op dit gebied.

Reeds van den aanvang bleek, dat aangestuurd zou moeten worden op *oefenplicht* en invoering van *tuchtmaatregelen*.

Ik kan uiteraard niet beoordeelen, waarom in den beginne geen tuchtmaatregelen mochten worden toegepast.

Later is men tot invoering overgegaan, en in aanmerking nemende de heterogene bestanddeelen, waaruit vele afdelingen zijn samengesteld, mag gezegd worden, dat het aantal toepassingen gering is, wat trouwens van deze vrijwilligers niet anders te verwachten was. De verantwoording voor de in het bezit der mannen zijnde rijkseigendommen, dwong o.m. tot invoering, welke eveneens noodig was, toen verplichte oefeningen werden voorgeschreven.

Het verplicht bijwonen van enkele oefeningen tot een bepaald aantal uren per week moest een waarborg geven voor het bereiken van een zekere minimale geoefendheid, welke men kon eischen tegenover de aan de bewapening en uitrusting van den man ten koste gelegde gelden.

Ik wil enkele woorden wijden aan

DE TAAK

van de afdeelingen, wanneer daarvan een militair gebruik zal worden gemaakt.

In het voorloopig verslag der Eerste Kamer der Staten-Generaal op de Oorlogsbegroting voor 1915 werden terzake eenige vragen gesteld en werd, naast geringschattende uitlatingen, gelukkig ook warme belangstelling en vooral waardeering aan den dag gelegd.

Zijne Excellentie de Minister van Oorlog gaf in Januari 1915 als zijne bedoeling ten aanzien van het gebruik te kennen, dat geen behoefte bestaat aan kleine korpsjes en afdeelingen, die zich aansluiten bij het leger.

Deze meening kan ik uit volle overtuiging onderschrijven. De afdeelingen enz. moeten zijn oefeningseenheden, die de administratie vergemakkelijken en den korpsgeest bevorderen. Het militair gebruik moet gericht zijn op het benutten van de krachten van het individu, daar waar aan die krachten het meest behoefte bestaat.

Meer dan in het geven van een scherp omljnde opdracht, ligt het belangrijk gebruik in de mogelijkheid de afdeelingen en de verbondenen individueel in te deelen bij bepaalde onderdeelen in de liniën en stellingen, dus in elk geval buiten het veldleger en de beschikking over die hulp geheel over te laten aan de commandanten van liniën en stellingen of territoriale bevelhebbers.

Zeer zeker mist deze onbestemdheid de bekoring van een bepaalde taak en is er minder gelegenheid zich voor te bereiden tot het juist uitvoeren van het te voren bekende werk. Toch mag dit geen motief zijn van een goed beginsel af te wijken. Zoals ik later in het hoofdstuk „wenschen voor de toekomst” nader hoop aan te geven, is er nog zoo-veel ander werk te verrichten, dat meer in de lijn ligt van de mate van geoefendheid en van de samenstelling der afdeelingen, dat het mij beter toeschijnt niet reeds thans den vrijwilligen landstorm aan een bepaalde taak te binden.

Behoudens de reeds aan landstorm-afdeelingen opgedragen

taak van spoorwegbewaking werd nog de aandacht gevestigd op den *luchtwachtdienst* en op het werkzaam zijn als militaire telefonisten.

Door de vorming van de *korpsen*, hoezeer om verschillende redenen toe te juichen, is een dwaling ontstaan, als zouden deze korpsen in hun geheel voor een oorlogstaak worden gebezigd.

Wellicht is hieraan ook toe te schrijven, dat de Heer Mr. Dr. J. EIJSTEN in zijn voordracht in deze vereeniging de vrijwilligelandstormafdeelingen vergeleek met franc-tireurkorpsen.

Niet alleen dat de bestemming, welke ooit aan de afdelingen van den Vrijwilligen Landstorm zal worden gegeven, niets te maken heeft, noch met franc-tireurs, noch met partijgangerskorpsen (wat niet hetzelfde is, zooals wel eens vermeend wordt), doch door het gebruiken van deze verkeerde naamsaanduiding en door de verkeerde opvatting, welke de Heer EIJSTEN blijkens zijn woorden van den Vrijwilligen Landstorm heeft, wordt ernstig tekort gedaan aan de waarheid en bestaat gevaar, dat een dergelijke verkeerde meening in het buitenland post zal vatten.

Hetzij daarom hier nog eens nadrukkelijk verklaard, dat de vrijwillige landstorm een *wettelijke militaire organisatie* is, die tot de Nederlandsche legerinstellingen behoort en daaronder een eervolle plaats inneemt. Het is dan ook juist gezien den vrijwilligen landstorm dezelfde rechten toe te kennen, dezelfde plichten op te leggen en gelijkelijk als het leger te uniformeren en te wapenen.

Ik acht het mijn plicht, nu ik toch de voordracht van den Heer EIJSTEN bespreek, nog enkele onjuistheden recht te zetten. Op blz. 122 zegt de geachte schrijver, dat 425 weerbaarheids- en schietvereeningen en bovendien vele spontaan opgerichte korpsen de bijl er bij neer legden als gevolg van het ontbreken eener organisatie in het eerste gedeelte van de mobilisatie.

Later zegt hij (blz. 123) dat slechts 2 % der weerbaarheidsvereeningen tot het oprichten van landstormafdeelingen overging. Noch het een, noch het ander is geheel juist.

Nooit hebben alle 425 vereenigingen pogingen gedaan vrijwillige landstormafdeelingen te worden. Hare werkzaamheid had trouwens reeds op 1 Augustus 1914 opgehouden door de voorgeschreven inlevering van wapenen en munitie.

Dat slechts 2 0/0 der vereenigingen pogingen heeft aangewend tot oprichting eener afdeeling of zich voor den V. L. S. heeft aangemeld, schetst een te somber beeld. In den Nominatieven Staat, waarin de vereenigingen geboekt staan, komen eenige vereenigingen voor, die niet in de termen vielen eene landstormafdeeling te vormen (De K. V. v. N. S. bijv.) Voorts heeft collectieve aanmelding plaats gehad van meerdere vereenigingen. Een globale berekening doet mij 6 à 7 0/0 vinden, hoezeer ik onmiddellijk toestem, dat ook dit te weinig was.

Een zeer gewichtig punt mag hierbij niet worden vergeten.

Talrijke *schietvereenigingen* hebben gevormd (of de oprichting bevorderd van) een *burgerwacht* of *vrijwillig politie korps*.

Ik zal ze hier niet alle noemen, want ik zou niet gaarne een ervan vergeten.

Al is deze verbintenis of deze aansluiting en aanbieding niet geschied in verband met het K. B. van 4 Augustus 1914, zoo zal toch een ieder moeten toestemmen, dat deze vorm van hulp aan de autoriteiten in bedoeling gelijk mag worden gesteld met de afdeelingen van den Vrijwilligen Landstorm, ook al zij toegegeven, dat zij niet beantwoorden aan de verwachtingen, die men omtrent de beschikbaarstelling van en uit die vereenigingen rechtens heeft mogen koesteren.

Eveneens op blz. 123 zegt de schrijver, dat na de benoeming van den Inspecteur de regeering bleef volharden bij haar standpunt met geen burgerbestuur of vereeniging te maken te willen hebben. Ik meen te mogen betwijfelen of dit juist is weergegeven, doch kan volstaan met te verwijzen naar mijn uiteenzettingen, ten einde op de verhouding tusschen regeering, inspecteur en burgerbesturen een ander licht te werpen.

Na nog eenige beschouwing over den vrijwilligen landstorm gaat de geachte schrijver op blz. 126 plotseling over

tot eene bespreking van het optreden van vrijkorpsen in den tegenwoordigen oorlog, terwijl hij op dezelfde blz. begint uiteen te zetten welke oorlogshandelingen in algemeenen zin door partijgangerskorpsen worden verricht.

Uit dezen plotselingen overgang mag worden afgeleid, dat de Heer EIJSTEN in de meening verkeert, dat werkelijk de weerbaarheidsvereenigingen en korpsen als vrijkorpsen (vrijwilligerskorpsen) zijn te beschouwen, evenals de afdeelingen (en korpsen) van den vrijwilligen landstorm.

Ik acht het noodzakelijk met klem tegen deze meening te protesteeren. Met allen eerbied voor de belangwekkende beschouwingen door den schrijver over het onderwerp Partijgangers geuit, moet hij ten aanzien van de weerbaarheidsbeweging en den vrijwilligen landstorm op een dwaalspoor zijn gebracht.

Niet alleen dat nu een verkeerde gevolgtrekking is gemaakt, doch het gevaar is niet denkbeeldig, dat deze opvatting buiten onze grenzen een absoluut verkeerd beeld vestigt omtrent het instituut van den vrijwilligen landstorm. Dit ware zeer te betreuren.

Volledigheidshalve dien ik te vermelden, dat in het tijdperk voorafgaande aan de instelling der Inspectie, behalve de reeds in een vorig hoofdstuk besproken Ministerieele Beschikking, nog eenige missives van het Departement en van den Opperbevelhebber waren uitgegaan, waarbij o. m. nadere bevelen werden gegeven omtrent de sterkte van voetvolkafdelingen; het bevestigen en dragen van den landstormband ¹⁾ om den rechterarm, ongeacht de 4 c.M. breede band om het hoofddekseel en zulks in afwijking van het daaromtrent bepaalde in de Landstormwet en in het Landstormbesluit, waarin het dragen van den band wordt opgelegd aan niet in uniform gekleeden; uitbreiding van de categorieën personen, die tot commandant konden worden benoemd; toezending van wapenen; de weigering tot het verstrekken van uniformen;

¹⁾ Een oranjeband, 12 c.M. breed, voorzien van het in zwart opgedrukte Rijkswapen (zie artikel 11 van de Landstormwet en art. 19 van het Landstormbesluit).

het verbreken van de verbintenissen en het niet toepasselijk zijn der militaire wetten op de vrijwilligers, zoolang van hen geen militair gebruik werd gemaakt (D. v. O. 5 Sept. 1914, IIe Afd. No. 200).

b. De toestand van af de instelling der Inspectie tot heden.

Op den 22sten Februari 1915 werd benoemd een Inspecteur van den Landstorm, aan wien twee officieren werden toegevoegd.

De instelling van deze inspectie heeft den vrijwilligen landstorm uit groote moeilijkheden gered en met groote waardeering moet gewezen worden op de door dit bureau ontwikkelde werkkraft.

Beziel met goeden wil en groote hulpvaardigheid, beschikte de inspectie in den aanvang over zoo goed als geen hulpmiddelen en stond zij voor een zeer moeilijke taak, die allerminst werd verlicht door de inmiddels ontstane verwarring en de vaak tegenstrijdige opvattingen, welke heerschten, zoowel in de reeds bestaande landstormafdeelingen, als in de aan de oprichting deelhebbende weerbaarheids- en schietverenigingen.

De Inspectie maakt deel uit van het Algemeen Hoofdkwartier. De Inspecteur heeft onder zijn bevelen het hem toegevoegde personeel. Hij is belast met het algemeen toezicht op de landstormafdeelingen, gevormd uit vrijwilligers bij den landstorm, zoolang van deze afdeelingen geen militair gebruik wordt gemaakt. De Inspecteur geeft leiding aan de vorming dier afdeelingen, bevordert de goede aanvoering, de geoefendheid en de tucht. Hij bevordert de samenvoeging tot hoogere eenheden en ontwerpt voorstellen ter zake van uitrusting en bewapening, doet voorstellen omtrent de taak, die in oorlogstijd de afdeelingen zullen hebben te vervullen. Hij doet evenzeer voorstellen betreffende detachering van het personeel en omtrent hunne aanstelling, bevordering en ontslag.

Geoefendheid.

In Januari 1915 bleek uit een onderzoek, ingesteld door de Territoriale Bevelhebbers, Stelling- en Liniecommandanten (onder wie — het zij nog eens in herinnering gebracht — de afdeelingen tot dusver ressorteerden) naar de geoefendheid van de landstorm-afdeelingen, dat bestonden 28 afdeelingen met een gezamenlijke sterkte van 2000 officieren, onder-officieren en manschappen.

Een viertal dezer afdeelingen werd opgericht naar aanleiding van een door mij gehouden propaganda-lezing, welk aantal afdeelingen later nog is vermeerderd door lezingen te Barendrecht, Hilversum, Pernis, Gouda, Tilburg, Andel, Woerden, Hoofddorp, Leerdam, Deventer, Leiderdorp, Oude-water, Lisse, Moercapele, Sassenheim, Oud-Beierland en Breda.

In al deze plaatsen is eene afdeeling opgericht, doch om reeds vroeger besproken redenen zijn enkele dezer afdeelingen weder verlopen in het tijdperk vóór de instelling van de Inspectie. Inmiddels steeg het aantal verbondenen bij den vrijwilligen landstorm aanzienlijk, hetgeen blijkt uit bijlage IV.

Ik kom op die getallen nog terug in verband met de maatregelen, welke op deze cijfers invloed hebben geoefend.

Bij het bovenaangehaalde onderzoek bleek voorts, dat de geoefendheid in het algemeen nog veel te wenschen over liet. De commandanten, hoewel bezield met groote toewijding, beschikten niet over voldoende militaire vakkennis, voor een *zelfstandige* leiding van de oefeningen in tactischen zin. Voeg daarbij, dat hun toen geen tuchtmaatregelen ten dienste stonden, dan is het verklaarbaar, dat meerdere commandanten, die vroeger niet of in geen hooger dan den onderofficiersrang in het leger gediend hadden, weinig gezag uitoefenden over hunne ondergeschikten.

De oefeningen werden veelal slecht bezocht, ook waar het vroeger anders was. In de eerste mobilisatiedagen toch was er inderdaad groote lust bij meerdere en sterk uiteenloopende deelen der bevolking om zich in den wapenhandel te oefenen, teneinde bij een eventueelen strijd ter verdediging onzer

onafhankelijkheid geoeffende krachten beschikbaar te kunnen stellen. Zonder mij te begeven in een bespreking van de oorzaken, haal ik met instemming hier onder een oordeel aan, dat mij zeer juist voorkomt. Dat oordeel van gezaghebbende zijde luidde:

„Ik heb het toen in Augustus 1914 betreurd, dat van die spontane volksuiting niet meer partij is getrokken. Toen ontbrak echter schier alles: instructeurs, organisatie, wapens en munitie, kloeding en uitrusting. Ontwikkelde jongelieden uit de hoogere standen verklaarden meermalen, dat zij het zoo betreunden, dat zij met de oefeningen niet opschoten en dat alles zoo bij hetzelfde bleef, dat zij niet konden schieten, dat zij het zoo weinig militair vonden, enz. Toen later de toestanden bij den vrijwilligen landstorm gaandeweg verbeterden was het tij verlopen, o.m. ten gevolge van de herleving van handel en nijverheid, het inmiddels ingetreden minder gunstige jaargetijde en de aanvechtbare meening, dat voor ons land het gevaar, om in den oorlog nog betrokken te worden, zou zijn afgewend.

De *geringe toeloop* werd reeds besproken aan het einde van het vorige hoofdstuk.

Toch wil ik aan de hand van de mij verstrekte gegevens daaraan nog een en ander toevoegen, meer in het bijzonder voor wat betreft de daarmee verband houdende *propaganda*.

Het lag niet op den weg van het Departement van Oorlog die *propaganda* ter hand te nemen, doch wel hadden personen kunnen worden aangewezen, die ter zake het noodige hadden kunnen verrichten.

Deze personen waren aanwezig en hebben zich aangeboden voor zoover hun goede bedoelingen niet reeds uit hun daden waren gebleken.

Dat de daartoe dienstige *middelen* aan het Departement bekend zijn, blijkt wel uit de door mij op blz. 502 aangehaalde zinsneden uit de Memorie van Toelichting op de Oorlogsbegrooting 1915.

Sedert de oprichting van de Inspectie is hierin grondige verandering gekomen, doordat de bijeenkomsten en de aldaar gehouden lezingen thans spoedig gevolgd werden door daden.

Meestal was een aan den Inspecteur toegevoegd officier mede tegenwoordig tot het geven van inlichtingen, en werd door diens tusschenkomst het vervullen der vereischte formaliteiten vereenvoudigd en bespoedigd.

Een dergelijke vorm van propaganda, waarbij ter plaaise een comité wordt gevormd, hetwelk een spreker uitnodigt en op een bijeenkomst de oprichting der afdeeling voorbereidt, is zeker wel de meest juiste vorm te noemen.

Aan het einde van den avond waren dan dikwijls velen bereid eene verbintenis als vrijwilliger bij den landstorm aan te gaan.

In den regel was dan gebleken, dat nagenoeg niemand, ook niet onder de meer ontwikkelden, op de hoogte was van de gemakkelijke wijze, waarop zulk eene verbintenis kon worden aangegaan en daarom moet aan een oordeelkundige propaganda voor den vrijwilligen landstorm heel veel waarde toegekend worden. Men denke hierbij aan de propaganda indertijd gemaakt voor de Koloniale Reserve (sprekende plaat o.a. in alle stations opgehangen) en voor het reservekader (in den vorm van gedrukte mededeelingen verspreid op alle inrichtingen van Hooger- en Middelbaar Onderwijs). Een dergelijke propaganda voor den vrijwilligen landstorm zal, om inderdaad alle lagen der bevolking te bereiken, aanvankelijk vrij veel geld kosten, maar voorkomt dan ook de later mogelijke klacht van gebrek aan voorlichting.

Reeds werd gewezen op het niet steeds beschikbaar zijn van *geschikte Commandanten* voor de landstormafdeelingen in weerwil van het gestelde in § 7 der Ministerieele Beschikking: „... dan wel een door den Minister van Oorlog aan te wijzen Officier.”

Gebrek aan officieren bij leger en landweer, welke instellingen bij de verzekering van de goede aanvoering ongetwijfeld moeten voorgaan aan den vrijwilligen landstorm, beletten den Minister van Oorlog (den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht) aan dat voorschrift het gewenschte gevolg te geven. Maar even ontwijfelbaar was hiervan de ongunstige uitwerking op het instituut van den landstorm. Eerst later,

toen het incompleet van reserve-officieren langzamerhand verdween en zelfs plaats maakte voor een overcompleet, kwam hierin verbetering, geenszins echter in die mate als gewenscht en verwacht werd.

Wellicht waren geschikte oud-officieren bereid gevonden, wanneer het mogelijk geweest was aan die officieren eene toelage te geven, opdat niet geheel alleen hun offervaardigheid den doorslag tot beschikbaarstelling zou behoeven te geven.

Een dergelijke maatregel zou dan ook ten zeerste toegejuicht moeten worden.

Encadreering.

Het gemis aan voldoende voor hun taak berekende commandanten deed zich te meer gevoelen, toen ook het bij de landstormafdeelingen opgeleide kader, hetwelk niet alleen als aanvoerder, doch tevens als instructeur moest optreden, zooals te verwachten was, in zijn taak te kort schoot. Daarin kwam verbetering, toen omstreeks 1 Mei 1915 werd bepaald, dat het kader, behoorende tot den (dienstplichtigen) landstorm en tot de oudste landweerlichting, voor zoover het bij de korpsen en onderdeelen van het leger kon worden gemist, bestemd zou kunnen worden voor de opleiding van den vrijwilligen landstorm, zooveel mogelijk in of nabij zijne eigen woonplaats. Daartoe zouden de aangewezen instructeurs in het genot worden gelaten van hunne volle soldij, omdat zij feitelijk in werkelijken dienst zouden blijven. Bij het intreden van dreigend gevaar zou dit kader, voor zoover het ingedeeld zou zijn bij landstormafdeelingen, die een dusdanigen graad van geoefendheid hadden verkregen, dat zij onmiddellijk als gevechtstroep aan te wenden zouden zijn, daarbij ter encadreering gelaten worden. De nog niet bruikbare landstormafdeelingen zouden dan ter verdere opleiding naar de depots gezonden moeten worden.

Hoewel dit legerkader, in zijn geheel genomen, niet aan alle verwachtingen beantwoord heeft, zijn en worden nog steeds door velen daarvan goede diensten bewezen aan de landstormafdeelingen.

Ook bij het latere vertrek met langdurig verlof van op-

volgende landweerlichtingen werd van het beschikbare kader een overeenkomstig gebruik gemaakt, nog later gevolgd door eene eenigszins gewijzigde regeling, waarbij werd bepaald, dat voor instructiediensten bij de vrijwillige landstormafdeelingen uitsluitend zullen worden benut kaderleden, die daartoe geschikt en genegen zijn, terwijl voor de te verrichten diensten zal worden genoten een toelage van f 1.— per oefening van twee uren of minder en f 0.50 voor elk uur of gedeelte daarvan boven de twee uren. Voorts zal bij eventueele diensten buiten de plaats van inwoning vrij vervoer worden genoten; de tijd van heen en terugreis zal echter niet als oefening in rekening worden gebracht.

Aldus zal als maximum verdiend kunnen worden een bedrag van ongeveer f 5.— (per week). De toekenning van soldij tijdens het verlof was daarbij ingetrokken. ¹⁾

Ook deze regeling heeft niet overal in aantal de gewenschte instructeurs bezorgd. Daarom ware nog een stap verder te gaan door te bepalen, indien op de thans vastgestelde wijze niet voldoende instructeurs bij de landstormafdeelingen verkregen kunnen worden, dat getracht zal kunnen worden, om met instemming en medewerking van de korpscommandanten, bij den troep dienstdoende onderofficieren met hunne toestemming en in vrije uren tegen het vermelde tarief, werkzaam te doen zijn bij den landstorm. Voor de schatkist is 't hetzelfde wie de toelage geniet.

Ook hieromtrent zijn, zooals later zal blijken, bepalingen vastgesteld.

Omtrent de *uniformkleeding* en *velduitrusting* valt te vermelden, dat aanvankelijk op grond van § 8 der Regelen (zie bijlage III) een groote vrijheid was gelaten, omdat de uniform voor zoover men zich die wenschte aan te schaffen, door de vrijwilligers zelf moest worden bekostigd, behoudens de verplichting tot het dragen van den landstormband (zie blz. 510).

Het uniformvraagstuk speelt een gewichtige rol.

¹⁾ Sedert is daarin in Januari 1917 alsnog een wijziging en verbetering aangebracht.

Reeds wees ik er op welk een bezwaren met de uniformeerling werden ondervonden (zie blz. 496). Ook in verband met de onjuiste begrippen welke het gevolg zijn van een bonte mengeling van uniformen, zoowel als van het niet in uniform gekleed zijn, moet het invoeren van een door hoogerhand vastgestelde en gratis verstrekte uniformkleeding van buitengemeen belang worden geacht. Immers door een officieele uniform zullen vergissingen in oorlogstijd zijn buitengesloten (Leuven) en wordt een einde gemaakt aan de gering-schatting van de zijde der burgerij.

Dat de ingevoerde olijfgroene uniform bezwaren had door de scherpe afscheiding, zoowel in kleur als in model van de legeruniform, is van ondergeschikt belang, al acht ik het zeer juist gezien door invoering van de legeruniform ook het laatste restje aanleiding tot geringschatting van de zijde van het leger weg te nemen.

Het is mij niet bekend of aan de velen, die voor eigen rekening uniform hadden aangeschaft of aan hen, die ten bate van hun afdeelingen aan de uniformeerling grootesommen hadden ten koste gelegd vóór de kosteloze verstrekking, voor deze uitgaven zijn schadeloos gesteld. Naar mijne meening was daartoe alle aanleiding.

Wel is aan de officieren, adjudant-onderofficieren, vaandrigs en onderofficieren eene tegemoetkoming verleend voor de aanschaffing en is dit ook veelal van terugwerkende kracht verklaard. Schoeisel wordt slechts verstrekt bij gebleken noodzakelijkheid.

In Mei 1915 werd de velduitrusting vastgesteld en verstrekt, waaraan in September de zandzakken werden toegevoegd.

Reglementen en *kaarten* benoodigd voor officieren en kader en voor de verschillende opleidingen werden in April 1915 beschikbaar gesteld.

Het groot aantal reglementen, dat noodig bleek te zijn, doch ook de groote moeilijkheid voor de gebruikers der verschillende reglementen om te onderscheiden wat men wel en wat men niet noodig had bij het recrutenonderricht en bij de opleiding van kader, bracht eigenaardige bezwaren mede.

Door het Departement van Oorlog werd eene handleiding

uitgegeven, waarin datgene was samengevat uit de reglementen en voorschriften, hetwelk de vrijwilligers van den landstorm in hoofdzaak dienden te weten.

Reeds waren in het buitenland dergelijke handleidingen verschenen en naar zulk een model was de „Handleiding Landstormafdeelingen” vervaardigd. In een aanhangsel waren een oefeningsrooster en eenige wenken opgenomen, betreffende de leiding van de instructie en van de oefeningen.

Was oorspronkelijk de bedoeling slechts 2000 exemplaren te laten drukken, zoo zijn, nadat nog eenige wijzigingen en aanvullingen in den tekst waren aangebracht, van de Handleiding 21000 exemplaren gedrukt en deze, behalve aan de vrijwilligers van den landstorm, ook aan het legerkader uitgereikt. Van het Aanhangsel was slechts een geringe hoeveelheid exemplaren noodig, omdat in het leger geen behoefte aan boekjes bestaat, waarin wenken en raadgevingen voorkomen. Het Aanhangsel was dan ook alleen bestemd voor commandanten, officieren en kader van den vrijwilligen landstorm.

Eenigen tijd later zag eene handleiding op administratief gebied het licht, welke bij het op dat gebied bestaande gebrek aan ervaring en voorlichting een welkome hulp was.

Van de kaarten werden zwartdrukken en gekleurde afdrukken van de stafkaart (1 : 50000) en van de wielrijderskaart (1 : 200000) verstrekt.

Tuchtmaatregelen.

Hoewel de tucht bij de landstormafdeelingen in het algemeen betrekkelijk weinig te wenschen overliet, mede een gevolg van de omstandigheid, dat de verbondenen de hun daarbij opgedragen taak geheel vrijwillig hadden aanvaard, kwamen toch overtredingen, toen het nieuwtje van de oefeningen verminderde en bij velen een niet gerechtvaardigde gerustheid ontstond, dat ons land wel niet feitelijk in den oorlog betrokken zou worden, langzamerhand meer en meer voor. Vooral betrof dit het zonder vooraf verkregen vergunning en zonder kennisgeving zich onttrekken aan de bevolen oefeningen, het verwaarloozen van het toevertrouwde

vuurwapen en het brutaliseeren van meerderen in rang.

Tegenover deze vaak schromelijke tekortkomingen stonden de commandanten der landstormafdeelingen aanvankelijk machteloos, want al schreef en schrijft § 22 der „Regelen” ook voor, dat de vrijwilliger bij den landstorm wordt geacht zich in werkelijken dienst te bevinden tijdens den duur zijner verbintenis, terwijl gedurende dezen tijd de militaire wetten op hem van toepassing zijn, aan den commandant waren de vereischte machtsmiddelen onthouden.

Hierin kwam verbetering toen bepaald werd, dat de bevoegdheid van den kapitein of commandeerende officier der Compagnie, bedoeld in het Reglement van Krijgstucht voor het krijgsvolk te lande, ten aanzien van het personeel eener gewapende landstormafdeeling, gevormd uit vrijwilligers bij den landstorm, werd toegekend aan den Commandant dier afdeeling, die van den commandeerende officier van het Korps aan den linie- of stellingcommandant of territoriale bevelhebber, onder wiens bevelen de commandant der gewapende landstormafdeeling was gesteld.

Dit besluit werd ter kennis gebracht van de landstormcommandanten met uitvoerige toelichtingen en wenken.

Intusschen kwamen langzamerhand van verschillende zijden klachten in, dat opgelegde straffen niet ten uitvoer konden worden gelegd, omdat de betrokkenen weigerden die straffen te ondergaan.

Dientengevolge werden eenige op onwilligen toe te passen dwangmiddelen aanbevolen.

Een zeer gewichtige verbetering in den algemeenen toestand bracht de invoering van *oefenplicht*.

De eerlijkheid gebiedt mij hier ter sprake te brengen de vraag of een Minister de bevoegdheid bezit, waar daaromtrent in de verbintenis niets is bepaald, oefenplicht op te leggen. Daar deze verplichting onontbeerlijk is als waarborg voor de geoefendheid van den landstormman, en ik het opleggen van dien plicht van harte toejuich, breng ik de vraag slechts ter sprake om in overweging te geven door een wettelijke bepaling, die bevoegdheid aan de Kroon toe te kennen, of

omtrent dien plicht eene clause in het formulier der verbintenis op te nemen.

Het vaststellen van een minimum aantal oefeningsuren gepaard aan de beschikbaarstelling van geoefend kader van leger, landweer en dienstplichtigen landstorm, deden de oefeningen een meer intensief karakter verkrijgen. Er werd bepaald, dat het aantal verplichte wekelijksche oefeningsuren bij de landstormafdeelingen zal bedragen voor recruten 10 uren, te verdeelen over ongeveer 3 à 4 wekelijksche oefeningsdagen en voor de meer geoefenden 6 à 8 uren te verdeelen over ongeveer twee oefeningsdagen. Reeds dadelijk was te voorzien, dat dit aantal oefeningsuren niet altijd door een ieder bereikt zou kunnen worden, tengevolge van verschillende omstandigheden, zoowel van lokalen als van particulieren aard. Tot deze laatste behooren o. a. die, waarbij de landstormman te zeer benadeeld zou worden in beroep, bedrijf of studie. Men denke hierbij aan de talrijke vrijwilligers, die van hun patroons op straffe van verlies van een deel van hun dagloon of zelfs van bedreiging met ontslag, geene toestemming kunnen verkrijgen aan de voorgeschreven oefeningen, tijdens de werkuren deel te nemen. Hoewel enkele fabrikanten in deze een gunstige uitzondering maken door het loon ten volle uit te betalen, ook over de werkuren als landstormman bij de oefeningen doorgebracht, is een afdoende verbetering slechts te wachten van een wettelijke verplichting van de werkgevers om hun personeel in de gelegenheid te stellen zonder loonderving deel te nemen aan de landstormoefeningen, althans op de Zaterdagmiddagen, waarop in den regel toch steeds vroeger dan op de andere werkdagen het werk beëindigd wordt.

Daarmede zal voorkomen kunnen worden, dat de oefeningen in den winter nagenoeg uitsluitend 's avonds bij kunstlicht binnenskamers plaats hebben, hetgeen niet alleen niet voldoende te achten is, doch zoowel instructeurs als leerlingen spoedig de vereischte opgewektheid doet verliezen. Om ook te kunnen beoefenen datgene, waartoe de binnenkamer zich niet leent, zooals schijfschieten met patronen No. 1, veld-dienst en gevechtsoefeningen, wordt met niet genoeg te loven

ijver veelvuldig gebruik gemaakt van de Zondagvoormiddagen voor zoover geeue gemoedsbezwaren bij de deelnemers daartegen in verzet komen.

Bij de vaststelling van het aantal oefeningsuren werd den afdeelingcommandanten opgedragen, in elk voorkomend geval, voor iederen landstormman afzonderlijk, zorgvuldig te beoordeelen de aangevoerde redenen, die tot afwijking in ongunstigen zin zouden kunnen leiden. Het reeds genoemde aantal van 10 oefeningsuren per week (130 uren) was bepaald in overeenstemming met de gelijktijdig mede ter kennis gebrachte eischen, waaraan de landstormman moet voldoen, na 3 maanden lang gedurende 10 uren per week te zijn geoefend. (Zie verder het oefeningstableau, opgenomen in het aanhangsel van de reeds verstrekte handleiding en waarin als proeve van week tot week van uur tot uur is aangegeven de wijze, waarop de leerstof zou kunnen worden verdeeld, zonder dat hierbij slaafsche navolging zal mogen worden verlangd, daar toch eigen inzichten van den commandant en plaatselijke omstandigheden in deze den juisten weg moeten wijzen.)

Hoewel ik reeds een en ander mededeelde over de encadreering, zoo dien ik toch op dit onderwerp nog even terug te komen in verband met de aan het kader te stellen eischen.

Volgens § 16 (thans § 15) der „Regelen” vervullen zij, die gediend hebben bij het leger hier te lande of in de koloniën, het reservepersoneel hieronder begrepen, en aantoonen bij het verlaten van den dienst een rang te hebben bekleed, hun vrijwilligen dienst in den vroeger bekleeden rang.

Overigens wordt het kader door den commandant der afdeeling benoemd, bevorderd en ontslagen.

Daar de vroeger in een der beide legers in een rang gediend hebbenden zich in zeer onvoldoende mate aanmeldden als vrijwilliger, werd bij het heerschende kadere gebrek gebruik gemaakt van het bepaalde in de vorige zinsnede. Dat hierbij noodzakelijk te stellen eischen van geschiktheid meermalen in het gedrang kwamen, vooral als daarbij nog gunstbetoon een rol vervulde, is verklaarbaar. Gelukkig dat tal van ge-gradueerden niet alleen hunne tekortkomingen inzagen, doch

tevens trachtten daarin verbetering te brengen door detachering voor zekeren tijd bij het leger aan te vragen.

Toen evenwel de bepaling gemaakt werd, dat de vrijwilligers bij den landstorm, wanneer zij landstormplichtig werden, in den bij den vrijwilligen landstorm verkregen rang, konden overgaan bij den verplichten landstorm, werd het noodzakelijk *aan het kader en aan de officieren hooge eischen te stellen*, ten einde in de toekomst te voorkomen, dat zulk een vrijwilliger zonder voldoende kennis met een rang zou worden bekleed, waardoor hij tot nadeel van zichzelf en tot last van den troep bij het leger zou intreden. Die eischen zijn voor den sergeant gesplitst in hetgeen gevorderd wordt. *A.* als aanvoerder en *B.* als instructeur. Wordt voldaan aan *A.* dan kan reeds dadelijk de benoeming tot sergeant volgen, zoodat het reeds gelijktijdig of later afleggen van het examen *B.* facultatief blijft.

Voorts worden nog eenige bijzondere eischen gesteld aan den sergeant bij de wielrijder-onderdeelen.

De hier bedoelde eischen voor sergeant komen wat het practisch gedeelte betreft, overeen met die vastgesteld voor den milicien-sergeant der infanterie in het leger.

Ten einde eenvormigheid bij het afnemen der examens voor hooger rang te bevorderen, werd de regeling daarvan in handen gelegd van den Inspecteur, die aan de examen-commissiën veelal deed deelnemen den hem toegevoegden reserve-kapitein KLEIN, die op dat punt vroeger reeds veel ervaring had opgedaan.

Mocht echter een aspirant voor hooger rang tijdens zijn detachering bij het leger, aldaar voor een commissie van officieren blijken gegeven hebben aan de eischen te voldoen, dan vervalt daarmee het examen bij den landstorm zelf.

Ook voor de officieren (veelal commandanten van landstormafdeelingen) waren de eischen aanvankelijk zeer laag gesteld; voor zoover zij niet reeds vroeger als officier bij Leger of Schutterij gediend hadden, hielden zij in: c.q. als oud-onderofficier in het leger een goed militair verleden kunnen aanwijzen en maatschappelijk voldoende onafhankelijkheid ter plaatse van inwoning bezitten.

Als militair moesten zij vooral practische kennis gepaard doen gaan aan flinkheid in optreden en overwicht op den troep.

Zij moesten voldoende ontwikkeling en beschaving bezitten om tijdens eene op rijkskosten voorafgaande vierweekse detachering bij het leger, bewijzen te geven van hunne geschiktheid om in positie gelijk gesteld te worden met den rang van 2e luitenant.

Hoewel na een dergelijke detachering steeds schriftelijk rapport werd uitgebracht door den compagnies-commandant, bij wien de candidaat gedetacheerd was geweest, lijdt het geen twijfel, dat bij zulke aanvankelijk opzettelijk zeer ruim omschreven eischen de aanteleggen maatstaf zeer uiteen liep en bij de beoordeeling de doorslag zal hebben gegeven, dat het slechts een officier voor den vrijwilligen landstorm betref.

Tengevolge van de hiervoren bedoelde verzwaarde eischen voor den sergeant, waren tevens die voor den aanstaanden officier verzwaard, niet alleen omdat deze natuurlijk nu ook te voldoen zou hebben aan de eischen gevorderd van den onderofficier, waarbij van zelf een strengeren maatstaf kan worden aangelegd, doch tevens door aan die eischen voor den luitenant nog eenige andere toe te voegen.

Tevens is vastgesteld, dat 2e luitenants bij de landstormafdeelingen die minstens 28 jaar oud zijn, voor bevordering tot 1e luitenant in aanmerking kunnen komen, onder de navolgende voorwaarden:

Zij moeten minstens 4 maanden in hun rang werkzaam zijn geweest en daarvan hebben doen blijken ten genoeg van den Inspecteur van den Landstorm;

voor zoover zij niet vroeger als beroepsofficier in het leger gediend hebben, ten genoeg van dien Inspecteur hebben voldaan, tijdens eene 4-weeksche detachering bij een der onderdeelen van het leger.

Voorts worden jaarlijks voorstellen aanhangig gemaakt om in wetenschappelijke bijeenkomsten de officieren der landstormafdeelingen meerdere militaire ontwikkeling bij te brengen.

Kaderopleiding.

Omtrent de *kaderopleiding* zijn verder zeer gewichtige maatregelen genomen, die voor de toekomst van groot belang zijn. De aan die regeling verbonden gevolgen, niet alleen voor den vrijwilligen landstorm, doch ook voor het leger, moeten niet gering geacht worden.

Ik wil er daarom eenigszins uitvoerig over schrijven, opdat de bedoeling van deze maatregelen duidelijk naar voren komt.

Reeds werd hiervoren op verschillende plaatsen betoogd, dat de encadreering moeilijkheden opleverde.

Het lag dus voor de hand, dat beproefd werd, uit den vrijwilligen landstorm zelf kader op te leiden.

De groote hoeveelheid geschikte elementen, die voor kaderopleiding in aanmerking komen, deden het denkbeeld ontstaan niet alleen kader te vormen bestemd voor den vrijwilligen landstorm, doch ook bestemd om bij het leger over te gaan.

De kaderopleiding tijdens de mobilisatie in de depots en bij den troep heeft groote bezwaren medegebracht. In de depots heeft men de handen vol met de recruten, die om de 4 maanden, als lichten der militie of jaarklassen van den landstorm, toestroomden.

Bij den troep heeft men, behalve den dienst voor de compagnie, nog de aanvullingsinstructie van hen, die van de depots afkomstig zijn.

Bedenken we daarbij, dat de beste instructeurs (officieren en kader), zijn afgegeven aan de depots, dan zijn de bezwaren aan de kaderopleiding bij het veldleger verbonden, verklaarbaar.

Wanneer nu uit de jongelieden, die op eenigerlei wijze dienstplichtig worden, kader kan worden gevormd vóór hun in dienst treding, dan worden daarmee de depots, het veldleger en de landweerbataljons ontlast en beschikt men over kader, dat vrijwillig zich voor de opleiding heeft opgegeven en met lust en ijver zich voor zijn taak heeft voorbereid.

Voor deze kaderopleiding zijn uiteraard in de afdeelingen van den vrijwilligen landstorm niet de aangewezen personen te vinden. Bovendien moet de kaderopleiding onafhankelijk zijn van de afdeelingen, omdat het kader, dat bestemd is voor de afdeelingen van den vrijwilligen landstorm daarover

naar behoefte moet kunnen worden verdeeld. De kaderopleiding, die zulk een belangrijke rol heeft te vervullen, dient uitstekend geregeld te worden en waarborgen te geven voor goede resultaten.

Het was dus al dadelijk een hoofdvoorwaarde te noemen, dat de kaderopleiding eenvormig werd geregeld en het is dan ook toe te juichen, dat zij onder de centrale leiding van de Inspectie kwam te staan.

Voor de opleiding zelve werden bestemd bepaalde daartoe aangewezen of nog aan te wijzen *kaderlandstormafdeelingen*. Het was natuurlijk geen bezwaar enkele afdeelingen, die zich meer in het bijzonder op de opleiding van kader hadden toegelegd, hetzij vroeger in hun vereeniging (*Koninklijke Nederlandsche Weerbaarheidsvereeniging en Militair Opleidingskorps*), hetzij tijdens de mobilisatie, daarvoor te bestemmen en deze afdeelingen tot kaderlandstormafdeelingen om te vormen.

Tot vrijwilligers bij deze kaderlandstormafdeelingen worden bestemd leerlingen van inrichtingen van Hooger, Middelbaar en Meer Uitgebreid Lager onderwijs, die door hun intellectueele ontwikkeling zijn voorbestemd kader te worden.

Door eene uitstekend geslaagde propaganda, welke nog steeds wordt voortgezet en uitgebreid zijn reeds talrijke geschikte elementen verbonden.

De theoretische opleiding zal in de eerste plaats beoogen die tot gewoon soldaat, daarna die tot een rang.

De praktische opleiding zal vooral bevorderd worden door de vrijwilligers driemaal 's jaars te vereenigen in legerplaatsen of kantonnementen tot het houden van oefeningen in eenigszins grooter verband en tot het onder toezicht practisch doorloopen van die oefeningen, welke in de plaats der inwoning moeilijk kunnen worden gehouden.

Reeds heeft een drieweeksche kamptijd plaats gehad in de Legerplaats bij Harskamp, waar een bataljon kon worden geformeerd uit de deelnemers, ¹⁾ terwijl na Kerstmis een

¹⁾ Zie aflevering 5 van het geïllustreerde maandschrift „Onze Neutraliteit”.

vierdaagsche oefening plaats had in de omstreken van Tilburg, waarbij de troep in Tilburg was ingekwartierd.

Van deze kaderlandstormafdeelingen zijn belangrijke resultaten te verwachten, indien bij een toekomstige legerorganisatie het gronddenkbeeld van voorbereidende kaderopleiding wordt aanvaard.

De *samenwerking met het leger* is langzamerhand in een stadium gekomen, dat met lof over die medewerking kan worden gesproken.

Ongetwijfeld heeft daartoe krachtig medegewerkt het optreden van de Inspectie, welke deze medewerking zocht en uitlokte, doch zeer zeker ook de overtuiging, welke vooral bij de hooger geplaatste autoriteiten veld won, dat de vrijwillige oefening in den wapenhandel waard was te worden gesteund.

Langzamerhand is in het leger doorgedrongen het gevoel van waardeering voor de opofferingsgezindheid der vrijwillig verbondenen.

Terecht zag men in, dat in stede van geringschatting en onverschilligheid, de vrijwillige landstorm achting en belangstelling verdiende.

Niet weinig droeg daartoe bij de detachering van personeel van den vrijwilligen landstorm bij afdeelingen van het veldleger.

Veelvuldig waren de aanvragen om detachering tot het opdoen van ervaring en praktische kennis en het is een voldoening voor hen, die het wél meenen met den vrijwilligen landstorm, te bemerken, dat het oordeel over deze gedetacheerden grootendeels gunstig luidt, waarbij uitingen van waardeering voor den betoonden ijver en voor de gebleken geschiktheid niet zeldzaam zijn.

Het is goed gezien deze gedetacheerden tijdens hun verblijf in het leger te doen deelen in de rechten en in de plichten van hun ranggenooten.

Ook buiten die detacheringen werd meermalen door afdeelingen (vooral wielrijders) deelgenomen aan oefeningen van legeronderdeelen.

Hier en daar werd ook van gemeentebesturen en van

particulieren steun en medewerking in meer dan gewone mate ondervonden.

Een wanklank in deze harmonie vormde de noodzakelijkheid ernstig te moeten protesteeren tegen de onbegrijpelijke geringschatting, die, niettegenstaande alle bewijzen van ijver en geschiktheid, betoond werd door sommige officieren, kaderleden en zelfs manschappen in het leger.

Hoe belachelijk het klinken moge, dat tot den krijgsveld dienste verplichte en vrijwillig dienende militairen zich gering-schattend uitlieten over andere vrijwillig dienenden van hetzelfde leger, toch werd deze eigenaardige uiting geconstateerd, welke naar mijn meening o.m. moet worden toegeschreven aan valsche schaamte. Met groote instemming denk ik dan ook aan de order van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, waarin op dit euvel werd gewezen en hetzelfde scherp werd gehekeld.

Over de *organisatie der landstormafdeelingen* tot landstormkorpsen valt weinig mede te deelen.

Uit een oogpunt van decentralisatie van gezag, en tot het brengen van meer eenheid in de oefeningen, regelingen en werkzaamheden van verschillende afdeelingen in eenzelfde streek of stad, hebben de landstormkorpsen als administratieve eenheid wel hun nut.

Ook de korpsgeest en het saamhoorigheidsgevoel worden door de korpsen bevorderd.

Van de commandanten wordt veel tact vereischt, terwijl de kennis noodig tot het richtig militair beheer en de leiding der oefeningen het van belang doet zijn, dat bij voorkeur voormalige legerofficieren met het gezag bekleed worden.

Als gevolg van den wensch tot de indeeling in korpsen te geraken zijn gebieden aangewezen, waarbinnen de afdeelingen behooren tot eenzelfde korps.

Zoo kennen wij thans het korps Limburgsche Jagers, de Veluwezoom, de landstormkorpsen Zuid-Holland West, de Meijerij, Stelling van Amsterdam, Nieuwe Hollandsche Waterlinie en de IJssel.

Toch kunnen de korpsen slechts middel zijn en nooit

doel, omdat de bestemming der samenstellende deelen nooit in het korpsverband haar oorsprong heeft en de korpsen zijn voorbeschikt als de nood aan den man komt, uiteen te vallen.

Uit dien hoofde moet ook het bezit van een vaandel minder geacht worden te zijn het symbool van saamhoorigheid op het oorlogsveld, dan wel een blijk van den uitstekenden geest en van het gevoel van samenhang, dat zoozeer in de korpsen te loven valt.

Het Landstormkorps Motor-, Vaar- en Voerwezen.

Een geheel ander soort korps vormt de organisatie, welke den hier boven gestelden titel voert.

Gedurende de voorbereiding en tijdens het Watersportcongres te Amsterdam is, op initiatief van enkele bestuursleden van de Roei- en Zeilvereeniging „de Kaag” te Leiden, eene bespreking gehouden met den kapitein der infanterie F. J. G. W. LEERS en schrijver dezes over het in gebruik stellen van motorbooten voor de landsverdediging.

Deze bespreking leidde tot een onderhoud met de Directie van het Etappen- en Verkeerswezen.

Naar aanleiding hiervan is eene schets ontworpen voor een landstormorganisatie, waarin de motorbooten, automobielen en motorrijwielen, met en benevens het personeel, dat als bestuurder zou dienstdoen, alsmede het technische personeel voor herstelling en aanbouw van deze vervoermiddelen, eene plaats zouden kunnen krijgen.

Deze organisatie werd vrijwel ongewijzigd aanvaard en daarmede was de oprichting van het Landstormkorps Motor-, Vaar- en Voerwezen verzekerd.

Een gelukkige samenloop van omstandigheden werkte tot het welslagen mede. Aan de Directie van het Etappen- en Verkeerswezen was men reeds werkzaam aan de registratie van de Motorbooten.

Voor en tijdens het Watersportcongres werd de medewerking verkregen van de invloedrijke mannen uit de watersportkringen, hetgeen aanvankelijk met eenige bezwaren gepaard ging, omdat men in die kringen bij het begin der

mobilisatie ernstig was teleurgesteld door het legerbestuur, toen verschillende motorbooteigenaren hun vaartuig en personeel ter beschikking hadden gesteld, doch daarop geen of een afwijzend antwoord hadden ontvangen.

Tenslotte was men over de organisatie en de groote kosten van het Vrijwillig Militair Motorrijderskorps niet onverdeeld gunstig gestemd en heeft dit vermoedelijk geleid tot opheffing van dit korps.¹⁾

Wellicht zal het Vrijwillig Militair Automobielkorps om dezelfde redenen in de toekomst dit lot deelen.

De indeeling van het nieuwe landstormkorps was niet die in afdelingen of compagnieën. Er werden vier sectiën ingesteld, n.l. sectie I omvattende de vaartuigen, sectie II omvattende de automobielen, sectie III omvattende de motorrijwielen, alles met inbegrip van de bestuurders, sectie IV het technisch personeel (a. mecaniciens vaartuigen, b. mecaniciens voertuigen, c. varensgezellen, scheepsbouwers, enz.).

Het gold bij de oprichting een man te vinden, die dit korps practisch tot stand kon brengen. In de eerste plaats dus een propagandist en organisator.

Het gelukte dien man te vinden in den persoon van den reserve 1e Luitenant der Landweer Jagers Jhr. E. O. BERG VAN MIDDELBURGH, die reeds in de Weerbaarheidsbeweging blijken had gegeven van organisatorisch talent.

Onder zijn voortvarende leiding groeide het korps spoedig en werden overal plaatselijke organisaties in het leven geroepen, die administratief te zamen behoorden, doch onderdeelen van verschillende bovenaangehaalde secties omvatten.

Als commandant van het korps werd aangewezen de commandant van de depot-afdeeling van den Auto-Trein-dienst te Delft.

¹⁾ Er zij met nadruk op gewezen, dat deze minder gunstige stemming slechts heerschte ten opzichte van de inrichting van het korps en de hooge kosten en geenszins gericht was tegen de militaire motorrijders individueel, die schitterende verrichtingen te boeken hadden, waarover men hoogelijk tevreden was.

Had men te voren reeds ingezien, welk een groot nut de vaartuigen voor de landsverdediging zouden hebben, ¹⁾ spoedig na het in werking treden van de landstorm-organisatie bleek, in welk eene duidelijk aantoonbare behoefte werd voorzien.

Verschillende autoriteiten, die het nut van motorbooten en andere vaartuigen inzagen, hadden maatregelen genomen de hand te leggen op vaartuigen, welke meestal in hun nabijheid waren gestationneerd.

Dat daarbij meerdere autoriteiten dezelfde vaartuigen in beslag dachten te nemen, bleek bij de registratie en door de organisatie van vaartuigen onder eigen personeel en dit weder onder eigen leiders, was het mogelijk in alle behoeften te voorzien en eene betere indeeling te treffen.

De bestemmingen werden vastgesteld, voorbereidende maatregelen tot verbetering en ombouw der vaartuigen getroffen, en een en ander voor de oprichting van etappen-vaartuigen- en auto-depots in orde gemaakt, naast andere maatregelen, die voor een mogelijken strijd van belang konden zijn.

Men had talrijke bezwaren te overwinnen en staat nog voor groote moeilijkheden. De bestemming der vaartuigen in gewone tijden en in het algemeen de toestanden in de binnenlandsche scheepvaart konden niet omvergeworpen en ontwricht worden. Toch waren omvangrijke voorbereidingen noodig voor het reusachtig vervoer van menschen, vee, hulpmiddelen, enz. op de schaal, zooals dit bij de overstromingen van het vorig jaar gebleken is.

De vaarwateren kunnen door de inundatiemaatregelen wijziging ondergaan, waarmee rekening dient te worden gehouden, al moet dit punt, zooals de Heer Dr. TEUPKEN dit in zijn brochure doet, niet overschat worden.

Het behoeft geen betoog, dat de officieren en het kader aan geheel andere eischen moeten voldoen dan de officieren

¹⁾ Zie o.m. het artikel van mijn hand in de Militaire Spectator van April 1916 „De motorboot en andere vaartuigen in dienst van de landsverdediging.”

en het kader, behoorende tot de overige afdelingen van den vrijwilligen landstorm.

Van dit kader worde in de eerste plaats geëischt de technische kennis om de vaartuigen en voertuigen in beweging te brengen en te houden; voorts kennis van standplaatsen, hoofdkwartieren, in het algemeen van de legerleiding. Voorts technische kennis, overwicht op het personeel, handigheid, betrouwbaarheid en andere goede eigenschappen.

Een *officier van vervoer* moet voor de autoriteit, die hem wil gebruiken, in alle opzichten zijn een vraagbaak en betrouwbare hulpleider.

Het korps als zoodanig heeft natuurlijk geen oorlogsbestemming. Wel hebben alle ingedeelde personen en vaar- en voertuigen een bestemming, doch blijven in het korpsverband, waardoor gelegenheid bestaat kader en officieren grondig op te leiden en voor te bereiden tot hun moeilijke taak.

Dat deze opleiding nu eens niet bestaat uit veelvuldig beoefenen van links- en rechtsom en zelfs niet uit veel velddienstoefeningen, behoeft geen verwondering te wekken. Zoo goed als nooit zal kennis van de practijk van den oorlog (behoudens zelfverdediging) gevorderd worden. Daarentegen wel veel kennis van andere zaken als verpleging, etappendienst, politiemaatregelen op wegen en water, bruggenbeheer enz. enz. Al degenen, die zich bij dit korps verbinden met hun vaar- en voertuigen blijven uit den aard buiten beschouwing bij een eventueele vordering. Een ruim arbeidsveld blijft nog open voor propagandisten om eigenaren van motorbooten, automobielen, motorrijwielen, chauffeurs, varenslieden, machinisten, mecaniciens, enz. met het doel van dit korps bekend te maken en op te wekken zich vrijwillig aan te sluiten.

Als geheel kan worden gezegd, dat het Landstormkorps Motor-, Vaar- en Voerwezen thans reeds uitstekende vruchten heeft afgeworpen, die het wenschelijk maken deze organisatie ook in vreedstijd te doen voortbestaan.

Rest nog eene korte behandeling van nog enkele andere onderwerpen.

Toelagen voor onderhoud van eigen rijwielen in 's rijks dienst gebruikt; verblijfkosten aan korpscommandanten en compagnies-commandanten voor inspecties; regeling van de opleiding en oefeningen bij landstormkorpsen, voor zoover zij zich daartoe buiten hun standplaatsen moeten begeven en ophouden; kosten van herstellingen aan kleding en uitrusting; kleine uitgaven; bureel- en administratiekosten, vormen achtereenvolgens onderwerpen van overweging, bespreking en invoering door de zorgen van de Inspectie.

Mede werden geregeld: het dragen van de uniformkleding; het gebruik van geweren model '71; de patronenvoorziening; het gebruik van regeeringstelegrammen; het toekennen van vrijdom van briefport; de regeling van vergoeding wegens kostwinnerschap; het recht op vrije geneeskundige behandeling en het toepasselijk verklaren van het militair tarief op de spoorwegen, welke laatste bepaling voor vreedestijd van het allerhoogste belang is.

Bestond aanvankelijk voor de Schutterijen en de Weerbaarheids- en Schietverenigingen een bijzonder tarief, zoo werd dit helaas ingetrokken. Pogingen om dit tarief weer toepasselijk te verklaren, onontbeerlijk als het was voor het welslagen van de oefeningen en de deelneming daaraan, mochten niet gelukken op grond van het feit dat men niet te doen had met militairen. Nu deze beweegreden vervallen is, omdat door de verbintenis het militair verband gelegd is, hopen we ook na de mobilisatie voor de verbondenen het militair tarief gehandhaafd te zien.

De overgang van de vrijwilligers tot het dienstplichtig landstormpersoneel eischt een afzonderlijke bespreking.

Toen het comité voor algemeene oefenplicht door het adres VAN AALST c.s. en door andere propagandamiddelen de openbare meening had wakker geschud, bleek, dat de regeering een ongeveer gelijke gedachte had ontwikkeld en belichaamd in een wetsvoorstel om door wijziging van de Landstormwet degenen, die niet hadden gediend, alsnog in het legerverband op te nemen. Het is hier niet de plaats

verder in te gaan op deze wetswijziging, welke vertroebeld werd door de aanneming van amendementen, die er een aflossingswetje van maakten en daarmede het eigenlijke doel van het ontwerp op teleurstellende wijze miskenden.

Onder de vrijwillige landstormers heerschte de meening, dat zij, die zonder eenigen dwang op zeer loffelijke wijze hun krachten hadden beschikbaar gesteld om het land als militair te dienen, niet verplicht zouden worden als landstormplichtige onder de wapenen te komen.

Tot veler zeer groote teleurstelling werd de vrijwillige verbintenis verbroken en werden de vrijwilligers ingelijfd bij den verplichten landstorm als ware geen vaderlands-lievende daad aanwezig en als schatte men hunne opoffering van nul en geener waarde. Slechts het kader behoefde niet te worden gedegradeerd en kon in zijn rang overgaan.

Algemeen was men in de kringen van de personen, die met den vrijwilligen landstorm in aanraking kwamen, van meening dat hierdoor het instituut van den vrijwilligen landstorm veel, zoo niet alles aan populariteit inboette.

Hulde daarom aan de taaie volharding van zoovelen, die ieder naar de mate van zijn krachten het instituut wisten te handhaven en tot bloei te brengen, door het steeds opnieuw zoeken en openen van nieuwe banen.

Als dus ooit een motief moet worden aangevoerd voor de levensvatbaarheid van den vrijwilligen landstorm in het bijzonder en van de vrijwillige weerbaarmaking in het algemeen, dan is het wel het overleven van dezen zwaren slag en de steeds toenemende groei en bloei.

Als factoren, die in weerwil der reeds besproken maatregelen, den toeloop tot den vrijwilligen landstorm hebben bevorderd, kunnen genoemd worden:

het in meerdere mate beschikbaarstellen van instructief personeel;

het oprichten van kaderlandstormafdeelingen;

de langzamerhand opgehouden tegenwerking van enkele (burger) besturen van bestaande vereenigingen en

ten slotte de ook dit jaar wederom gevoerde propaganda. Daarentegen is de toeloop tegengewerkt door de navolgende omstandigheden :

de onvoorzien lange duur van den oorlog ;

de militie- en landstormplicht, gaandeweg opgelegd aan tal van vrijwilligers bij den landstorm, waaronder velen, die ten onrechte gehoopt hadden door hunne vrijwillige verbintenis zich te kunnen onttrekken aan hunne wettelijke verplichtingen ;

de kader*beperving*, door ook bij den vrijwilligen landstorm zich te moeten houden aan de bij het leger voorgeschreven organieke verhoudingen van al en niet gegraduateerden.

Voor de getalsterkte zij verwezen naar bijlage IV.

Buitendien doen dienst 38 legerofficieren en 4 legeronderofficieren.

Op 1 Jan. 1917 bedroeg de sterkte 150 officieren, 508 onderofficieren, 794 korporaals en 5972 minderen, die thans verdeeld zijn in 5013 man voetvolk, 1670 man wielrijders en 741 motor-, vaar- en vervoerwezen.

Wel is waar werden meer legerofficieren beschikbaar gesteld als instructeur of commandant, doch eerst door de bepaling, dat deze officieren ook ter beschikking zullen *blijven*, wordt de waarde van de beschikbaarstelling verhoogd.

Van zeer veel belang moet geacht worden, dat onderofficieren uit het leger instructie mogen geven in hun vrijen tijd tegen behoorlijke vergoeding.

Een dergelijke bepaling is door mij jarenlang voorgestaan, omdat ik hier de particuliere en dienstbelangen op uitstekende wijze vereenigd acht, hetgeen niet anders kan zijn dan in het voordeel van de goede zaak. Het resultaat kan ik niet beoordeelen. Wanneer dit te wenschen overlaat, is dit zeker o.m. te wijten aan het feit, dat de onderofficieren in den troep met deze bepaling vrijwel onbekend zijn, zonder dat ik een verklaring van het *feit* dezer onbekendheid zou weten te geven.

In de kosten van uniform voor officieren en kader is thans op behoorlijke wijze voorzien.

Reeds elders vestigde ik de aandacht er op, dat het K. B. van 4 Augustus 1914 is herzien.

Bij L. O. 1916 No. 68 werd ter kennis gebracht de Ministerieele Beschikking van 7 Juni 1916, IIe Afd. No. 29, waarin opnieuw werden vastgesteld de regelen voor de samenstelling enz. van gewapende vrijwillige landstormafdeelingen ter uitvoering van het K. B. van 4 Augustus 1914, No. 49.

De voornaamste wijzigingen zijn de navolgende:

In § 3 zijn niet meer vermeld de ruiterafdeelingen en de samenstelling der wielrijdersafdeelingen.

In § 8 is het dragen van uniform bepaaldelijk voorgeschreven en komt daarmee voor de vrijwilligers bij den landstorm te vervallen het onderscheidingsteeken van art. 11, 1e lid der Landstormwet.

§ 21, aangevende de omstandigheden, waarin door den vrijwilliger uniformkleeding gedragen moet worden, is geheel nieuw in dit voorschrift. Daarin zijn thans opgenomen de reeds vroeger vastgestelde bepalingen.

Bijlage I — „het model der door den vrijwilliger aan te gane verbintenis” — is uitgebreid met eenige opmerkingen en het model der geneeskundige verklaring.

Ten behoeve van de officieren bij den vrijwilligen landstorm zijn door den Opperbevelhebber beschikbaar gesteld de noodige aantallen exemplaren van de navolgende boekjes:

- a. Handleiding voor het vuren op luchtvaartuigen.
- b. Tactische en technische wenken voor de landmacht (in 2 ged.).
- c. Brugslag „MULDER”.

Voorts door den Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht eenige exemplaren van het:

- d. Verslag van geneeskundige oefeningen, gehouden bij het Ie Bataljon, Reg. Jagers, door den Reserve Officier van Gezondheid J. VAN OVEN.

Ook werd nog door den Inspecteur, gelet op den oorlogstaak der vrijwillige landstormafdeelingen, aan deze verstrekt:

- e. Afdruk van het behandelde over *Spoorwegbewaking* in een bijeenkomst van den vrijwilligen landstorm, door den kapitein W. J. M. LINDEN.

Mede ten gevolge van den langen duur van den huidige toestand werden op ruime schaal vrijstellingen verleend

wegens beroepsbezigheden of studiebelangen, al waren deze niet altijd op voldoende wijze te controleeren. Toch moesten enkele malen aan vrijwilligers, die in weerwil van herhaalde oproepingen en waarschuwingen zonder vooraf bekomen vrijstelling van de oefeningen wegbleven, straffen worden opgelegd en moest voor het doen ondergaan dier straffen ook wel eens gebruik gemaakt worden van den sterken arm.

Bij enkele onderdeelen is het voorgekomen, dat door den nieuw opgetreden commandant vele straffen *moesten* worden opgelegd om tot een behoorlijken toestand te geraken, omdat het bevel door hun voorganger op onoordeelkundige en dan ook op zeer onvoldoende wijze gevoerd was geworden.

Terecht werden voor officieren en kader bij het Landstormkorps Motor-, Vaar- en Voerwezen andere eischen gesteld als voor die van de gewone landstormafdeelingen. Reeds wees ik er op (blz. 531) dat hun werkkring ten eenenmale verschilt van die van officieren en kader van de landstormafdeelingen voetvolk of wielrijders. Als aanvulling kan ik mededeelen, dat geschikte technisch onderlegde personen uit de verlofgangers van het leger gerecruteerd zijn, om op te treden als kader, daar waar de behoefte zich voordoet.

Op gelukkige wijze wordt dus gebruik gemaakt van de bijzondere kennis en ervaring dier verlofgangers.

De winterbijeenvkomsten voor de landstormofficieren hadden het gewenschte gevolg en worden dan ook voortgezet.

In verband met de wenschelijkheid de kennis van het onderofficierskader te onderzoeken, dat vóór de vaststelling der eischen van geschiktheid, bevorderd of benoemd was, werd den aan den Inspecteur toegevoegden kapitein opgedragen een onderzoek in te stellen en werd deze officier tevens als regel benoemd als lid in de verschillende examencommissies in den lande tot het nagaan van de kennis der adspiranten voor den hooger rang.

Naast de bestaande kaderlandstormafdeelingen te Rotterdam werden nog 5 andere dergelijke kaderafdeelingen opgericht in de Universiteitssteden n.l. te *Amsterdam* (4e comp. = ged. K. N. W. V.), te *Utrecht* (2e comp. = „Utrechtsch Studentenkorps”),

Leiden (2e comp. = „Leidsch Studentenkorps”), *Groningen* (Afd. Groningen I = „Groningsch Studentenkorps”) en *Delft* (ged. der 2e comp. = „Delftsch Studentenkorps”).

Van bijzonder belang acht ik de studentenkorpsen als grondslag voor kaderlandstormafdeelingen.

Reeds vóór de mobilisatie zijn in die richting voorstellen gedaan en het is wel zeker, dat bij doeltreffende propaganda en tactvol optreden, op een groot aantal deelnemers zal kunnen worden gerekend.

Uiteraard vallen groote steden, waar verschillende inrichtingen van hooger of middelbaar onderwijs bestaan, ook voor de oprichting van zulk een kaderlandstormafdeeling in de termen, evenals gemeenten als Wageningen, Deventer, Enschede e. a. waar inrichtingen als landbouw-, tuinbouw-, industrie- of handelscholen zijn gevestigd.

Een gelukkig verschijnsel acht ik het, dat de studentenkorpsen vooral in den aanvang der mobilisatie niet zijn achtergebleven, met name te Leiden (*Pro Patria*)¹⁾, Delft, Utrecht en Groningen.

Maatregelen dienen te worden genomen, opdat het aldaar gestrooide zaad niet verloren ga.

Bij den kaderlandstorm wordt niemand voor bevordering tot hooger rang in aanmerking gebracht, die niet vooraf ten genoegen van den Inspecteur blijken heeft gegeven in alle opzichten te voldoen aan de eischen voor „geoefend man.”

In verband met den reeds vrij grooten toeloop tot den kaderlandstorm van vele ontwikkelden in den lande, in hoofdzaak leerlingen der hoogere klassen van Gymnasium, H. B. S. en scholen van M. U. L. O. is de door het legerbestuur nu onlangs verlangde *beperking der kadervorming*²⁾ een ernstig bezwaar. Velen, behoorende tot de daarbij zoozeer gewenschte intellectueele jongelingschap, worden daardoor van toetreding terug gehouden, terwijl toch in tijd van

¹⁾ Men zie de nummers 141 en 142 van den 6en jaargang van de „*Virtus Concordia Fides*”.

²⁾ Bij eene afdeeling mag niet meer kader aanwezig zijn en worden aangesteld, dan 25 % boven het aantal, dat bij eene afdeeling infanterie van overeenkomstige sterkte is ingedeeld.

nood de behoeften aan zeer veel kader zich spoedig zal doen gevoelen.

Ware deze beperking niet voorgescheven geworden, dan had een kader-reserve kunnen worden gekweekt, zonder dat hieraan noemenswaardige uitgaven waren verbonden. Dankbaar zou van zulk een kader-reserve in tijd van nood gebruik zijn te maken.

Als tegemoetkoming is door den Minister toegestaan het dragen van een platten knoop aan weerszijden op den kraag der veldjas, als zichtbaar onderscheidingsteeken bij welslagen in het examen voor één rang hooger. Zulks geldt echter alleen voor den tijd bij den vrijwilligen landstorm doorgebracht. Overgang naar het leger of naar den verplichten landstorm geschiedt in den rang, welken de vrijwilliger bij den landstorm heeft *bekleed* zonder rechten te kunnen doen gelden op het behaald hebben van de geschiktheid (voldaan hebben aan een examen) voor een hooger rang bij den vrijwilligen landstorm.

Nader werd bepaald dat de vrijwilligers, die den rang van 2e Luitenant hebben, bij overgang naar den verplichten landstorm den rang van vaandrig zullen krijgen, waarna op dezelfde wijze als voor andere vaandrigs een voordracht voor benoeming tot 2e Luitenant kan worden ingediend.

Ten aanzien van de meening, dat het kader van den vrijwilligen landstorm uiteraard niet voldoet aan dezelfde eischen van praktische geschiktheid als het legerkader, moge opgemerkt worden, dat — gelet op de eischen, die tegenwoordig gesteld worden aan het kader bij den vrijwilligen landstorm — dit bij intrede in het leger in den regel in korten tijd practisch geheel geschikt te maken is voor den rang, die *bekleed* wordt. In elk geval heel wat vlugger — en dat zal zwaar wegen wanneer kaderegbrek intreedt — dan niet aldus opgeleiden in den landstorm.

Het behoeft wel geen betoog, dat het afsnijden van dezen weg een teleurstellende werking heeft.

Een zeer ernstig punt levert evenwel op de hinderpaal voor een behoorlijke organisatie van het Landstormkorps

Motor-, Vaar- en Voerwezen, welke door deze bepaling, die voor dit korps geen rationeelen grondslag heeft, in het leven wordt geroepen.

Alleen een minder juist inzicht of een totaal andere opvatting omtrent de taak en de werking van dit vervoer-korps, waaraan ons leger zoo dringend behoefte heeft, kan doen voorbijzien, dat deze bepaling in lijnrechten strijd is met de goede vervulling van de opgedragen taak.

Immers *leiden, organiseeren, beheeren, zelfstandig helpen* van andere legeronderdeelen, is de taak van het Landstorm-korps Motor-, Vaar- en Voerwezen, bij gebrek aan een dergelijke vaste instelling in het leger.

Kadervorming, opleiding tot officieren, hoe meer hoe liever, is dus voor dit korps en daarmede voor ons Etappenwezen een levenskwestie.

Minstens moeten deze officieren even gemakkelijk aan te stellen zijn als de reserve-officieren van speciale diensten, die zonder eenige voorwaarden tot dien rang worden verheven, waartegenover de kennis en ervaring van de aanstaande officieren van het Landstorm korps Motor-, Vaar- en Voerwezen zeer gunstig afsteekt.

Men moet zich hier dan ook afvragen of de bepaling is gericht alleen tegen de veronderstelde geringe kennis, dan wel tegen beginsel, hetwelk ongetwijfeld groote gevolgen als stelsel zal kunnen hebben. Is het een tekort aan kennis, dat men dacht, dan ware daaraan tegemoet te komen.

Is het de *voorbereiding tot kadervorming in het leger, die men afkeurt*, dan wordt de zaak anders.

Dan wordt daarmee beslist over een hoogst belangrijk beginsel n.l. *of men de kadervorming in het leger gebaat acht door vóóropleiding ja, dan neen.*

Ik vrees dat men het laatste denkt.

De vraag rijst dan bij mij, op welke wijze men wel tegemoet wil komen aan den drang naar evolutie, die zich op niet te loochenen wijze overal baan tracht te breken.

Op den langen duur was voor vele vrijwilligers bij den

landstorm de verplichting steeds alle oefeningen te volgen, uiterst bezwarend. Om daaraan zooveel mogelijk tegemoet te komen, werd het navolgende vastgesteld:

1e. De vrijwilligers bij den landstorm, die zich reeds in 1914 verbonden hebben, zoomede de overige vrijwilligers, die twee jaar of langer deel hebben uitgemaakt van den vrijwilligen landstorm, kunnen op hun verzoek, terstond vrijgesteld worden van de verdere bijwoning van de oefeningen.

2e. De vrijwilligers bij den landstorm die — ongeacht dat zij zich nog geen twee jaar geleden verbonden hebben — ter beoordeeling van den korpscommandant of van den zelfstandigen afdeulingscommandant, *geheel* voldoen aan alle eischen van den geoefenden landstormman en niet genegen zijn de kaderopleiding te volgen, kunnen eveneens op hun verzoek vrijgesteld worden van de verdere bijwoning van de oefeningen.

3e. Aan de onder 1e bedoelde vrijwilligers moet worden bekend gemaakt, dat zij tot deelname aan oefeningen, enz. opgeroepen kunnen worden, hetgeen echter voorhands niet dan om dringende redenen en niet zonder machtiging van den Minister van Oorlog zal mogen geschieden.

Daarentegen *kunnen* de onder 2e vermelde vrijwilligers zoolang zij nog geen twee jaar verbonden zijn aan den vrijwilligen landstorm, door hun commandanten tweemaal per maand opgeroepen worden om deel te nemen bij voorkeur aan eene buitengewone oefening, welke in den regel niet korter dan drie uren zal duren. Zoo mogelijk zal dan ook het schijfschieten worden beoefend en bij een en ander rekening zijn te houden met de particuliere belangen der betrokken vrijwilligers.

4e. De onder 1e en 2e bedoelde vrijwilligers behouden te allen tijde het recht vrijwillig deel te nemen aan door hen gewenschte oefeningen, in het bijzonder het schijfschieten. Ook kunnen zij verzoeken deel te nemen aan oefeningen in legerplaatsen, welke door een deel van den vrijwilligen landstorm betrokken worden.

5e. De hiervoren vermelde voorrechten treden bij den

aanvang eener eventueele 2e mobilisatie onmiddellijk buiten werking.

Ter gemoetkoming in de omvangrijke administratieve werkzaamheden werden maatregelen genomen.

De commandanten van landstormafdeelingen voorzien zelf in de behoefte aan administratieve hulp, waarvoor hun per week een bedrag wordt toegekend.

Hoezeer daarmede zeer zeker tegemoet gekomen is aan gerechtvaardigde eischen, zoo mag het toch de vraag heeten of men niet een stap verder dient te gaan. Het is voor beroeps- en zelfs voor verlofsmilitairen zeer moeielijk zich in te denken in den toestand van een burger, die in zijn vrijen tijd onverplicht belangrijke militaire diensten verricht. Hoewel ik zeer goed weet, dat dergelijke diensten niet worden gepresteerd met hoop op belooning en deze belooning dus bijnaak moet blijven, doen zich toch gevallen voor, waarin de groote ijver van sommige commandanten hen parten gespeeld heeft in hunnen burgerlijken werkkring. Dit is natuurlijk evenmin een goede toestand te noemen.

Het zou daarom billijk zijn, wanneer, liefst elk geval op zich zelf beschouwende, tegemoet gekomen kon worden aan de nadeelen, ontstaan door de diensten bij den vrijwilligen landstorm. Een onderzoek ter zake zou van groot nut kunnen zijn.

Het is nog niet te overzien of en in hoeverre de Regeering op de gebruikelijke wijze verdienstelijke mannen na de mobilisatie zal beloonen voor gepresterde *buitengecome* diensten gedurende dit gewichtig tijdperk. Mocht men hiertoe besluiten, dan mag zeer zeker de vrijwillige beschikbaarstelling voor de landsverdediging van leven, tijd en geld door vele vrijwilligers bij den landstorm niet worden vergeten.

De opvatting daaromtrent in Frankrijk, waar men voor en tijdens den oorlog zulke verdienstelijke mannen liever eerde door een huldebetoon, dan door eene toelage of emolumenten, is nog zoo verwerpelijk niet.

Verzoeken om vergoeding wegens loonderving, veroorzaakt

door een verplichten dienst en door het krijgen van een ongeval bij eene oefening, zullen eene principieele beslissing vragen.

Dat men misbruiken vreest neem ik onmiddellijk aan. Daartegen zijn maatregelen te nemen. Men aanvaarde evenwel de volle principieele verantwoordelijkheid voor ongelukken ¹⁾ en al de gevolgen aan deze beslissing verbonden, opdat blijke, dat men de vrijwillige verbintenis op prijs stelt.

Omtrent vergoeding wegens kostwinnerschap werd uitgemerkt, dat men daarover een beslissing zou nemen, wanneer van de afdeelingen een militair gebruik zou worden gemaakt.

* * *

Ten einde een zuiver standpunt in te nemen ten aanzien van het instituut, hetwelk ik liefheb en waarvan ik in de toekomst belangrijke resultaten verwacht ten bate van onze weermacht, dien ik hier ook in het kort te bespreken de fouten, welke men meent, dat aan de tegenwoordige regeling kleven.

Natuurlijk past geen critiek en ik zal deze ook niet voeren. Ik bepaal mij tot het weergeven van opmerkingen, zooals ik deze van anderen opving.

De verbintenis.

„De verbintenis wordt afschrikwekkend geacht, daarbij „zeer eenzijdig, terwijl de tekst ruimte laat voor verrassingen „van onaangename aard voor de betrokkenen.

„Men wenschte naast de bestaande verbintenis een tweede, „voorloopige verbintenis, (voornamelijk voor de hulpdiensten) „waarbij geen keuring plaats had en waaraan dan ook geen „rechten verbonden waren op pensioen e.d.

„Deze voorloopige verbintenissen zouden een brug kunnen „vormen tot de definitieve, af te sluiten bij eene eventueele „tweede mobilisatie.”

¹⁾ Een ongelukkenverzekering zonder bezwaar voor de schatkist is immers mogelijk. Men aanvaarde dan het systeem van onderlinge verzekering, waardoor de begroting niet wordt verhoogd, zooals door mij reeds werd aangegeven op blz. 489.

Na al hetgeen reeds over de verbintenis is geschreven, spreekt het wel haast vanzelf, dat men, hoewel deeling de gemengde gevoelens, welke vele verbondenen bezielen, toch onmogelijk voorstander kan zijn van afschaffing dier verbintenis, omdat, zoolang geen wettelijke oefenplicht bestaat, van afschaffing desorganisatie en gebrek aan geregelde oefeningen de gevolgen zouden zijn.

Dat de verbintenis, in verband met het verplicht stellen van een zeker aantal oefeningen, anders zou moeten luiden, staat wel vast.

Voordeelen te verbinden aan de vrijwillige dienstneming.

„Aan den landstormvrijwilliger moesten voorrechten worden „toegekend, wanneer hij dienstplichtig wordt. Als voorrechten worden genoemd: keuze van het korps; vrijstelling van weerbelasting; overgang in zijn rang, c.q. kortere eerste „oefentijd. Streng dient gewaakt te worden tegen achterstelling, minachting en slechte behandeling!”

Mijn meening omtrent een en ander wordt in het volgend hoofdstuk uiteengezet en kan dus hier overbodig worden geacht.

Keuze van het personeel.

„Bij de keuze van het personeel uit het leger wenschte „men dat meer gelet zou worden op geschiktheid d.w.z. „niet voor wat betreft de militaire bekwaamheid (welke „stond buiten de beoordeeling der zegslieden) doch voor „wat aanging liefde voor de instelling, tact om de moeilijkheden der belangen van de verbondenen in de burgermaatschappij uit den weg te ruimen, propagandistischen „zin, energie, voortvarendheid om uit de afdeelingen te „halen, wat er in zit.

„Aanwijzing van personeel, zonder dat dit werkelijk van „hoog tot laag beantwoordde aan de zoeven gestelde „eischen, bracht den vrijwilligen landstorm in ongunstige „conditie.”

Het personeelvraagstuk behandelde ik reeds op verschillende plaatsen, waarom er dan ook geen aanleiding bestaat in die beschouwingen terug te treden.

Omvang der administratieve werkzaamheden.

„De administratie heeft zoodanige afmetingen aangenomen, „dat voor het meester blijven van den toestand uitermate „veel tijd en buitengewone administratieve bekwaamheden „noodig bleken. De zorg voor deze werkzaamheden eischte „te veel tijd, die ten nadeele kwam van den ijver bij de „oefeningen, terwijl tekortkomingen op administratief gebied „vrij zwaar worden aangerekend.”

Ik kan over het laatste gedeelte van deze klacht niet oordeelen. Ontegenzeggelijk vormt de administratie een blok aan het been van den ijverigsten commandant en is een terrein vol voetangels en klemmen voor den vrijwilliger, die zich door zuiver militaire kwaliteiten een rang heeft waardig gemaakt.

De finantieele verantwoordelijkheid en de zorg voor de Rijks-eigendommen, naast de verzorging der particuliere belangen van de verbondenen brengen nog al wat schrijverij mede, die moeilijk te vermijden valt.

Geringe medewerking en belangstelling van de zijde van het Departement van Oorlog.

De klacht is vaag en de juistheid niet te controleeren door buitenstaanders. Over de medewerking valt zeer zeker niet te klagen, wanneer men het groot aantal beslissingen ziet, waarbij verschillende zaken nader zijn geregeld of nieuw zijn vastgesteld.

De zorg van het Departement moet gericht zijn op zoo-veel punten, dat licht het een zich in geringer belangstelling mag verheugen dan het ander.

Wel is de vrijwillige beschikbaarstelling van een deel van het volk een zoodanig gewichtige aangelegenheid, dat de voortdurende aandacht erop moet blijven gevestigd en zou uitdrukkelijk betoonde belangstelling voor de propaganda een factor van zeer groote beteekenis zijn, doch nooit mag geringe belangstelling oorzaak zijn voor het achterwege laten van een vaderlandslievenden daad, noch voor het met minder opgewektheid vervullen van den eenmaal aangevaarden plicht.

De vrijwillige weerbaarmaking zal nooit voor Nederlands weermacht beteekenis van eenig belang krijgen.

Ziedaar een uitspraak, waarmede ik mij in geenen deele kan vereenigen.

Zij werd geuit door een ernstig man, die in den Vrijwilligen Landstorm hard gewerkt had, doch was teleurgesteld door den verslappenden geest onder de verbondenen en de aanvankelijk geringe hulp en medewerking van hoogerhand.

Mijn geheele betoog heeft de strekking het tegendeel van de hierboven neergeschreven meening te bewijzen.

Ik zal dan ook niet in herhalingen treden, doch verwijs naar de „Wenschen voor de toekomst”, welke ik ten aanzien van de vrijwillige weerbaarmaking koester.

Het is nu eenmaal geen gewoonte persoonsbesprekingen te houden. Ik zal dit ook nalaten, hoewel ik de innige overtuiging heb, dat een instituut, hetwelk in zijn wezen afwijkt van de bestaande legerorganisatie, slechts kan bloeien door den ijver en de zorgen van bepaalde propagandisten, ja zelfs staat of valt met de personen van de leiders.

WENSCHEN VOOR DE TOEKOMST.

Naar ik reeds genoegzaam meen te hebben aangetoond, kan bij de demobilisatie niet volstaan worden met het Koninklijk Besluit van 12 Mei 1867 weder in werking te doen treden, noch kan worden voortgebouwd op dat van 4 Augustus 1914, zooals dit sedert werd gewijzigd en aangevuld.

Ook het werk der Weerbaarheidscommissie kan zonder ingrijpende wijzigingen niet dienen. Het ligt dan ook op mijn weg, na de uitvoerige besprekingen van den huidige toestand, de middelen aan te geven, die naar mijn bescheiden meening tot eene algemeene weerbaarmaking van het niet door de wet tot den krijgsdienst verplichte deel van het Nederlandsche volk, zullen kunnen leiden, waarbij ik aan-

neem, dat na de mobilisatie de wijzigingen in de Landstorm-wet weder worden ingetrokken.

Naar mijn opvatting hangt de militaire geoefendheid van het volk samen met alles wat betreft de volksopvoeding, en meer in het bijzonder met de lichamelijke ontwikkeling.

Daarnaast staat als hulpmiddel de Padvindersbeweging.

Ten aanzien van de lichamelijke ontwikkeling, die meer eigenaardig bij het Departement van Binnenlandsche Zaken behoort, zal dus samenwerking moeten worden gezocht. Reeds is men een stap te ver gegaan, door in art. 70 der Militiewet 1912 eischen van lichaamsvaardigheid te stellen met als premie een verkorting van twee maanden van den eersten oefeningstijd. Verder zal het Departement van Oorlog echter niet kunnen gaan met de bemoeienis omtrent de opleiding, die noodig is om de jongelingschap voor de in art. 70 bedoelde eischen van gymnastische vaardigheid gereed te maken.

Mocht men ten aanzien van die opleiding iets willen doen, dan is de aangewezen weg, aan de Militaire Gymnastiek School te Utrecht leiders te vormen uit de dienstplichtigen, die in de burgermaatschappij teruggekeerd, als *burger* hulp-leeraars aan jonge *burgers* de geoefendheid bijbrengen onder toezicht van de *burgerautoriteiten*, die als zoodanig door het Departement van Binnenlandsche Zaken zijn aangesteld en natuurlijk in samenwerking met de *burger*-gymnastiekverenigingen en *burger*-onderwijskrachten op gymnastiek gebied.

Ten aanzien van de padvinders dient medewerking te worden verleend, voor zoover deze kan worden gegeven zonder aan het niet militaire karakter van deze beweging schade te doen. Ja zelfs moet er naar worden gestreefd dezen steun alleen te doen verstrekken in zoodanigen vorm, dat niet de indruk wordt gewekt, dat het legerbestuur de padvindersbeweging wil *bevorderen* in militairen zin.

Hoe lofwaardig de pogingen van de leiders en voormannen ook zijn, toch kan niet worden ontkend, dat het deelnemen aan oefeningen van padvinders alleen is weggelegd voor de

kinderen van de gegoeden, die ook op andere wijze in gezonde ontspanning van hun kinderen kunnen voorzien. Een volksbelang wordt dan ook door de padvinderebeweging niet gediend, al zou ik het gaarne anders wenschen en zal ik de laatste zijn, *daarom* aan die beweging mijn persoonlijke steun in voorkomende gevallen niet te verleen.

De bedoeling van hen, die de beweging van Engeland naar Nederland hebben overgebracht, n.l. de Ritmeester VAN HOYTEMA en de Heer Gos. DE VOOGD, was te sympathiek om niet op medewerking recht te kunnen doen gelden.

Toch schuilt in de padvinderebeweging onder de jongens van gegoeden een element, dat bruikbaarheid voor militaire doeleinden in zich sluit.

Het lijdt geen twijfel, dat door het juist begrip van tucht, dat aan de jongens wordt geleerd, een goede kiem gelegd wordt hen later over te doen gaan in de kaderkorpsen van den vrijwilligen landstorm.

Van dit standpunt gezien, dient dan ook de padvinderebeweging met belangstelling te worden gevolgd.

Bestaat dus noch rechtstreeks verband met de voorbereiding voor de eischen, gesteld in art. 70 der Militiewet, noch met de lichamelijke ontwikkeling in meer algemeenen zin, noch met de padvinderebeweging, toch kan samenwerking niet worden gemist en dient bij een regeling van den vrijwilligen landstorm rekening te worden gehouden met de resultaten, die door de gymnastiekvereeningen, cursussen, bonden op het gebied van lichamelijke opvoeding en padvinderevereeningen worden verkregen.

In verband met het voornemen van den Minister van Binnenlandsche Zaken een commissie van advies in te stellen in verband met het onlangs door dit Departement uitgevaardigde Koninklijk Besluit inzake de lichamelijke opvoeding, zou het dan ook aanbeveling verdienen in die commissie eenige voormannen uit den vrijwilligen landstorm op te nemen.

Naar mijn meening is voor den vrijwilligen landstorm, uitstekend georganiseerd als hij thans is, een groote taak

weggelegd. Reeds hoort men er over spreken, als zouden we *algemeenen dienstplicht* hebben.

Zelfs al blijft de loting afgeschaft, wat ik vurig hoop, dan nog is er van algemeenen dienstplicht geen sprake, zoolang wij vastzitten aan het in de Miliewet omschreven contingent van 23000 man per lichting. Waar nu de omstandigheden hebben vastgelegd, dat *allen* noodig zijn, die jaarlijks geschikt zijn om het land te dienen, zal er moeten worden overgegaan tot eene wetswijziging, die de geoefendheid van de overigen waarborgt.

Dit kan geschieden door aanmerkelijke uitbreiding van het contingent.

Daaraan zijn enorme kosten verbonden en ik herinner hier aan de woorden van den oud-Minister COLIJN, die in de Tweede Kamer, naar aanleiding van de mogelijkheid van zulk een contingentsuitbreiding, sprak van het gevoel te hebben een olifant thuis gestuurd te krijgen.

Inderdaad geloof ik, dat een dergelijke contingentsuitbreiding zonder meer onmogelijk zou zijn.

Zou men nu kunnen volstaan met het aantal lichten te verminderen, dan zou het toch een groote moeilijkheid blijven zooveel mannen tegelijk te oefenen en te huisvesten, ook zelfs wanneer men het slechte denkbeeld ging toepassen, terwille van de kosten den oefeningstijd te willen verkorten.

De beruchte rekensom.

Ik geloof dan ook, dat de oplossing gelegen is in het instituut van den vrijwillen landstorm.

Wanneer men deze organisatie handhaaft en aan de verlofs-officieren en kaderleden met en benevens aan de landstormjaarklasse van elke militielichting *oefenplicht* oplegt, bestaat de mogelijkheid met weinig kosten een tweede leger in de haardsteden te oefenen. (In dit verband zij verwezen naar een mededeeling in het verslag betreffende het wetsontwerp tot uitbreiding van den landstorm van Juli 1915, luidende):

„Algemeene verplichting tot oefening op de wijze, waarop „vrijwillige landstorm pleegt te oefenen, met indeeling „groepsgewijze voor een bepaalden tijd van de zoo geoefenden „bij de troepen, is een denkbeeld, dat gaandeweg sympathie

„in den lande heeft verworven. In deze tijden, nu het gewicht van zulk een oefening duidelijker dan ooit naar voren treedt, ware het oogenblik gunstig geweest, om aan dat denkbeeld een begin van uitvoering te geven. Later zou dan kunnen worden nagegaan in hoeverre dat denkbeeld voor *blijvende* toepassing vatbaar zou zijn.”

Voor het uitvoeren van de diensten en tot het geven van instructie zou ik gebruik willen maken van het uitgebreide verlofspersoneel, waarover we thans beschikken. Het zal niet mogelijk zijn de vaste toelage voor een enkele categorie verlofsofficieren te handhaven. Toch is deze toelage een uitstekend propagandamiddel en zou ik haar gaarne behouden zien. Waar in de eerste jaren na den oorlog van de diensten van het verlofspersoneel in het leger zoo goed als geen gebruik zal worden gemaakt, zou ik het verlofspersoneel (zooowel officieren als kader) willen te werk stellen bij den vrijwilligen landstorm om op die manier hun toelage te verdienen, hetgeen geen reden mag zijn voor de meergegoeden om zich aan die diensten te onttrekken, wanneer zij om die reden afstand wenschten te doen van de toelage. Een gemiddelde van 300 uren per jaar zou overeenkomen met een toelage van f 300.— per jaar, waarbij extra onkosten, reiskosten, enz. daarboven zouden worden vergoed.

Ik geef het denkbeeld slechts, doch kan de verdere uitwerking ter zijde laten tot tijd en wijle het onderwerp aan de orde komt.

Intusschen kan aan den vrijwilligen landstorm, zonder zulke verstrekkende plannen te koesteren, nog een belangrijke taak worden opgedragen.

De landstormjaarklasse van elke lichter kan in de gelegenheid gesteld worden in de afdeelingen van den vrijwilligen landstorm *vrijwillig* te oefenen.

Alle 17—19-jarigen kunnen gedurende 2 jaren de oefeningen meemaken, sluiten daartoe eene verbintenis en ontleenen aan de afgelegde proef dan het recht twee maanden korter te dienen.

Het is met een bloedend hart, dat ik deze concessie aangeef. Er begint na de mobilisatie zich zulk een stroom van

gedachten tegen den militairen dienst te ontwikkelen, dat een dergelijke verbintenis helaas niet anders kan worden voorgesteld dan met een daaraan verbonden voordeel, waarvoor trouwens op minder goede gronden in de Militiewet 1912 (6 $\frac{1}{2}$ maanders) een precedent te vinden is.

Miliciens, die na den eersten oefentijd, geregeld aan de oefeningen van den vrijwilligen landstorm deelnemen, kunnen onder zekere omstandigheden worden vrijgesteld van ééne herhalingsoefening. Opdat de oefeningen voor het beroepskader in grooter verband geen schade zullen leiden, kan een andere verdeeling dezer herhalingsoefeningen eene oplossing geven.

In elk geval kan overwogen worden of men de voorkeur geeft aan de massa-opleiding in de depots, waartoe wij thans nog de gelegenheid hebben gehad, of wel dat men door uitgebreide propaganda en het bieden van voordeelen, de geoefendheid van het volk in de afdeelingen van den vrijwilligen landstorm verkrijgt, subsidiair verhoogt.

De vrijwillige landstorm zou een vaste organisatie moeten krijgen in

- a. korpsen (afdeelingen);
- b. schietverenigingen;
- c. propagandaverenigingen.

Ad a. De korpsen van den vrijwilligen landstorm.

Het korpsverband heeft zekere voordeelen ten aanzien van de administratie en den samenhang.

Aan de afdeelingen zou een bestemming kunnen worden gegeven, waarbij voornamelijk de omvang, dien het instituut zou aannemen, de richting aangeeft, waarin die afdeelingen zouden te gebruiken zijn. Beter acht ik evenwel de vrijwilligers te bestemmen voor reserve-onderdeelen.

Ik wil erop wijzen, dat ook, wanneer de deelname gering zou zijn, deze geoefende mannen bruikbaar zouden zijn als leiders bij werkzaamheden, waartoe in grooten getale de burgerbevolking zal worden gevorderd. De *kaderkorpsen* (waaronder de korpsen in de universiteitssteden een voorname plaats moeten innemen) zouden tot taak hebben:

- 1e. opleiding tot kader bij den landstorm;
- 2e. opleiding tot kader bij het leger.

Het eerste geval behoeft geen nadere toelichting, dan wellicht deze, dat het niet bij alle afdeelingen mogelijk zal blijken uit de afdeelingen zelve een voldoende aantal kaderleden te trekken. Tot aanvulling van de encadreering in geval van militair gebruik zou dan moeten worden geput uit de kaderkorpsen.

De opleiding tot legerkader dient te worden toegelicht. Wanneer zou blijken, dat het mogelijk was in die kaderkorpsen goede sergeanten te kweken, zou het groote voordeel kunnen worden verkregen, dat deze sergeanten bij hun intrede in het leger onmiddellijk naar een vaandrigscursus gingen.

Natuurlijk zou een sergeants-examen moeten worden afgelegd ten overstaan van een deugdelijk samengestelde legercommissie. Aan deze sergeants zou geen verkorting van eersten oefentijd worden toegestaan, doch hun eerste oefentijd van 8 $\frac{1}{2}$ maand geheel worden besteed aan opleiding en wel

6 $\frac{1}{2}$ maand theoretische en praktische vaandrigscursus.

1 maand dienst in den troep als sergeant.

1 maand dienst als vaandrig, waarna benoeming tot reserve 2e Luitenant kon volgen bij gebleken praktische geschiktheid.

Het doel moet dus zijn alle aanstaande verlofs-officieren langs de kaderkorpsen van den Vrijwilligen Landstorm in het leger te brengen.

Behalve de kostenbesparing ontstaan door korter diensttijd (immers zij behoeven nu niet een jaar onafgebroken te dienen) drukt, op hen dus niet de langere dienstdtijd, die nog al eens afschrikt.

Een betere selectie dan thans is mogelijk, omdat niet alleen enkele eischen van algemeene ontwikkeling toegang geven tot de officiersopleiding, doch ook de wijze van dienen en het afgelegd sergeantsexamen een maatstaf vormen

Ten slotte vormt deze wijze van vooropleiding een overgang naar gewijzigde opvattingen, waaraan men in den loop der tijden toch het oor zal moeten leenen.

In *het landstormkorps Motor- Vaar- en Voerwezen* kan

een speciale verbintenis worden gesloten door de landstorm-jaarklasse, in verband met het doel van het korps. Voor 17 tot 19-jarigen organiseere men een opleiding in bovenvermelden zin, waarbij later rekening kan worden gehouden met de technische bekwaamheden bij de bestemming van deze officieren.

Zij, die geregeld oefenen na het volbrengen in het leger van hunne eersten oefentijd, kunnen vrijstelling krijgen van één herhalingsoefening.

Rekening zou er mede gehouden kunnen worden, dat dit korps in drie deelen te splitsen ware n.l.

Vaarwezen,

Autowezen en

Motorwezen,

waarbij een kern van de tegenwoordige officieren en kader zou moeten gehandhaafd blijven.

Een afzonderlijke Korpscommandant moet worden benoemd.

De registratie (bureau voor schepen, auto's en motoren) moet blijven bestaan, hetzij als vast onderdeel van het korps, hetzij als onderdeel van een bestaand militair bureel.

De verbondenen, op wier behoud men prijs stelt, worden door een nadere verbintenis in het korps opgenomen, waarbij hun voordeelen zouden zijn te bieden.

Aan het korps dient, in verband met de onderverdeling, een beperkter arbeidsveld te worden toegewezen.

Ad *b.* De *Schietverenigingen*, welker groote propagandistische waarde niet onderschat mag worden, worden belast met het doen oefenen van de verlofsgangers van landen zeemacht, in samenwerking met de afdelingen van den vrijwilligen landstorm.

Als waarborg voor de eigen geoefendheid van de leden dier vereenigingen wordt een verplichte schietcursus ingesteld.

De geoefendheid in het schieten, welke in dezen oorlog blijkt aan hooge eischen te moeten voldoen, is zeker niet minder belangrijk te achten, dan de vaardigheid, welke van de 6½ maanders volgens art. 70 der Militiewet wordt geëischt.

Zonder voor de schutters een dergelijke verkorting van dienstdienst te verlangen, mag de schietvaardigheid, zooals deze in Zwitserland en Frankrijk in de schietverenigingen wordt verkregen en onderhouden, niet in waarde onderschat worden.

Ad c. Ten slotte de *Propagandaverenigingen*.

Het denkbeeld van verenigingen, die tevens korpsen zijn, heeft als ondeugdelijk afgedaan.

Toch hebben verenigingen als Volkswaarbaarheid, de Koninklijke Vereeniging van Nederlandsche Scherpschutters, de Koninklijke Nederlandsche Weerbaarheidsvereniging en het Militair Opleidingskorps groote propagandistische waarde.

Het zal wel altijd dringend noodig blijven het Nederlandsche volk wakker te houden.

Daarnaast kan die propaganda vooral strekken tot het doen begrijpen en populair maken van het Instituut van den Vrijwilligen Landstorm in den uitgebreiden vorm, welke ik aan deze onontbeerlijke instelling zou willen geven.

Natuurlijk behoeft een en ander nadere uitwerking.

Hoezeer het Ontwerp Koninklijk Besluit en Ontwerp Weerbaarheidsvoorschrift van de Weerbaarheidscommissie grondige herziening zullen behoeven, zoo meen ik toch naar dit werk als leidraad voor een nadere bewerking te kunnen verwijzen.

Ernstige overweging zou het verdienen, aan werkgevers den plicht op te leggen door eene wettelijke bepaling, om de werknemers zonder loonderving in de gelegenheid te stellen den Zaterdagmiddag te benutten tot het bijwonen van militaire oefeningen. (Zie ook blz. 520).

* . *

Niet zelden is mij de vraag gesteld of de Vrijwillige Landstorm nog reden van bestaan had, nu de wet alle landstormmannen onder de wapenen kon roepen.

Met hetgeen ik reeds heb betoogd, moge het bestaansrecht bewezen geacht worden, doch ten overvloede wil ik nog op een zeer belangwekkend' onderwerp de aandacht vestigen.

Een belangrijke taak voor den Vrijwilligen Landstorm is weggelegd op het gebied der *organisatie van burgerlijke*

werkkrachten. Niet alleen, dat de Vrijwillige Landstorm, mits in die richting gestuurd, een kostelijk propagandamiddel is om deze voor de burgerlijke bevolking weggelegde taak populair te maken, doch de samenstellende deelen van den Vrijwilligen Landstorm kunnen uitnemende diensten bewijzen als organisators, leiders en aanvoerders van die burgerlijke hulpkrachten.

Waarlijk op dit gebied is hun werkzaamheid onbeperkt en het is niet mogelijk om zelfs bij benadering een eenigszins volledig beeld te geven, welke taak zij zouden kunnen vervullen.

Niet ten onrechte heeft dan ook de Commandant van een onzer Stellingen zich uitgelaten, dat hem een onbeperkt aantal van zulke leiders welkom zou zijn.

De taak, die op het oogenblik op militair gebied voor hen is weggelegd, is dan ook gering tegenover de buitengewone diensten welke op allerlei ander gebied in militair verband door hen zouden kunnen worden verricht.

Wanneer er ééne organisatie bestaat, waarin van de kennis van elk individu partij kan worden getrokken (een geliefkoosd stokpaardje in de Tweede Kamer) dan is het zeker wel bij den Vrijwilligen Landstorm in het boven uiteengezette geval.

Europa heeft verbaasd gestaan over den vaderlandschen hulpdienst in Duitschland.

Nederland behoeft allerminst aan die verbazing mee te doen. Immers reeds sedert 1899 staat in art. 36 van de Wet tot uitvoering van art. 187 der Grondwet (Staat van Oorlog en Staat van Beleg): „Het militair gezag is bevoegd, „indien het belang der defensie zulks noodzakelijk doet zijn, „*niet-militairen* op te roepen, om deel uit te maken van de „militaire macht en, als zoodanig, hulp en medewerking te „verleenen, hetzij tot bewaring der rust of tot deelneming „aan de werkdadige verdediging, hetzij tot het verrichten „van die militaire werkzaamheden, welke door hen kunnen „geschieden. Zij zijn alsdan aan de militaire rechtsmacht „onderworpen.”

Korter, juister en duidelijker kan het al niet.

Met deze wet in de hand kan de geheele bevolking voor militaire werkzaamheden worden aangewezen.

Natuurlijk zijn hier reeds op ruime schaal voorbereidingen getroffen door het militair gezag.

Het burgerlijk gezag is daarvan in kennis gesteld. De betrokkenen weten het vaak *nog niet*.

Ligt het niet op den weg van den Vrijwilligen Landstorm hier een organisatie te scheppen?

Het is dus zaak reeds nu opgaven en gegevens te verzamelen, voorloopige verbintenissen te sluiten, indeelingen te maken, bevelen, vervoer, werkzaamheden, enz. enz. voor te bereiden!

Zouden hier de officieren en het kader en ook de manschappen niet een zeer nuttige taak vinden om, gebruik makend van hun militaire kennis, in dezen chaos van ontegenzeggelijk goed willende, ijverige krachten orde te scheppen en leiding te geven, waardoor het nuttig effect tien- en meermalen zal worden verhoogd?

Het deed mij goed in de schitterende voordracht van den luitenant-kolonel TONNET over de huidige oorlogvoering in een bijeenkomst van de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap een toon te hooren, die wees op een bij dien hoofdofficier bestaande gelijkkluidende meening als de hierboven ontwikkelde, omtrent de noodzakelijkheid van tijdige organisatie der burgerhulpkrachten in verband met de rol, die de industrie vervult in den tegenwoordigen oorlog en de economische factoren, die zich doen gelden.

Geen enkel propagandamiddel mag ongebruikt blijven om de weerbaarheid van het Nederlandsche volk te verhoogen.

Vergeten we toch niet, dat, naast wettelijken dwang tot een helaas niet populairen plicht, propaganda en voorlichting machtig kan werken, wanneer men (zooals ik die bezit) de overtuiging heeft, dat onbekendheid meestal oorzaak is van den tegenzin.

Ik meen dan ook, dat naast eenige militaire waarde van de landstormafdeelingen, de kaderlandstormafdeelingen groot nut kunnen afwerpen, doch dat boven alles staat de belangrijke propagandistische waarde van den vrijwilligen landstorm met het oog op de organisatie, leiding en aanvoering der burgerlijke hulpkrachten. *Elke beperking* aan de vorming

van kader en officieren opgelegd, die voortspruit uit *andere* overwegingen, dan de vrees voor geringe kennis, gebrek aan overwicht of geringe maatschappelijke positie, is dan ook uit den booze te achten, omdat nooit genoeg goed kader en goede officieren kunnen worden aangekweekt voor allerlei doeleinden.

Moge door mijne uiteenzetting bereikt worden, dat de aandacht van de legerautoreiten en van het Nederlandsche volk meer dan tot dusverre gevestigd wordt op den Vrijwilligen Landstorm en op de belangwekkende toekomst, welke naar mijne meening voor dit instituut is weggelegd.

Leiden, Kerstmis 1916.

NASCHRIFT.

Met groote ingenomenheid maak ik melding van het in Amsterdam gestichte fonds tot steun van den plaatselijken Vrijwilligen Landstorm en van de door den heer S. P. VAN EEGHEN bij de vaandeluitreiking gesproken woorden.

Zeer sceptisch sta ik tegenover het onlangs aan den Minister van Oorlog aangeboden verzoekschrift tot vorming van *reserve-aanvoerders*. Na hetgeen ik hierboven schreef over de waarborgen welke het legerbestuur dient te bezitten ten aanzien van de aan vrijwillige weerbaarmaking bestede kosten, behoeft het geen nadere toelichting, waarom ik weinig waarde hecht aan een dergelijke stoomopleiding van menschen, die nu eerst tot de ontdekking komen, dat ze iets voor het vaderland moeten overhebben, dat met hun eigen belangen strookt, terwijl zij bijna drie jaar het bestaan van den Vrijwilligen Landstorm hebben aangezien, zonder zich van hun plicht bewust te worden.

Met groote voldoening nam ik kennis van het ingediende wetsontwerp tot instandhouding van den Vrijwilligen Landstorm.

Moge het spoedig tot stand komen en rijke vruchten dragen.

BESLUIT van den 12den Mei 1867, inhoudende vaststelling van eenige algemeene regelen voor de vereenigingen, ten doel hebbende om, door vrijwillige oefeningen in den wapenhandel en bijzonder in het schieten, 's Lands Weerbaarheid te verhoogen.

Wij WILLEM III, enz.

Lettende op den prijzenswaardigen ijver, welke zich bij vele ingezetenen heeft geopenbaard om zich in het hanteeren der wapenen en in het schieten te oefenen;

In aanmerking nemende, dat er reeds verscheidene scherpshutters-vereenigingen zijn opgericht, die zich het bevorderen van 's Lands Weerbaarheid ten doel stellen, en dat dit loffelijk voorbeeld navolging kan vinden;

Willende aan die vereenigingen zooveel mogelijk bescherming en medewerking verleenen en tevens eenige algemeene regelen vaststellen, waarnaar zij, die om bescherming en medewerking te erlangen, zich hebben te gedragen;

Op de Voordracht, enz.;

Gelet op, enz.;

Den Raad van State gehoord, enz.;

Gezien het nader rapport, enz.;

Hebben goedgevonden en verstaan vast te stellen hetgeen volgt:

Artikel 1.

Aan vereenigingen van meer dan tien personen, ten doel hebbende om, door oefening in den wapenhandel en bijzonder in het schieten, 's Lands Weerbaarheid te verhoogen, met Onze toestemming opgericht, wordt bescherming en medewerking van Staatswege verleend.

Art. 2.

De toestemming, in het voorgaand artikel vermeld, wordt door belanghebbenden bij Ons gevraagd, onder overlegging van de statuten of reglementen der vereeniging, waarbij het doel, dat zij zich voorstelt, duidelijk is aangewezen.

Art. 3.

Op de voordracht van het bestuur eener met Onze toestemming bestaande vereeniging, welker leden zich gezamenlijk of ten deele tot een korps hebben gevormd, worden door Ons de Commandant en verdere officieren van dat Korps naar gelang zijn sterkte benoemd.

Die benoeming heeft geen invloed op hunne wettelijke verplichtingen ten aanzien van de nationale militie en de schutterijen, noch op hun rang bij de zee- en landmacht en schutterij.

Zij worden op hun verzoek of op voorstel van het bestuur der vereeniging door Ons ontslagen.

Art. 4.

Deze door Ons benoemde commandanten en officieren leggen in handen van den burgemeester der gemeente hunner woonplaats den navolgenden eed of belofte af:

Ik zweer (beloof) trouw aan den Koning, gehoorzaamheid aan de Grondwet en aan de Wetten van den Staat";

„Zoo waarlijk helpe mij God Almachtig!"

(„Dat belooft ik!")

Art. 5

De door Ons benoemde officieren der vrijwillige korpsen, die der schutterijen en van de zee- en landmacht erkennen elkander in hunne rangen en geven, wanneer zij in de door Ons vastgestelde of goedgekeurde uniform gekleed zijn, elkander de gebruikelijke eerbewijzen.

Art. 6.

De schildwachten doen voor de officieren dezer vrijwillige korpsen, in de door Ons erkende uniform gekleed, dezelfde eerbewijzen als voor de militaire officieren van gelijken rang zijn bepaald.

Art. 7.

Zijn deze vrijwillige korpsen gezamenlijk met de schutterij en de militaire macht onder de wapenen, dan sluiten zij ter linkerzijde van de schutterij aan, in volgorde van ancienniteit, te rekenen van den dag, waarop de vereeniging, waaruit het korps is gevormd, Onze toestemming verkregen heeft.

Is een vrijwillig korps alleen met de militaire macht onder de wapenen, dan bezet het den rechtervleugel.

Bij het gezamenlijk onder de wapenen zijn, verblijft het bevel over de vereenigde wapenmachten aan den militairen of schutterlijken bevelhebber.

Art. 8.

Verlangen de leden eener met Onze toestemming bestaande vereeniging bij hunne oefeningen en diensten eene kleeding naar een bepaald model te dragen en die als uniform door Ons erkend te hebben, dan kan het bestuur der vereeniging daartoe, met aanbieding eener beschrijving dier kleeding bij Ons aanzoek doen, zoomede rangs- of onderscheidingsteekenen aan Onze goedkeuring onderwerpen.

Art. 9.

De door Ons benoemde officieren, zoomede de onder-officieren der vrijwillige korpsen kunnen dezelfde rangsteekenen dragen als voor die der infanterie van het leger zijn bepaald, met dit verschil, dat de fouragères voor de officieren geheel of gedeeltelijk van zilver zullen zijn.

De kokarde der vrijwillige korpsen, alsmede de sjerp van de officieren, bijaldien zij die dragen, zijn van oranje-kleur en in vorm gelijk aan die van het leger.

Art. 10.

Behalve de banieren, die aan eenig korps mochten zijn of worden geschonken, kan door Ons aan zoodanig korps een vaandel worden uitgereikt.

Art. 11.

Elke met Onze toestemming bestaande vereeniging, onverschillig of zij als een korps dan wel eenvoudig burgerlijk is ingericht, kan op haar verzoek, door de zorg van Onzen Minister van Oorlog worden voorzien van de noodige munitieën voor de schietoefeningen.

De controle over het verbruik van bedoelde munitieën wordt opgedragen aan genoemden Minister.

Indien de voorraad der wapenen dit toelaat, kunnen ook door hem eenige geweren ten gebruike worden verstrekt.

Art. 12.

Op verlangen van zoodanige vereeniging kan door Onzen Minister van Oorlog op de door dien Minister te stellen voorwaarden, zoo daartoe gelegenheid bestaat, het noodige personeel uit het leger, tot het geven van onderricht en het verleen van hulp van technischen aard bij de oefeningen tijdelijk aan de vereeniging worden toegevoegd.

Gedurende den tijd, dat bedoeld personeel aan de Vereeniging is toegevoegd, wordt het geacht zich te bevinden in de uitoefening van den militairen dienst.

Art. 13.

In de maand Januari van elk jaar zendt het bestuur van ieder der met Onze toestemming bestaande vereenigingen aan den burgemeester der gemeente, of bestaat de vereeniging uit ingezetenen van meer dan een gemeente, aan dien der meest bevolkte, een verslag van den toestand der vereeniging, zoowel wat hare oefeningen, vorderingen in den wapenhandel en in het schieten, als hare samenstelling en leden-tal betreft. Deze verslagen worden door tussechenkomst van Onzen Commissaris in de provincie aan Onzen Minister van Oorlog gezonden, ten einde aan Ons te worden voorgelegd.

Onze Ministers voornoemd zijn belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

WILLEM.

's-Gravenhage, den 12den Mei 1867.

Uitgegeven den twintigsten Mei 1867.

ONTWERP.

BESLUIT van den _____, tot vaststelling van regelen, volgens welke vereenigingen, die zich het bevorderen van 's Landsweerbaarheid ten doel stellen, bescherming en medewerking van Rijkswegen kunnen erlangen en houdende bepalingen nopens den aard van bedoelde bescherming en medewerking, alsmede nopens Weerbaarheidskorpsen.

WEERBAARHEIDSBESLUIT.

Wij **WILHELMINA**, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau, enz., enz., enz.

Overwegende, dat de Landsverdediging vordert de vrijwillige oefeningen in den Wapenhandel allerwege in den Lande te bevorderen, aan te moedigen en tot bloei te brengen, en dat het in verband daarmee wenschelijk is gebleken de bepalingen van het sedert herhaandelijk gewijzigd Koninklijk Besluit van 12 Mei 1876 (Staatsblad No. 49) te herzien;

Gezien de Koninklijke Besluiten, zooals die sedert zijn gewijzigd, van 5 Februari 1902 (Staatsblad No. 24), 4 Juli 1902, No. 24 en van 14 September 1908, No. 57;

Op de voordracht van Onze Ministers van Oorlog, van Marine, van Binnenlandsche Zaken en van Justitie van

Den Raad van State gehoord, enz.

Hebben goedgevonden en verstaan:

A. In te trekken de Koninklijke Besluiten van 12 Mei 1876 (Staatsblad No. 49), 5 Februari 1902 (Staatsblad No. 24), 4 Juli 1902, No. 24 en van 14 September 1908, No. 57;

B. het navolgende vast te stellen:

Artikel 1.

Aan vereenigingen van meer dan 10 leden, ten doel hebbende, door het houden en bevorderen van oefeningen in den wapenhandel nuttig te zijn voor de Landsverdediging, wordt, op de in dit Besluit genoemde voorwaarden, van Rijkswegen ondersteuning en medewerking verleend.

Deze vereenigingen worden onderscheiden in:

- a.* Schietvereenigingen;
- b.* Weerbaarheidsvereenigingen.

Art. 2.

Door oefening in den Wapenhandel, in artikel 1 bedoeld, wordt verstaan:

- voor Schietvereenigingen de schietopleiding en de schietoefeningen;
- voor Weerbaarheidsvereenigingen alle militaire oefeningen met daaraan verbonden opleiding.

Art. 3.

De in art. 1 bedoelde ondersteuning en medewerking worden verleend, zoodra de Vereenigingen van onzen Minister van Oorlog een bewijs hebben bekomen van daarop aanspraak te kunnen maken.

Dit bewijs van aanspraak wordt aangevraagd volgens regelen door onzen Minister van Oorlog te stellen.

Deze ondersteuning en medewerking vervallen, bijaldien door onzen Minister van Oorlog het vorenbedoeld bewijs wordt ingetrokken, welke intrekking kan geschieden, wanneer eene vereeniging in gebreke blijft hare na te melden verplichtingen naar behooren na te komen, of handelingen pleegt of gedooft, die met de Wet, den aard en het karakter der vereeniging of met de eerlijkheid en goede trouw in strijd zijn.

Deze intrekking zal niet plaats hebben dan na de betrokken vereeniging te hebben gehoord.

Met ingang van 1 Januari 191 . vervallen alle dan nog loopende toestemmingen tot oprichting, verleend ingevolge het Koninklijk Besluit van 12 Mei 1867 (Staatsblad No. 49), zooals dit Besluit nader was aangevuld en gewijzigd.

Art. 4.

Teneinde het in art. 3 bedoelde bewijs te kunnen erlangen, wordt vereischt:

a. dat de leden van de vereeniging den leeftijd van 17 jaren hebben bereikt;

b. dat de vereeniging zich verbindt de door onzen Minister van Oorlog te geven voorschriften op te volgen en door hare leden te doen opvolgen;

c. dat de vereeniging zich verbindt hare oefeningen te houden, volgens de reglementen en voorschriften voor de Landmacht toepasselijk en met de wapenen bij deze in gebruik, met dien verstande, wat de schietoefeningen betreft, dat vrijheid zal worden gelaten, wanneer de jaarlijks te houden door onzen Minister van Oorlog voorgeschreven schietoefeningen zijn doorlopen;

d. dat de schietvereenigingen zich verbinden geen jongelieden van 17 tot en met 19-jarigen leeftijd als lid te hebben, die niet een verbintenis hebben gesloten als bedoeld in het eerste lid van art. 5, en voorts

e. dat de schietvereenigingen zich bovendien verbinden gelegenheid te geven:

1°. aan alle als lid aangenomen jongelieden van 17 tot en met 19-jarigen leeftijd, die de vrijwillige verbintenis, als bedoeld in het eerste lid van art. 5 hebben aangegaan, en

2°. aan alle verlofgangers van de Land- en Zeemacht, die het verlangen daartoe hebben kenbaar gemaakt,

kosteloos, ieder jaar een schietcursus te doorloopen, volgens regelen door onzen Minister van Oorlog vast te stellen.

Art. 5.

Aan Weerbaarheidsvereeningen worden, onverminderd het bepaalde bij art. 3 en 4 *a*, *b* en *c*, de in art. 1 bedoelde ondersteuning en medewerking slechts verleend, voor zoover en voor zoolang tenminste $\frac{2}{3}$ van het aantal harer leden eene verbintenis heeft aangegaan op grond van de bepalingen van de Wet op het Reserve-Personeel der Landmacht, volgens welke verbintenis die leden zich voor minstens 3 achtereenvolgende jaren verplichten om bij oorlog of oorlogsgevaar, zoodra zulks door het legerbestuur verlangd mocht worden, het land als militair te dienen.

Door ieder lid van eene zoodanige vereeniging kan de verbintenis vóór den afloop van voornoemden termijn telkens met één jaar worden verlengd.

Leden, die op eenigerlei wijze deel uitmaken van de Land- of Zee-macht, worden geacht de in de eerste alinea van dit art., bedoelde verbintenis stilzwijgend te hebben aangegaan.

Ontheffing van de verbintenis kan door onzen Minister van Oorlog worden verleend.

Op nader door onzen Minister van Oorlog vast te stellen wijze en op nader te bepalen voorwaarden moet aan landweerplichtigen, als zoodanig, gelegenheid gegeven worden, deel te nemen aan de oefeningen.

Art. 6.

Behoudens het gestelde onder art. 4*d* kan eene verbintenis, als in het 1e lid van art. 5 bedoeld, ook worden aangegaan door ieder ander lid van eene schietvereeniging, in welk geval op die verbintenis het bepaalde bij het 2e en 4e lid van laatstgenoemd artikel van toepassing zal zijn.

Art. 7.

Minderjarigen behoeven tot het aangaan van eene verbintenis, bedoeld in de eerste alinea van art. 5, de toestemming van hem of haar, die de onderlijke macht of voogdij uitoefent.

Art. 8.

De regelen, waarnaar de verbintenis in art. 5 bedoeld wordt aangegaan, worden door onzen Minister van Oorlog vastgesteld.

Het model der verbintenis wordt door ons vastgesteld en is gehecht aan dit Besluit. ¹⁾

Art. 9.

De voor schiet- en andere militaire oefeningen benodigde en de voor de schietoefeningen van art. 4 *c* en *e* vereischte geweren en munitie worden verstrekt onder voorwaarden door onzen Minister van Oorlog te stellen.

Art. 10.

Ter tegemoetkoming in de verschillende kosten, voortvloeiende uit de deelneming aan de schietoefeningen door de personen genoemd

¹⁾ Is niet afgedrukt.

onder *e* van art. 4, wordt aan elke schietvereniging jaarlijks uitgekeerd een premie in geld door onzen Minister van Oorlog vast te stellen, voor ieder hunner, die de in dat art. bedoelde voorgeschreven schietoefeningen heeft doorloopen.

Aan elke schietvereniging wordt voor elk lid, dat eene verbintenis sluit als bedoeld in art. 6 eene belooning toegekend in een door den Minister van Oorlog vast te stellen vorm.

Art. 11.

Aan elke Weerbaarheidsvereniging, wordt jaarlijks uitgekeerd per lid, dat eene verbintenis heeft aangegaan als bedoeld in art. 5:

- a. een door onzen Minister van Oorlog vast te stellen subsidie;
- b. een door onzen Minister van Oorlog vast te stellen subsidie voor ieder zoodanig lid, dat voldaan heeft aan door dien Minister vast te stellen eischen voor geoefend man, korporaal, sergeant en vaandrig, die in de vereniging (korps) zijn opgeleid.

Art. 12.

Er wordt eene Koninklijke eereprijs ingesteld ter uitreiking aan hen, die daarvoor in aanmerking komen wegens hunne schietvaardigheid, gebleken naar door onzen Minister van Oorlog vastgestelde of vast te stellen regelen.

Art. 13.

De in art. 12 vermelde eereprijs welke in zilver, verguld zilver en goud kan verleend worden, heeft eene middellijn van 28 m.M. en vertoont op de voorzijde Onze beeltenis, omringd door het randschrift „Wilhelmina, Koningin der Nederlanden”.

De tegenzijde vertoont de Nederlandsche maagd, houdende in hare linkerhand de in breede plooiën uithangende Nationale vlag met oranje-wimpel, in hare rechterhand een lauwerkrans boven een rot geweren, waaraan een gordel met patroontasch. De vrouwenfiguur draagt op de borst een pijlenbundel.

De achtergrond wordt ingenomen door de voorstelling van eenige schietbanen. Het randschrift luidt: „Koninklijke eereprijs voor schietwedstrijden”.

De eereprijs wordt op de linkerborst gedragen aan een geribd moiré lint, ter breedte van vijf en twintig millimeter, van oranje met twee smalle verticale strepen van de nationale kleuren.

Het lint mag evenwel niet zonder den eereprijs gedragen worden.

Over het lint wordt een gesp gedragen in den vorm van een door een koningskroon gedekt schild van hetzelfde metaal als de eereprijs en waarop gegraveerd staan de woorden: „Allen Weerbaar”. Twee takken eik en lauwer omsluiten van weerszijden het schild.

De toekenning geschiedt bij brevet volgens hieraan gehecht model.¹⁾

Bij toekenning van den verguld zilveren (gouden) eereprijs wordt de c.q. daarvoor (laatst daarvoor) verworven aan het Departement van Oorlog teruggezonden.

¹⁾ Is niet afgedrukt.

Art. 14.

Wij behouden ons voor aan personen, die eene verbintenis hebben gesloten, als bedoeld in art. 5 en gedurende zes (twaalf) jaar trouw de oefeningen van een Weerbaarheids(vrijwilligers)korps (waaronder gerekend de tijd vóór het sluiten der verbintenis) hebben bijgewoond, de vergunning te verleenen tot het dragen van onderscheidingsteekenen voor trouwen dienst, vastgesteld bij Besluit van 18 Februari 1904, No. 30 met dien verstande, dat in stede van „scharlaken met rood garen” en „Oranjelint” gelezen wordt „Nassausch blauw garen” en „Nassausch blauw lint”. Onze Minister van Oorlog stelt vast de eischen, waaraan de bovenbedoelde personen zullen moeten voldaan hebben en de wijze, waarop de aanvraag tot het verleenen zal worden gedaan.

Art. 15.

Op verzoek van eene vereeniging, als in art. 1 bedoeld, kan door onzen Minister van Oorlog, op door dien Minister te stellen voorwaarden, het geven van voorlichting, onderricht bij de oefeningen en het verleenen van hulp van technischen aard aan door hem aangewezen personeel van de Landmacht tijdelijk worden opgedragen.

Art. 16.

Gedurende den tijd, dat het in art. 15 bedoeld personeel zijn opdracht vervult — in den hierbedoelden tijd begrepen dien benodigd voor de heen- en terugreis — wordt het geacht zich te bevinden in de uitoefening van den militairen dienst.

Art. 17.

Aan Gemeenten, en aan Vereenigen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel, welke een bewijs van aanspraak hebben verkregen, overeenkomstig de bepalingen van dit Besluit, wordt geldelijke tegemoetkoming voor de oprichting, het onderhoud of de verbetering van schietbanen gegeven wanneer dit, naar het oordeel van onzen Minister van Oorlog, geacht kan worden in het belang te zijn van de schietoefeningen bedoeld in art. 4 sub e van dit besluit en wanneer aanleiding bestaat van de baan gebruik te maken voor oefeningen van het leger.

Art. 18.

Een gemeente of eene vereeniging als bedoeld in art. 17 moet, om voor eene geldelijke tegemoetkoming of vergoeding als in dat artikel en in art. 19 omschreven, in aanmerking te komen:

1°. hare schietbaan of schietbanen, zoodanig aanleggen of verbeteren, dat deze, ten genoegen van onzen Minister van Oorlog, voldoet of voldoen aan de voor de schietbanen voor het Leger, gestelde of nader te stellen eischen;

2°. zich verbinden om hare schietbaan of schietbanen beschikbaar te stellen ten behoeve van de schietoefeningen bedoeld in art. 4 sub e van dit Besluit, onverschillig of de deelnemers aan dat onderricht,

respectievelijk aan die oefeningen al dan niet in de Gemeente wonen, waarin de baan of de banen gelegen is (zijn).

Art. 19.

Ter zake van het doen gebruik maken van een bij de invoering van dit Besluit bestaande schietbaan, niet vallende onder art. 17 ten behoeve van de bedoelde schietoefeningen kan eene vergoeding gegeven worden.

Art. 20.

Voor zooveel en voor zoolang in de betrokken Gemeenten nog geen voldoende gelegenheid bestaat om door de deelnemers bedoeld in art. 4 sub e van dit Besluit die zich hebben aangemeld, schietoefeningen te doen houden, kunnen zij, die daartoe in de termen vallen en zich daartoe vrijwillig aanmelden, jaarlijks in de gelegenheid worden gesteld, om gedurende 6 dagen vereenigd te worden in een schietkamp, ten einde aldaar eene serie schietoefeningen te doorloopen

De regeling van deze aangelegenheid wordt opgedragen aan onzen Minister van Oorlog.

De kosten van de reis heen en terug naar bedoeld kamp komen voor rekening van de deelnemers, terwijl voor voeding door elken deelnemer een door onzen Minister van Oorlog vast te stellen bedrag per dag moet worden gestort.

In zeer bijzondere gevallen, ter beoordeeling van onzen meerge-noemden Minister, kan de deelnemer vrijgesteld worden van het betalen der kosten voor voeding en deze ten laste van het Rijk worden gebracht.

Art. 21.

Een gelijk bewijs van aanspraak als bedoeld in art. 3 van dit Besluit wordt vereischt voor organisaties, die, zonder te vallen onder de bepalingen van de artt. 1 tot en met 3, een doel nastreven, hetwelk geacht kan worden, volgens de meening van onzen Minister van Oorlog, bevorderlijk te zijn aan de vrijwillige oefeningen in den Wapenhandel. Deze organisaties kunnen op de door dien Minister vast te stellen voorwaarden subsidie en ondersteuning en medewerking in anderen vorm ontvangen.

Art. 22.

Het toezicht op de vrijwillige oefeningen in den wapenhandel, de bewaring en het onderhoud van wapenen met toebehooren, het ledergoed en verdere uitrustingsstukken, de wijze van verstrekking, de opslag en het verbruik der munitieën, worden door onzen Minister van Oorlog geregeld.

Art. 23.

Door ons wordt een uniform vastgesteld voor de leden van de Weerbaarheidsvereeningen, die eene verbintenis hebben gesloten als bedoeld in art. 5. Het dragen van dezo uniform is verplicht bij mobilisatie. Onze Minister van Oorlog stelt vast de regelen, voor het dragen van die uniform in vredestand.

Art. 24.

Hij, die lid is van meer dan eene vereeniging als bedoeld in art. 1, kan slechts bij het verleenen van ondersteuning en medewerking aan één dier vereenigingen in aanmerking worden genomen.

Art. 25.

De leden van een of meer Weerbaarheidsvereenigingen, die eene verbintenis als in art. 5 bedoeld, hebben gesloten, kunnen zich gezamenlijk of ten deele op militaire wijze organiseeren tot een weerbaarheidskorps. Bij voldoende sterkte van dat korps, worden de Commandant en de, in verband met de formatie, verder benoedigde officieren daarvan, een en ander ter beoordeeling van onzen Minister van Oorlog, op voordracht van dien Minister door ons benoemd, bevorderd en ontslagen, op grond van de bepalingen der Wet op het Reserve-Personeel der Landmacht.

Tot het opmaken van vorenbedoelde voordrachten wordt door voren genoemden Minister het noodige overleg gepleegd met het Bestuur (de Besturen) als de voordracht den Commandant geldt, en met den Commandant van het betrokken korps, als de voordracht een der overige officieren betreft.

Onze Minister van Oorlog stelt de eischen vast, waaraan de te benoemen of te bevorderen officieren zullen moeten voldoen, en de wijze waarop zij van de vereischte kennis moeten doen blijken.

De benoeming heeft geen invloed op de wettelijke verplichtingen, welke op den benoemde, die tevens tot de Land- en Zeemacht mocht behooren, als zoodanig rusten. Hij bekleedt geen rang hooger dan die, welke hij bij de Land- en Zeemacht bekleedt.

Personen, die tot de Land- en Zeemacht behooren, en daarbij niet den rang van officier bekleeden, mogen niet voor eene benoeming tot officier in aanmerking worden gebracht.

Art. 26.

De benoeming van kader beneden den rang van officier geschiedt door den commandant van het korps.

Onze Minister van Oorlog stelt echter de eischen vast, waaraan het voor de aanvoering en de instructie bestemde kader moet voldoen, de wijze waarop het van de noodige geschiktheid moet hebben doen blijken, en de wijze, waarop dit kader in de behaalde rangen bij het leger kan overgaan.

Art. 27.

Door onzen Minister van Oorlog kan aan leden van weerbaarheidskorpsen, die de verbintenis hebben gesloten bedoeld in art. 5, in het bijzonder aan officieren en verder kader, in het belang van hunne practische opleiding en vorming, vergunning worden verleend om, onder door dien Minister te stellen voorwaarden, oefeningen bij het Leger te volgen, met dien verstande evenwel, dat door hen geenerlei geldelijke belooning zal worden genoten.

Art. 28.

Voor de leden, die eene verbintenis hebben gesloten bedoeld in art. 5 van dit Besluit, geldt als regel, dat zij moeten voldoen aan de eischen van fysieke geschiktheid voor de militieplichtigen vastgesteld. Van dezen regel kan echter met machtiging van onzen Minister van Oorlog worden afgeweken. Het geneeskundig onderzoek voor de hierbedeelde vrijwilligers dient ter vaststelling van ziekten en gebreken, ter voorkoming dat daaraan door belanghebbenden aanspraken zouden ontleend worden op militair pensioen.

Art. 29.

Is een Weerbaarheidskorps met de militaire macht bij wapenschouwingen onder de wapenen, dan bezet het den rechtervleugel. Zijn meerdere dier korpsen aanwezig, dan nemen zij plaats in volgorde van ancienniteit, te rekenen van de dagteekening der oprichting van het korps of van de vereeniging, waaruit het is gevormd.

Het bevel over de gezamenlijke wapenmachten blijft berusten bij den militairen commandant.

Art. 30.

Door ons kan aan een korps, als in art. 25 bedoeld, indien het naar ons oordeel wegens de sterkte, samenstelling en geoefendheid daarvoor in aanmerking komt, worden toegestaan een vaandel te voeren.

Aan een, met onze machtiging gevoerd vaandel worden dezelfde eerbewijzen gedaan als aan de vanden en standaards van de korpsen van de Landmacht.

Art. 31.

Over korpsen, door of uit weerbaarheidsvereeningen gevormd, kan door ons bij oorlog of oorlogsgevaar worden beschikt, indien, naar het oordeel van onzen Minister van Oorlog, de geoefendheid en practische bruikbaarheid daartoe aanleiding geven.

Personen, die tot de Land- of Zeemacht behooren, kunnen van zulk een korps in bedoeld geval geen deel blijven uitmaken, tenzij door ons anders wordt bevolen.

Art. 32.

In de maand Januari van elk jaar zenden de Besturen van vereeningen als bedoeld in art. 1, welke de in dat artikel bedoelde ondersteuning en medewerking genieten, aan den Inspecteur der Infanterie een beknopt verslag van den toestand der vereeniging.

Deze verslagen, ingericht naar een door onzen Minister van Oorlog vast te stellen model, worden naar door hem vast te stellen regelen, aan dien Minister gezonden, ten einde aan ons te worden voorgelegd.

Art. 33.

Reizen door personeel van de Landmacht verricht als gevolg van eenige bepaling van dit Besluit, worden geacht in het belang van het

Rijk te zijn geschied. Aan Officieren, die deswege geen aanspraak kunnen doen gelden op verblijfkosten en aan militairen beneden dienrang kan schadeloosstelling worden toegekend wegens gemaakte onkosten.

Art. 34.

Alle aanvragen om geldelijke tegemoetkoming of vergoeding als hiervoren bedoeld, moeten worden ingediend aan onzen Minister van Oorlog, overeenkomstig door dezen te geven voorschriften.

Art. 35.

Tot goedmaking der kosten uit dit Besluit voortvloeiende, worden jaarlijks de noodige gelden gebracht op het Hoofdstuk der Staatsbegrooting, hetwelk het Departement van Oorlog betreft.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit Besluit, dat in het Staatsblad zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer.

DE MINISTER VAN OORLOG.
DE MINISTER VAN MARINE.
DE MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.
DE MINISTER VAN JUSTITIE.

BIJLAGE III.

Ile Afd. No. 206.

's-Gravenhage, 5 Augustus 1914.

DE MINISTER VAN OORLOG, gelet op het Koninklijk Besluit van 4 Augustus 1914, No. 49, luidende:

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Oorlog van 4 Augustus 1914, Kabinet, Litt. IJ 75;

Gelet op den prijzenswaardigen ijver, waarmede velen, die niet tot de militie, de landweer of den landstorm behooren, wenschen deel te nemen aan de voorbereiding der landsverdediging;

Overwegende dat het gewenscht is al dadelijk de vorming van landstormafdeelingen uit vrijwilligers bij den landstorm ter hand te nemen;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Artikel 1.

Met afwijking van art. 53 van het landstormbesluit kunnen personen reeds nu op grond van art. 8, 3e lid der landstormwet tot een vrijwillige verbintenis bij den landstorm worden toegelaten.

Art. 2.

Uit de in art. 1 bedoelde personen kunnen naarmate van de behoefte gewapende landstormafdeelingen worden gevormd.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit Besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer.

's-Gravenhage, den 4en Augustus 1914.

W I L H E L M I N A.

De Minister van Oorlog,
BOSBOOM.

Brengt voornoemd Besluit ter kennis en stelt voorts vast de navolgende

Regelen voor de Samenstelling enz. van gewapende Landstormafdeelingen, bestaande uit vrijwilligers bij den Landstorm.

§ 1. Overal waar een voldoende aantal vrijwilligers bij den landstorm zich aanmeldt, kunnen deze worden samengesteld tot gewapende landstormafdeelingen.

§ 2. Bestaande weerbaarheidskorpsen, waarvan de leden geen verbintenis wenschen aan te gaan als vrijwilliger bij den landstorm, worden niet erkend.

§ 3. De landstormafdeelingen worden onderscheiden in voetvolk-, wielrijder- en ruiterafdeelingen.

De samenstelling der wielrijdersafdeelingen komt zooveel mogelijk overeen met die van eene sectie der compagnieën wielrijders, als:

- 1 luitenant, commandant,
- 2 sergeanten,
- 3 korporaals,
- 1 hoornblazer,
- 30 soldaten,
- 1 hospitaalsoldaat,
- 1 rijwielhersteller en
- 2 verplegingssoldaten.

Omtrent de samenstelling der voetvolk- en der ruiterafdeelingen worden, voor zooveel noodig, later bevelen gegeven.

§ 4. De afdeelingen verkrijgen den naam van de gemeenten of — bij samenvoeging van gemeenten — den naam van de grootste gemeente, waaruit de vrijwilligers afkomstig zijn, b.v.:

„Afdeling Rotterdam”.

Waar meer dan één afdeling gevestigd is, worden de Romeinsche cijfers I, II, enz. toegevoegd.

§ 5. De afdeelingen blijven voorshands ter plaatse waar zij zijn opgericht en worden daar geoefend.

Het tijdstip, waarop van de afdeelingen een militair gebruik zal worden gemaakt, wordt nader bepaald.

Zij worden dan ter beschikking van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht gesteld.

§ 6. Meerdere afdeelingen van dezelfde soort kunnen worden samengevoegd tot compagnieën, in welk geval de bevelvoering dezer compagnieën nader zal worden geregeld.

§ 7. Zoolang de afdeelingen oefenen in de plaats hunner oprichting, staan zij onder de bevelen van de territoriale bevelhebbers onderscheidenlijk te *Assen*, *Zwolle*, *'s-Hertogenbosch*, *Middelburg* en *'s-Gravenhage*, naar door den Minister van Oorlog te geven aanwijzingen.

§ 8. Voor zoover de vrijwilligers bij den landstorm niet reeds in het bezit zijn of later in het bezit worden gesteld van de voor het leger vastgestelde uniform, dragen zij bij voorkeur uniforme kleeding, in kleur die van de legeruniform nabijkomende (grijs), of althans van grauwe kleur.

Aanbevolen wordt gewone sportkleeding met mantel, beenwindsels, rugzak (voor het voetvolk), slappe hoed.

Als *verplicht* onderscheidingsteeken moet door hen, die geen kleeding dragen van militair model, het onderscheidingsteeken worden gedragen, bedoeld in art. 11, 1e lid van de landstormwet, bestaande uit een oranje katoenen band, 4 c.M. breed en voorzien van het in zwart opgedrukte Rijkswapen. Het wordt gedragen om den buitenkant

van het om het hoofd sluitend deel van het hoofddeksel en moet daaraan bevestigd worden met het Rijkswapen naar voren.

De aanhechting behoort zoodanig te zijn, dat verwijdering daarvan niet gemakkelijk kan plaats hebben.

Bij de rijwielafdeelingen is het medebrengen van een in goeden toestand zijnd rijwiel, bij de ruiterafdeelingen het medebrengen van een paard verplichtend.

§ 9. De rangonderscheidingsteekenen zijn dezelfde als voor de landmacht is bepaald en worden op overeenkomstige wijze gedragen: voor officieren sterren van zilver of goud, voor onderofficieren chevrons van halfgoud (zilver) galon, breed 1 c.M. en voor korporaals geel (wit) kemelsgaren galon, breed 2 c.M.

§ 10. De vrijwilligers bij den landstorm zijn gewapend met de karabijn (of met het geweer) en voorzien van de uitrusting als voor het leger is bepaald. De officieren zijn bewapend met de revolver.

Per man worden verstrekt 120 scherpe patronen en 100 reservepatronen; voorts per revolver 24 patronen.

§ 11. De verbintenissen bij den landstorm worden gesloten ten overstaan van een door den meest nabijzijnden militairen Commandant, op daartoe aan hem te richten verzoek, aan te wijzen officier.

§ 12. De verbintenis wordt gesloten voor den tijd welke de krachtens art. 185 der Grondwet buitengewoon opgeroepen dienstplichtigen van militie of van landweer van den datum der verbintenis af nog geheel of ten deele onder de wapenen zullen zijn.

§ 13. Tot de verbintenis worden niet toegelaten personen, die behooren tot de militie, de landweer of den landstorm, of wegens uit anderen hoofde op hen rustende verplichting reeds tot dienst bij de zee- of landmacht kunnen worden geroepen.

§ 14. De minderjarige moet een behoorlijk gelegaliseerd bewijs van toestemming overleggen, afgegeven door hem of haar, die de ouderlijke macht of de voogdij uitoefent.

§ 15. De verbintenissen zijn van het in de Bijlage dezes aangegeven model. Zij worden aangegaan in tweevoud. Een der exemplaren behoort steeds door den vrijwilliger te worden medegevoerd, het andere exemplaar wordt door den officier, ten overstaan van wien de verbintenis wordt gesloten, aan het Departement gezonden met vermelding van den naam der afdeeling en het aantal aangenomen vrijwilligers.

§ 16. Zij, die gediend hebben bij het leger hier te lande of in de Koloniën, het reserve-personeel hieronder begrepen, en aantoonen bij het verlaten van den dienst een rang te hebben bekleed, vervullen hun vrijwilligen dienst in den vroeger bekleeden rang, als is aangegeven in § 23 der landstorm-instructie.

Overigens wordt het kader door den Commandant der Afdeeling benoemd, bevorderd en ontslagen.

§ 17. Als Commandant eener landstormafdeeling treedt op de vrijwilliger bij den landstorm, die in den geest van § 16 vroeger als officier heeft gediend, dan wel een door den Minister van Oorlog aan te wijzen officier van het leger.

§ 18. De beëdiging der Officieren-commandanten geschiedt door den militairen Commandant onder wiens bevelen zij zijn gesteld (Territoriale Bevelhebber).

Een exemplaar van het proces-verbaal moet steeds door den Commandant met zich worden gevoerd; het andere exemplaar wordt aan het Departement van Oorlog gezonden.

§ 19. De Commandant eener landstormafdeeling is voor de aanvoering en het beheer der afdeeling verantwoordelijk aan de autoriteit onder wier bevelen hij is gesteld.

Hij meldt onmiddellijk na de aanvaarding van het bevel de sterkte, samenstelling, wapening, enz. zijner afdeeling aan het Departement van Oorlog en aan den Territorialen Bevelhebber.

§ 20. De afdeeling, waarvan het in het tweede lid van § 5 bedoelde militair gebruik wordt gemaakt, worden in onderhoud opgenomen bij het onderdeel van het leger, waarbij zij zijn ingedeeld.

§ 21. De vrijwilliger bij den landstorm, wordt zoodra de in § 20 bedoelde toestand intreedt, in het algemeen op denzelfden voet behandeld en staat met gelijke rechten onder dezelfde verplichtingen als het personeel van de landmacht, waarmede hij dient.

§ 22. De vrijwilliger bij den landstorm wordt geacht zich in werkelijken dienst te bevinden tijdens den duur zijner verbintenis. Gedurende dezen tijd zijn de militaire wetten op hem van toepassing.

§ 23. De vrijwilliger bij den landstorm wordt, zoodra daartoe gelegenheid bestaat, geneeskundig onderzocht. Hij, die niet voldoet aan het onderzoek naar de lichamelijke geschiktheid voor den dienst bij de militia volgens de daaromtrent geldende voorschriften, wordt door den Commandant zijner afdeeling van zijne verbintenis ontheven.

De Commandanten der afdeelingen zenden de verklaringen van geneeskundig onderzoek aan het Departement van Oorlog.

§ 24. De Commandanten der afdeelingen doen ten spoedigste aanvragen — zoo noodig telegrafisch — aan het Departement van Oorlog, van wapenen, patronen, stellen ledergoed, landstormbanden, roode kruis- armbanden, kaarten enz.

Zoo veel mogelijk wordt op desbetreffend verzoek personeel van het leger behulpzaam gesteld om bij de opleiding behulpzaam te zijn.

Exemplaren van deze Regeling en van de formulieren voor het sluiten der verbintenis worden op aanvraag gratis door het Departement van Oorlog verstrekt.

De Minister van Oorlog,
BOSBOOM.

Artikel 55 van het Landstorm-Besluit.

BIJLAGE.

Ik ¹⁾
als bevoegd ingevolge artikel 54 van het Landstorm-Besluit, om, ten aanzien van het onderwerp dezer akte, het Rijk te vertegenwoordigen, verklaar te hebben aangenomen den persoon van ²⁾
om het Koninkrijk der Nederlanden te dienen als vrijwilliger bij den landstorm, bestemd tot het verrichten van gewapenden dienst, zulks gedurende den tijd, dien de krachtens artikel 185 der Grondwet buitengewoon opgeroepen dienstplichtigen van militie of van landweer na de dagteekening dezer akte nog geheel of ten deele onder de wapenen zullen zijn, en onder de bepalingen bij de Landstormwet en de tot hare uitvoering gegeven voorschriften vastgesteld, voor zooveel die bepalingen den landstorm of den tot den landstorm behorende in het algemeen betreffen en zij niet uitsluitend op den tot den landstorm behorende dienstplichtige betrekking hebben; en ik ³⁾
verklaar, mij door ⁴⁾
te hebben doen aannemen tot gezegd einde.

Zijnde wijders de contractanten nopens de volgende bijzondere voorwaarde overeengekomen:

dat het aan den Minister van Oorlog zal vrijstaan de tegenwoordige verbintenis zonder formaliteit te ontbinden, ingeval hij dit om eenige reden in het belang van den dienst of van den aangenomene noodig of wenschelijk zal oordeelen.

En is hiervan te den
. ⁵⁾ deze akte in tweevoud opgemaakt en door beide contractanten ondertekend; zijnde voorts door elk dezer één exemplaar daarvan behouden.

1)

2)

1) Geslachtsnaam, voornamen, rang en dienstbetrekking van den persoon, ingevolge artikel 54 van het Landstorm-Besluit bevoegd om het Rijk ten deze te vertegenwoordigen.

2) Geslachts- en voornamen van den aangenomen persoon.

3) Op te geven in schrijffletters.

4) en 5) Handteekeningen.

BIJLAGE IV.

Sterkte van vrijwilligers bij den landstorm.

DATUM	SOORT	Aantal afdeelingen	STERKTE			Totaal
			Officieren	Onderofficieren	Korporaals en minderen	
7 April 1915	Wielrijders	22	} 40	159	2354	2553
	Voetvolk	17				
1 Januari 1916	Wielrijders	20	} 114	423	6819	7356
	Gemengd	15				
	Voetvolk	30				
1 October 1916	Wielrijders	15	} 138	528	6652	7318
	Gemengd	5				
	Voetvolk	30				
	Vaar- en voerwezen	9				